

ახალი ვაჭიანტი წმ. ნინოს ცხოვრებისა

ანუ

მეორე ნაწილი ქართლის მოქცევისა

გამოცემული

რედაქტორობით და წინა-სიტყვაობით

ჟ. თ ა ყ ა ი შ ვ ი ღ ი ს ა .

ტფილისი.

Типогр. М. А. Магсвѣтова. || სტამბა ი. ა. მანსვეტოვისა.

1891.

წინა-სიტყვაობა

ახალი ვარსიანტი წმიდა ნინოს ცხოვრებისა, რომელიც აქამომდე ცნობილი არ იყო და აქ პირველად იბეჭდება, შეადგენს მეორე ნაწილს „ქართლის მოქცევის წიგნისა“. პირველი ნაწილი ქართლის მოქცევისა შეიცავს ისტორიულ სრონიკას და დაბეჭდილია ჩვენს გამოცემაში, რომელსაც ეწოდება „სამი ისტორიული სრონიკა“. იქვე მოყვანილია სრული აღწერილობა შატბერდის კრებულისა, რომელიც ეკუთვნის მეათე საუკუნეს და რომელშიც მოიპოვება „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, და აგრეთვე გამოთქმულია სრული ჩვენი აზრი საზოგადოთ ქართლის მოქცევის შესახებ. ამიტომ აქ საჭიროთ არა ვრაცხთ განვიმეოროთ ის, რაც უკვე გამოგვითქვამს, და ვისაც სურს დაასლოკუბით გაიცნოს მოელი ქართლის მოქცევა, მან უსათუოდ ჩვენს სამ ისტორიულ სრონიკას უნდა მიმართოს ¹⁾).

ტექსტის გამოცემის წესი აქაც ისეთია დაცული, როგორც ქართლის მოქცევის სრონიკაში არის, ესე იგი ის ხიტუეები და ასონი, რომელნიც დედანში გადასულნი არიან; და ძლივს განირჩევიან, დიდ თრჩხილებშია ჩასმული. საეჭვო

¹⁾ იხ. სამი ისტორიული სრონიკა (ქართლის-მოქცევისა, სუმბატისა ბაგრატიონების შესახებ და მესხურა დავითანისა)... ტფილისი. 1890.

შემოსვენებაში პატივ ქვეშე მოყოფი სიტყვები პატივითვე არიან ნაჩვენები პატარა ფრანკილებში და სასოგადოთ მართლწერა დედნისა სასტიკად არის დაცული 1). წმიდა ნინოს ცხოვრებას დედანში აკლია სამი ფურცელი. ნაკლული ტექსტი, სადაც შესაძლო იყო, შევავსეთ იოანე ნაოლის მცემლის და შიო-მღვიმის მამათა ცხოვრების სელ-ნაწერებიდან და ცნობები ამ შევსების შესახებ შენიშვნებში უჩვენეთ 2). აქ საჭიროთ ვრაცნით მოვიყვანათ ცნობები ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრების ვარიანტებსე სასოგადოთ და აგრეთვე იმ სელ-ნაწერების შესახებ, რომლებითაც ჩვენ ვსელმძვანელობდით შედარების დროს.

შუველეს ვარიანტათ ქართველთ მამათა ცხოვრების ითვლება ერთი ეტრატსე ნაწერი ვარიანტი, რომელიც ეკუთვნის პეტრეზურგის სამეცნიერო აკადემიას და რომელშიც მოიპოვება—ა) ცხოვრება წმიდა ნინოსი და მოქცევა ქართლისა და მირიან შეივისა, ბ) ცხოვრება დავით გარეჯელისა, გ) შიო მღვიმელისა, დ) აბიბოს ნეკრესელილისა და ე) დავით და კოსტანტინესი. ყველა ეს ცხოვრებანი აღწერილნი არიან არსენი კათალიკოსის მიერ, რომელიც ცხოვრობდა მეათე საუკუნეში 3).

1) ხოლო პირველ სამ გვერდზე „უე“-ს მაგიერ სიტყვებში ჩვენ, თქვენ და სხვა შეცთომით არის ნახმარი „უქ“. ჩვენს დედანში, როგორც უშუველეს სელ-ნაწერებში სასოგადოთ, „უქ“ მაგიერ ყოველთვის „უე“ იხმარება.

2) იხ. ქვემოთ გ. 15—18; 24; 40—42.

3) იხ. პროფესორ ჩუბინოვის წინა-სიტყვაობა ქართლის ცხოვრების მეორე ტომისა, გ. XX.

სსენებულ ვარიანტის შემდეგ. საუკეთესო ვარიანტებათ ქართველთ მამათა ცხოვრებისა ითვლებიან შიო-მღვიმის და იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ვარიანტები, რომელნიც ესლა ჩვენს საეკკლესიო მუზეუმს ეკუთვნიან. ამათზე უკეთესი და უსრულესი ქართველთ მამათა ცხოვრებანი ჩვენში არ მოიპოვებიან, ჩვენ სძირათ მივმართავთ ამ სულნაწერებს ჩვენს შენიშვნებში, და ამიტომ საჭიროთ ვრცლთ მოვიყვანოთ აქ მათი სრული აღწერილობა.

შიო-მღვიმის მამათა ცხოვრება № 170 in 4°, ანუ 30×21 (22×6) სანტიმეტრი, დაწერილია მშვენიერ მოსქო ქაღალდზე წვრილის და ძრიელ ლამაზის ნუსსა სუცურის სელით, ტექსტი ნაწერია ორ სვეტად და თითოეულ სვეტზე დატეულია 40 სტრიქონი. მელსი ტექსტისა შავია, სათაურებისა წითელი. სელ-ნაწერი შეიცავს სულ 502 გვერდს და დაცულია სრულათ. პავინაცია აღნიშნულია რვეულებზე თითოეული რვა ფურცლის შემდეგ. უდა სისა აქვს ტყავ. გადაკრული და ლამაზი. პირველ ფურცელზე თავში ივრადებით შემკობილი ფურცლის სათაური, ანუ „ზასტაკვა“ არის, არა მდიდრული. სიტყვები უმეტეს შემთხვევაში შემოკლებით არიან ნაწერნი, პატივ ქვეშ. სელ ნაწერში მოქცეულია სრული ცხოვრებანა ქართველთ წმინდანებისა შემდეგის რიგით:

1) ცხოვრება წმიდისა იოანე ზედა-ზადენელისა (1—24). სათაურის ქვემოთ სწერია: განაასლა და განავრცო წმიდამან მამამან ჩუჭსმან ქრისტეს მიერ ქართლისა ქათალიკონმან არსენი. 2) ცხოვრება წ. დავით გარეჯელისა (25—61); 3) ცხოვრება წ. შიო-მღვიმელისა (62—92),

რომელი აღწერა ღირსმან მარტური, პირველ რომელსა ეწოდა იოანე (იე), რომელი იყო მოწაფეთაგანი წმიდისა იოანესთა კოსტანტინეპოლით; 4) ცხოვრება წ. მამისა აბობს ნეკრესელისა თქმული არსენ დიდისა ქართლისა კათალიკოზისა (93—97). ამის ბოლოს სწერია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იოანე, ამინ“. 5) ცხოვრება წმ. მოწამისა კოსტანტინესი ქართველისა, რომელი იწამა ბაბილოვანელთა მეფეთა ჯვარის მიერ (97—102); 6) ცხოვრება წ. გობრონისა, აღწერილი სტეფანე მტბეკრელ ეპი სკოპოზის მიერ, ბრძანებითა აშოტ კურატპალატისათა (103—110); 7) წ. ევსტათი მცხეთელისა (110—120); 8) წ. შუშანიკ დედოფლისა (120—130); 9) წ. ქეთევან დედოფლისა (120—154); 10) ცხოვრება წმიდათა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი (155—162); 11) წ. ლუარსაბ მეფისა (163—169); 12) არჩილ მეფისა (169—170); 13) ეფთჳმე მთაწმინდელისა (171—208); 14) გიორგი მთაწმინდელისა (208—266), ამის ბოლოს სწერია: „მამო წმიდაო გიორგი, მეოხ და მფარველ მეუფე მე წინაშე ქრისტესა ცოდვილს იოანეს მწერალსა“. 15) ცხოვრება წ. ილარიონ ქართველისა (267—293); 16) პეტრე ქართველისა (293—300); 17) წ. აბოხი (300—223). ამის ბოლოს სწერია: „ყოვლად ქებულო მოწამეო აბო, მეოხ მეუფე ცოდვილსა მწერალს გლახაკს იოანესა“. შემდეგ კითხულობთ: „გურთსეულმცა არს საკელი, რომელმან შეკრიბა დედა წიგნისა ამის, ამინ“. 18) ცხოვრება წმ. ნინოსი (321—386). ბოლოს სწერია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი სიონის მთავარ-ღვთაიანი, გერძანეს მამის

წული, იოანე^ა. 19) განგება სვეტის ცხოვლის დღესასწაულისა და მოთხრობა სვეტისათვის ცხოველისა და საუფლოსა კვართისათვის (386—432). 20) ცხოვრება წ. რაქდენისა (433—435). მე-436 გვერდზე მოუვანილია ზანდუკი წიგნისა და ბოლოს სწერია: „სრულ იქმნა საკითხავი წმიდათა მამათა და მოწამეთა კელითა ჩემ ცოდვილისა მთავარ-დიაკონისა იოანესითა. დიდება ღმერთსა, სრულ მოყოლესა ყოველთასა, ამინ. და თუ რამე ნახოთ შეცთობით, ნუ მწყევლით ღვთის გულისათვის და გამრთვას ეცადებით საღვთოს სიუკარულაობისათვის“. 21) კსენება ღმრთობელი წ. დოდო გარეკელისა (437—443); 22) საგალობელი და შესმანი რაქდენისი (445—456); 23) — აწილ მეფისა (457—466). 24) — ლუარსაბ მეფისა (407—486); 25) შესმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელიზბარისი და უწყებაჲ წამებისა მათისაჲ. (480—493); 26) — ისე წილკნელისა (493—502).

ბოლოს სწერია: „დიდება ღმერთსა დიდებით დიდებულსა. ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი მთავარ-დიაკონი იოანე. სრულ იქმნა სიონს შინა, ქალაქსა ტფილისისა, თთვესა (თა) ივლისის გასულს, ქჷს უკა“ — 1733.

ამ გვარად შიო-მღვიმის სელ-ნაწერი, რომელიც საუკეთესო კრებულს შეადგენს ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრებისა, გადაწერილი უოფილა ტფილისში 1733 წ., ივლისის გასულს, სიონის მთავარ-დიაკონის, გერმანეს ძმის წული, იოანეს მიერ.

იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ქართველთ მამათა ცხოვრება № 130 in 4°, 32×21 (20×6) სან-

ტიმეტრი დაწერილია თეთრ ქაღალდზე მოლამაზო ჭ ან მსხვილი ნუსხა სუტურის ხელით. ტექსტი ნაწერია ორ სვეტათ და თითოეულ სვეტზე დატეულია ოცდა ცხემეტი-დგან ოცდა თექვსმეტი სტრიქონამდე. მელანი სათაურებისა წითელია, ტექსტისა შავი. ჰაგინაცია აღნიშნულია რვეულესზე თითოეული რვა ფურცლის შემდეგ. ხელ-ნაწერი აგინძულია, მაგრამ უდა არა აქვს. თავი და ბოლო აკლია. თავში, როგორც ჰაგინაციიდგან ხჩანს, მხოლოდ 23 ფურცელი აკლია. ესა დატეულია ხელ 624 ფურცელი. ტექსტი ამ მამათა ცხოვრებაში უფრო ადვილი საკითხავია, ვიდრე შიო-მღვიმისაში, რადგანაც ხელი წერისა უფრო მოსხოა და შემოკლებანიც ისე ძლიერ სშირნი არ არიან, როგორც პირველში. იოანე-ნათლის მცემლის ვარინტში ქართულთ მამათა ცხოვრებანი სრულიად იმავე რიგით არიან მოყვანილნი, როგორც შიო-მღვიმისაში. ტექსტი ეხლა იწყება დავით გარეკველის საგალობელით: „შნ გნ შბიღისა ქა შნსნი ღის მხოზლად აღმსარებლნი დაიფარენ უსაწინელი...“ თავდება სიდონიას მოთხრობით ჰაგინის შესასებ, რომელიც სვეტი-ცხოველის განგებაშია მოქცეული: „ჰკითხვიდეს უკუნ, თუ რაა არს კონქსა მას შეკრძალულსა შინა. სოლო ივინი მიუტებდე, ვითარცა უწყოდეს სულტისა შესაბამად ჭეშმარიტებისა“. მოგვეკვს აქ ეგვალა შინაწერები ტექსტისვე ხელით, რომელნიც მოიპოვებინ ამ წიგნში.

დავით გარეკველის ცხოვრების ბოლოს სწერია: „მე ცოდავილმან და უღირსმან გაბრიელ საგინაშვილმან აღვასწერე მამათა საგალობელი და საკითხავი. გვედრებით,

ნუ დაძვრულით ავად წერისათვის: ავი დედანი მჭონდა, დიაკნის დაწერილი იყო. მე უდაბნოს ნათლის-მცემლის მონასტერში აღვსწერე მრავალ-მთისა. შევსწირე დიდებულს ნათლის-მცემელს, ვინც გამოსწიროს ჩემთა ცოდვისათვის განიკითხოს, დღესა მას განკითხვისასა ნუ იქმნების კსნა სულისა მისისა“. წ. შიოს ბოლოს: „ქრისტე, შეიწყალე გაბრიელ საგინაშვილი. წმიდაო მამაო შიო მღვიმელო, მეოს და შეამდგომელ მეყავ მეუფესთან“. ეფთიმე მთა-წმინდელის ცხოვრების ბოლოს: „წმიდაო მამაო ეფთჳჳე, წმიდაო მამაო გიორგი, ჭრთველნო წმიდანო, შემწე და მეოს მექმნით ცოდვილსა და უღირსსა გაბრიელს საგინაშვილს, ოდეს მოვიდეს დიდებითა თვისითა განკითხვად ცოდვილთა და მართალთა. თქვენი ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ აღვსწერე უდაბნოს ნათლის-მცემლის მონასტერს მრავალ-მთისასა, ოდეს მკვიდროდნი მას მონასტერსა, და შევსწირე ნათლის-მცემელს, ვინც გამოსწიროს, ჩემის ცოდვისათვის განიკითხოს დღესა მას სასჯელისასა“. წ. აბოს ცხოვრების ბოლოს: „წმიდაო მოწამეო ჭაბო, შემეწიე ცოდვილს გაბრიელს განკითხვას დღეს“. სვეტი-ცხოვლის განგების ბოლოს: „სვეტო ცხოველო, შემწე და მეოს მეყავ ცოდვილს გაბრიელს საგინაშვილს“.

მე-ჰმმ გვერდის ქვემო ზრშიაზე არა ტექსტის ხელით და წერილი სუცური ასოებით სწერია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იოანე (ი^ე) ბერი“. გიორგი მთა-წმინდელის ბოლოს სწერია:

„წმიდაო მამაო გიორგი, მეოს მეყავ წინაშე ღვთისა ცოდვილს გაბრიელს საგინაშვილს, აღვსწერე ჭრთველ-

თა წმიდათა ცსოვრება უდაბნოს ნათლის-მცემლის მონასტერს მრავალ-მთისსა. ვიკადრე და მოკახსენე და შეკსწირე ნათლის-მცემელს, ვინცა გამოასვას ესე უნდოდ ნაწირო წიგნი ჩემის-ცოდვისათჳს განიკითხოს მეორედ მოსულსა, დღესა მას საშინელსა, ვინცა არ მოშალოს, ღმერთმან აკურთხოს. ავით წერისათჳს ნუ დამწეკვლით, ვეშურებოდი, ლეკისაგან გვეშინოდა.

ამ წიგნს რომ ვწერდი, მოუხდა ლეკის ჯარი დავითგარეჯას, უოვლად წმიდის სარტელის დადუას, მკათათვის „ბ“-სა. ღმერთმან და წმიდამან ღვთის-მშობელმან და წმიდამან დავით დავითა მონასტერი უჭირველად, უგუწბილებულნი (უგუწბილბულნი) წარვიდენ, ქგს „უა“—1713.

აქედგან სჩანს, რომ იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტი გადაუწერია გარეელ სტინაშვილს 1713 წ., დიაკონის ნაწერი დედნიდგან, იოანე ნათლის-მცემლის მონასტერში მრავალ-მთისა და შეუწირავს იმავე მონასტრისათვის. მაშასადამე, სსენებული ვარიანტი ოცი წლით ადრე უოფილა გადაწერილი შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერზე.

წმიდა გობრონის ცსოვრებას ორივე ხელ-ნაწერში ერთ ადგილას აკლია და ფრანა ერთ და იმავე სიტყვაზეა შეწვეტილი: „ვითარცა იტყვის ესაია წინასწარ მეტყველი, არა თუმცა უფაღმან უოვლისა“ ამას შეიძუე ორივე ხელ-ნაწერში ადგილია დატოვებული და ნათლის-მცემლის ვარიანტში შენიშვნაა გვერდზე მოყვანილი მსედრულის ხელით: „აქ ბევრი აკლდა დუდანსა“¹⁾. ეს გარემოება და

¹⁾ იხ შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერი, გ. 104, და ნათლის-მცემლისა, გ. 142.

კიდევ ისა, რომ ორივე ხელ-ნაწერი ერთმანეთში არაფრითა. არ განსხვავდებიან და შეცთომანი ორივეში ერთნი და იგივენი არიან, — აფიქრებინებს დ. ბაქრაძეს, რომ შიომღვიმის ვარინტის გადაწერს დედნათ ჭქონია ილანე ნათლის მცემლის ვარინტი 1). ეს აზრი უეჭველი იქმნებოდა, რომ ერთი გარემოება არ უშლიდეს. საჭმე იმაშია, რომ შიომღვიმის ხელ-ნაწერში ისეთ სიტყვებს ვპოულობთ, რომელნიც ნათლის-მცემლის ვარინტში არ მოიპოვებიან, და ზოგიერთი სიტყვებიც ორივე ხელ-ნაწერში ერთი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან. მაგალითად, სიტყვების მაგიერ: „ნიანფორისა“, „ფანავარი“, „ორბნითად“ და სხვა, რომელთაც ნათლის-მცემლის ვარინტში ვპოულობთ, შიომღვიმის ხელ-ნაწერში სწერია: „ნიამფორისა“, „ფარავანი“, „ურბნისად“, და სხვა. ერთი ფრაზა დავით და კოსტანტინეს ცხოვრებიდან შიომღვიმის ხელნაწერში იკითხება ასე: „და მოწოდდა მტარვალთა ყოვლადე უწყალოთა და უბრძანა, რათა არა იხილონ გემო არცა ჰურისა, არცა წყლისა“. ნათლის-მცემლის ვარინტში „და უბრძანა“ გამომშვეპულია და არშიაზე შენიშვნაა ტექსტის ხელით: „აქ სიტყვა აკლია“ 2). შიომღვიმის ხელნაწერში სწერია: „და სადაცა მისვიდეთ, ჭქადგებდით“. ნათლის-მცემლის ვარინტში სიტყვა „ამისვიდეთ“ გამოშვეპულია 3). თავის

1) იხ. ბაქრაძის ისტორია გ. 224, შენ 1.

2) იხ. ნათლის-მცემლის ვარ., გ. 230 და შიომღვიმისა, გ. 158.

3) იხ. ქვემოთ გ. 18, შენ. 1.

მხრით ნათლის-მცემლის ვარიანტშიც მოიპოვებინ ისეთი სიტყვები და ფრაზები, რომელნიც შიო-მღვიმის სელ-ნაწერში არ არიან ¹⁾. უკელა ამაჲის გამო, ჩვენის აზრით, უფრო სასტუმარიცო იქმნება ვიფიქროთ, რომ შიო-მღვიმის და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტები გადმოწერილნი არიან ერთ და იმავე დედნიდან და არა ჰირველი მეორისაგან. სშირ:დ რასაც ერთი მკითსველი ვერ ამოგიოთხავს სელ-ნაწერისაგან წერილის გადასვლის და მქრ:ლი მელნის გამო, ანუ სელნაწერის დასარალების ძიზესით, იმას ზოგი კარგი მკითსველი აღადგენს კარგის დაკვირვებით. ერთ-ყოფა, ასე მოსვლიათ ზემოსსენებული ვარიანტების გადამწერებს, და ის სიტყვები, რომელნიც ნათლის-მცემლის ვარიანტის გადამწერს შეცთომით გამოუშვია, შიო-მღვიმის სელ-ნაწერის გადამწერს არ გამოჰჰარვია.

ახალი ვარიანტი წ. ნინოს ცხოვრების ჩვენ შეკვადრეთ ზემოსსენებულ მამათა ცხოვრებებში მოქცეულ ნინოს ცხოვრებას, ქართლის ცხოვრების ვარიანტებს და აგვთვე ბ. საბინინის მიერ „საქართველოს სამოთხეში“ შეტანილ ნინოს ცხოვრებას. ამ უკანასკნელის მსგავსი სელნაწერები ხშირია ჩვენში, ჩვენ თკიოთს ორი სელ-ნაწერი გვქონდა, ერთი მეთვრამეტე საუკუნისა და მეორე მეცხრამეტისი, მაგრამ ვინაიდან მათი ტექსტი არაფრით არ განიწმენვა საქართველოს სამოთხეში დასუქდილის ტექსტისაგან, ამისათვის მათ აქ აღარ აღვნიშნავთ. რაც შეე-

1) იხ. ქვემოთ, გ. 17, შენ. 2.

სება ქართლის ცხოვრების ვარიანტებს, უნდა შევნიშნათ, რომ მარცხ დედოფლის ვარიანტში მოქცეული ნინოს ცხოვრება არაფრით არ განიხილება შიომღვიმისა და ნათლის-მცემლის ვარიანტებისაგან, გარდა ზოგიერთი სიტყვებისა, რომელნიც გარეგანი არიან შუბცარის გადამწერისაგან. სოლო სსვა ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში, რომელთაც ვასტანგ VI-ის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, ზოგიერთი აშკარა შეცდომანი სიტყვებში, რომელთაც ძველათაც ვპოულობთ წმინდა ნინოს ცხოვრებაში, როგორც ქართლის მოქცევიდან სჩანს, შესწორებულნი არიან. ამას გარდა ზოგიერთი სიტყვები, თუძა იშვიათათ, მიმატებულია და ზოგიერთი შეცვლილი. ექვთიმ არ არის, რომ ეს ცვლილებანი ვასტანგის რედაქციას ეკუთვნიან და მიტომ არ მოიპოვებინ ვასტანგის ადრინდელ დროის მარცხ დედოფლის ვარიანტში. ესეც ვიდევ ერთი საბუთი იმისი, რომ ვასტანგის რედაქცია მართლა ჭეონია ადგილი ქართლის ცხოვრებაში. თუ ეს რედაქცია არა ყოფილ-იყო, ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნინოს ცხოვრება არაფრით არ იქნებოდა განსხვავებული შიომღვიმის და ნათლის-მცემლის მამათა ცხოვრებებში მოქცეულ ნინოს ცხოვრებისაგან, როგორც არ არის განსხვავება მათ და მარცხის ვარიანტის შორის. მოგვიყვას აქ რამოდენიმე მაგალითი ვასტანგის რედაქციის კვალისა იმ წმიდა ნინოს ცხოვრებაში, რომელიც ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში მოიპოვება.

1) ქართლის მოქცევაში, მარცხის ქართლის ცხოვრების ვარიანტში და სსვა ყველა ნინოს ცხოვრების

ვარჩანტებში პატიოსანი ჟვარის ხის შესახებ სხვათა შორის სწერია: „და მისტუდებოდა ერი იგი მწუხანისა ფერობასა მას და ფურცლიანობასა დღეთა ზაფხულისა პირისათა, ოდეს სსუაჲ ყოველი ხე კრელ იყო, ხოლო იგი ყოვლადვე ფურცელ დაუცუნებელ და სულ ჭამო, და ხედავდ შუენიერ იყო“. სხვა ქართლის ცხოვრების ვარჩანტებში რომელთაც ვასტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, „ზაფხულის“ მაგიერ სწერია „ზამთრის“ 1). მართლაც და ნინოს ცხოვრებაში ამ ადგილას შეცთომას. თუ ზაფხულში ხე ფურცლიანი იყო, ეს არაფერი გასაკვირვალა არ არის. თუაზა „ოდეს სსუაჲ ყოველი ხე ხმელ იყო, ხოლო იგი ყოვლადვე ფურცელ დაუცუნებელ“ ცხადათ ამტკიცებს, რომ „ზაფხულის პირის“ მაგიერ „ზამთრის პირი“ უნდა ეწეროს. ვიხიო რე, ეგ შეცთომას, მაგრამ ისეთი შეცთომას, რომელიც ძველთა ცხოვრებას ნინოს ცხოვრებაში, როგორც ეს აშკარათ სჩანს ქართლის მოქცევიდან. ამ ცხად შეცთომას ასწორებს ვასტანგის რედაქცია.

2) უველა ნინოს ცხოვრებებში და მარამის ქართლის ცხოვრების ვარჩანტში ზაბილონის შესახებ სხვათა შორის სწერია: „და ესე წარვიდა ჰრომედ წინაშე მეფისა მსახურებად ღ ნიჭისა მოღუბად მისგან.“ ხოლო ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარჩანტებში ეკითხულობთ: „წარვიდა ჰრომედ წინაშე მეფისა მაქსიმინესა მსახურებად და ნიჭი-

1) იხ. ქვემოთ გ. 56 შენ. 1.

სა მოღებად მისგან“ 1). აშკარაა, რომ სიტყვა „მაქსიმია-
ნესა“ ვასტანგის რედაქციის მიერ არის შეტანილი ქართ-
ლის ცხოვრებაში. ხსენებულ რედაქციის გამოუნგარიშებია,
კინ იყო რომის მეფე იმ დროს, და ეს სახელი მიუმატებია.

3) მარია¹ დედოფლის ქართლის ცხოვრების ვარიანტ-
ში და სსკა ყველა ნინოს ცხოვრებებში ვკითხულობთ ერთ
ასეთ ფრაზას: „ჩაშინ თთუესა მანისსა ერთსა შეიქმნეს ჟურანი
ესე და შჯდსა მის თთჯსასა აღმართნეს კელის დადები-
თა მეფის: ათა, სისარულითა და დიდითა წადიერებითა
ყოვლისა ქალაქისა ათა“. ვასტანგის რედაქციის ქართლის
ცხოვრების ვარიანტებში უკანასკნელი სამი სიტყვის მაგი-
ერ სწერია: „ყოვლისა ერისა ქართლისა: ათა“ 2).

4) ფრაზის მაგიერ „და მოეკებოდეს მდინარესა ზედა
დიდსა დდ: მარსასა“, რომელსაც ვპოულობთ ყველა ნინოს
ცხოვრების ვარიანტებში და მარია: მის ვარიანტშიც, ვასტან-
გის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში. სწერია:
„მოეკებოდეს მდინარესა ზედა დიდსა და ღრმასა“ 3).

5) ფრაზის მაგიერ „ერნი... წარმავალნი დიდად ქალაქად
მცხეთათ“, რომელიც მოიპოვება ყველა ვარიანტებში, ვას-
ტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში სწე-
რია: „ერნი... წარმავალნი დედად-ქალაქად მცხეთად“ 4).

1) იხ. ქვემოთ გ. 4, შენიშვნა 1 და აგრეთვე ქართლის
ცხოვრება. გ. 64.

2) იხ. ქვემოთ, გ. 56, შენ. 2 და ქარ. ცხ. გ. 94.

3) იხ. ქვემოთ გ. 7, შენ. 1 და ქარ. ცხ. გ. 66.

4) იხ. ქვემოთ გ. 19, შენ. 2.

6) ამას გარდა საერისთაონის სასკელუბი მარია დედოფლის ვარაიანტის სრულიად ეთანსმება შიო-მღვიმის და იოანე ნათლის მცემლის ვარაიანტებს, ხოლო ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარაიანტებში განსსკავდებთან 1).

სსენებული მაგალითები საკმაოდ მიგვანინა, რომ ვასტანგის რედაქციის კვალი ქართლის ცხოვრებაში შეტანილს წმინდა ნინოს ცხოვრებაშიც ვიცნათ.

სასოგადოთ ყველა აქამომდე ცნობილს წმიდა ნინოს ცხოვრების ვარაიანტებზე უნდა შეგნიშნოს, რომ მათში განსსკავებანი მოიპოვებანი მხოლოდ ზოგიერთ სიტყვებში და იშვიათათ ფრაზებში. სსკაფრივ კი ყველა ერთი ღივიუე სსსიათით არის აღნიშნული, ყველა ერთკვარდაარის თაგებათ დაყოფილი, სსსიათი მოთსრობისა ყველაში ერთგვარია და ყველას ერთი და იმავე რედაქციის სელი ატყუია. ხოლო ქართლის მოქცევაში მოთსრობილი ნინოს ცხოვრება ძრიელ თვალსაჩინოთ განსსკავდება ყველა აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარაიანტებისგან, მაგრამ ჩვენ შეუძლებლათ დავინახეთ ყველა განსსკავებანი დაწვრილებით აღგენიშნა ამ ასალ ვარაიანტის და სსკა აქამომდე ცნობილის ვარაიანტებთან შორის. შეუძლებლათ დავინახეთ მიტომ, რომ ამ შემთსკევაში მთლათ უნდა დაგვებეჭდა სსკა ვარაიანტების ტექსტი, რადგანაც რათე განსსკავება თითქმის ყოველ ფრაზაში მოიპოვება. აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარაიანტებს ის ძველი ფორმები სიტყვებისა და ძველი მართლწერა, რომ-

1) იხ. ქვემოთ გ. 6, უნ. 1.

ლითაც აღბეჭდილია ქართლის მოქცევა, უმეტეს შემთხვევაში დიუკარგავთ. სიტყვების რიგი ფრაზებში და ფრაზებისა შარავრატში სსვა ვარინტებში შედარებით ქართლის მოქცევასთან არეულია. სშირათ სსვა ვარინტებში ზოგიერთი ფრაზები მიმტებულია, ზოგიერთი კლია და ზოგიერთ შემთხვევაში ასრი უფრო ბეკრი სიტყვებით არის გამოთქმული, ვიდრე ქართლის მოქცევაში.

ჩვენ აღნიშნეთ მსოლოთ უმთავრესი განსსვაკებანი თავებში, შარავრატებში, ტექსტის მეტ-ნაკლებობაში, მოთსრობის ხასიათში, ფრაზებში და სიტყვებში. საუურადლე. ბო რაც იყო არათერი გამოგეიშეია. დაწვრილებით ცნობეს ამ განსსვაკების შესასებ მეთთველი ტექსტის შესინშენებიდგან შეიტყობს. აქ აღნიშნეთ მსოლოთ უმთავრესს მათგანს.

1) ტექსტი ნინოს ცხოვრებისა ქართლის მოქცევაში გაყოფილია 14 თავათ, მარამ სათვალავი თავებისა იწეებან მეოთხე თავიდგან და წინა მეოთხ სამ თავს სათვალავი არ უზის. სათაურების მისეღვით უნდა ვიგულისსმოთ, რომ შირველ თავს შეადგენს ქართლის მოქცევის სრონიკა 1), მეორეს შესვალდი ნინოს ცხოვრებისა (იხ. ჭეკოლოთ, გ. 1—4) და შესამეს ნინოს ცხოვრება სალომე უყარმელის თქმულებამდე (გ. 4—9). სსვა აქამომდე ცნობილ წმიდა ნინოს ცხოვრებებში თავები და მათი სათვალავნი არ არიან აღნიშნულნი. მსოლოთ ზოგიერთ მათგანში ნახეკენ-

1) იხ. სამი ისტორიული სრონიკა; გ. 1—39.

ზია მარტო მეშვიდე თავი 1), მაგრამ შინაარსი მისი არ ეთანხმება ქართლის მოქცევის მეშვიდე თავს 2).

2) რიგი და წესი სტატიათა, ანუ სსვა და სსვა პირის თქმულებათა ქართლის მოქცევაში სულ სსვა არის, ვიდრე აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში. ამას გარდა ზოგიერთი სტატია, რომელიც სსვა ვარიანტებში ერთი სათაურით არის აღნიშნული, ქართლის მოქცევაში რამოდენიმე თავათ არის გაუთფილი, და წინააღმდეგადაც, რაც ქართლის მოქცევაში ერთ თავათ არის ნაჩვენები, სსვა ვარიანტებში სსვა და სსვა თავებად არის დაუთფილი და სსვა და სსვა სათაურებით არის აღნიშნული 3).

3) სსვა ვარიანტებში ცხორება ნინოსი მოთხრობილია მესამე პირით, სოლო ქართლის მოქცევაში პირველი პირით. ნინო თვითონ მოგვითხრობს თავის და თავის მშობლების ამბავს.

4) ავტორები ზოგიერთ თქმულებათა, რომელნიც ნაჩვენებნი არიან ქართლის მოქცევაში, არ ეთანხმებიან სსვა ვარიანტებში აღნიშნულ ავტორებს. თქმულება, რომელსაც სსვა ვარიანტები აბათარს მანწერენ, ქართლის

1) მეშვიდე თავი ნაჩვენებია შიო-მღვიმის, ნათლის-მცემლის, მარიამ დედოფლის და თეიმურაზის ვარიანტებში.

2) იხ. ქართლის ცნ. გ. 86, შენ. 1, და ქვემოთ, გ. 29, შენ. 1; გ. 35, შენ. 1.

3) იხ. ქვემოთ მე-10, 20, 44, 49, 55, 63 გვერდების პირველი შენიშვნები და მე-54, 72 გვერდების მეორე შენიშვნანი.

მოქცევაში აღნიშნულია სიდონიას ნათქვამად ¹⁾. მოთხრობას „პატიოსანისა ჟვარისათვის“ ქართლის მოქცევა მიაწერს იაკობს ²⁾, რომელიც უნდა იყოს იაკობ მღვდელი, საბერძნეთით მოსული. სსვა ვარნიანტებში იაკობი აჩავითარი მოთხრობის ავტორათ არ იხსენიება. მეგრე თავი, რომელსაც ქართლის მოქცევა მიაწერს სიდონია დედაგაცს, სსვა ვარნიანტებში ცნობილია აბითარის ნათქვამად ³⁾.

5) ზოგიერთი სტატიები, ან სტატიის ნაწილები, რომელთაც ჩვენ ქართლის მოქცევაში ვხედავთ არ მოიპოვებინა სსვა ვარნიანტებში. ასეთნი არიან: 1) შესავალი ნინოს ცხოვრებისა (გ. 1); 2) პირველი ორი გვერდი მეშვიდე თავისა (29—30); 3) დასაწყისი პატიოსანი ჟვარის აღმართებისა (60—63); 4) წიგნი, რომელიც დაუწერია შირენ მეფეს თავის სიკვდილის წინ (68—79) და 5) ზოგიერთი სტრიქონები სსვა და სსვა ადგილას (იხ. მაგალითათ, მე-3, 54, 14, 34 გვერდების პირველნი შენიშვნები).

6) თავის მხრით სსვა ვარნიანტებშიც მოიპოვებინა ისეთი მოთხრობანი, რომელთაც ჩვენ ვერ ვპოულობთ ქართლის მოქცევაში ⁴⁾. ესენი არიან: 1) წერილი ნინოსი, რომელიც ვითომ მას თავის სიკვდილის წინ გაეგზავ-

¹⁾ იხილეთ ქვემოთ გ. 35, შენ. 1 და გ. 51, შენ. 1,

²⁾ იხ. ქვემოთ. გ. 36—40 და მეორე შენ. მე-40 გვერდისა.

³⁾ იხ. გ. 55, შენ. 3

⁴⁾ შეიძლება, რომელიმე მათგანი ერთ-ერთ დაპარგულ ფურცელზე ყოფილიყო.

ნოს კასეთიდგან მიჩიანისადმი დედოფლის სუჯის ხელით 1). 2) ვრცელი ამბავი კეისრისათვის ცოლის მუხისა და თრდატ სომესთა მეფისაგან ნინოს თანა-მოგზაურების წამებისა 2) და 3) ზოგიერთი სტრიქონები და ფრაზები სსკა და სსკა ადგილას 3).

7) იესო ქრისტეს ცხოვრებას, ქადაგებას და წამებას სსკა ვარიანტები მიაწერენ ადერკის დროს, ხოლო ქართლის მოქცევა — მეფე ამასაერის დროს.

8) ქრონოლოგიური ცნობები ქართლის მოქცევაში მეტია საზოგადოთ, ვიდრე სსკა ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში და ქართლის ცხოვრებაში, მაგრამ ეს ცნობები აქც ისე არეულია, ისე ეწინააღმდეგებიან ერთი ერთმანეთს, რომ ძნელია გადაჭრილი აზრის შედგენა, რომელ წელს ეგუთუნა მასში მოხსენებული ფაქტები. ყოველ შემთხვევაში ჩვენ საჭიროთ ვრაცხთ ერთათ შემოკრიბოთ ეს ცნობები, შევადროთ ერთი ერთმანეთს და განსხვავებანი აღვნიშნოთ.

ქართლის მოქცევის სრონიკა კოსტანტინე ბერძენთა მეფის მტერებთან ბრძოლას მოიხსენიებს 310 წელს ქრისტეს მალღებიდგან და ამ წლიდგან აღრიცხავს სსკა ხა-

1) იხ. ქვემოთ გ. 1, შენ. 2, და საქართველოს სამოთხე, გ. 149—150).

2) იხ. გ. 13, შენ. 1 და ქრ. ცხ. გ. 69—71.

3) იხ. გ. 43, შენ. 1, გ. 50, შენ. 1, გ. 72, შენ. 3; გ. 73 შენ. 2.

ყურადღებო სჯმეების წელსაც ¹⁾). მეათეს წელს ამ წლიდგან (310+10=320) ნაჩვენებია ელენე დედოფლის გამგზავრება პატროსანი ჯვარის მოპოვებისათვის ²⁾, და მკათოთსმეტე წელს (310+14=324) აღნიშნულია ნინოს და მისი თანამოგზაურების წამოსვლა საბერძნეთით სომსეთს და მერმე საქართველოში ³⁾).

ქადაგება დაიწყო ნინომ მეათესეს წელსა ქართლად

¹⁾ იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 12. აქ ლაპარაკი უნდა იყოს კოსტანტინეს და მაქსენცის ბრძოლის შესახებ. უკანასკნელი დაამარცხა პირველმა 312 წელს ქრისტეს შობის შემდეგ. საჭიროთ მიგვაჩნია აგრეთვე შევნიშნოთ, რომ ის რასაც ქართლის მოქცევა ქრისტეს ამალღებიდგან უჩვენებს, ზვან ქრისტეს და აღღებიდგან უნდა ვიანგარიშოთ. ამგვარი მოვლენა ძრიელ ნშირაა ჩვენს ძველ წყაროებში. ქრისტეს დაბადებიდგან სათვალავის მაგიერ ქრისტეს ამალღებიდგან თვლა ჩვეულებრივით გადაქცეულა, თუმცა ანგარიშით წელთა აღრიცხვა ყოველთვის ქრისტეს დაბადებიდგან გამოდის. მაგალითათ, აქ რომ მართლა 310 წელი ქრისტეს ამალღებიდგან ვიანგარიშოთ, გამოვა 343 წელი ქრისტეს დაბადებიდგან, რადგანც ქრისტეს დაბადებიდგან ამალღებიდგან 33 წელია გასული. ხოლო 343 წელს კოსტანტინე ცაცხალი არ ყოფილა (პიიცვალა 337 წ). ქვემოთ ჩვენ ამგვარ მოვლენას აღარ აღვნიშნავთ, თუმცა ვიწშირათ შევხებით.

²⁾ *ibid.* გ. 13. ელენემ ჯვარი აღმოაჩინა ლეოსს გამოანგარიშებით 327 წელს. და ფლერის ანგარიშით 326 წელს (იხ. *Hist. de la Géor.* t. I, p. 120. n. 4).

³⁾ *ibid.* გ. 13. ეს წელი, როგორც, ეტყობა ნინოს ქართლად მოსვლის დროთ არის ნაჩვენები, ვინაიდან ქვემოთ ნინოს საბერძნეთით გამოგზავრება 319 წელს მოიხსენიება.

მოსკლიდგან (324+4=328), ნანა დედოფალს აწმუ-
ნა ღმერთი მეექვსესა წელსა (324+6=330) და მირიანს
აწმუნა მეშვიდესა წელსა (324+7=331) ¹.

ნინო მიიტვალა ქართლად მოსკლიდგან მეათხუთმე-
ტესა წელსა (324+15=339), დასაბამიდგან 5838-სა ღ.
ქრისტეს ამაღლებიდგან 338 ²). „*ՀԿԾ*“-ს. 1935
16/17.

¹) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა გ. 15.

²) *ibid.* გ. 20—21. დასაბამიდგან 5838 წელი ეთან-
ხმება 338 წელს ქრისტეს დაბადებიდგან (და არა ამაღლებიდ-
გან) ალექსანდრიული სათვალავით, რომელიც დასაბამითგან
ქრისტეს შობამდე ხადის 5500 წელს. ეს სათვალავი ზოგო-
ერთ სხვა ჩვენს ხელნაწერებშიაც არის მიღებული (იხ. Brosset:
Etudes de chronologie technique. Mémoires de l' Aca-
démic... VII série, № 13, p. 2, 10. და ჩემი აღწერა წერა-
კითხვის გამაგრებელი საზოგადოების ბიბლიოთეკისა გაზ.
„ივერია“ 1890 წ. № 29). ნინოს ქართლად მოსვლა, რო-
გორც უჩვენეთ, 324 წელს მოიხსენიება. თუ ამას მიუმატებთ 15.
წელს გამოვა 339 წ., რომელიც არ ეთანხმება დასაბამითგან
და ქრისტეს დაბადებიდგან ნაჩვენებ წელს.

ქართლის ცხოვრებაში მეათხუთმეტე წლის მაგიერ მეა-
თმძმეტე წელი სწერია (იხ. ქარ. ცხ. გ. 99), მხოლოდ
შემოკლებული სომხურათ ნათარგმნი ქართლის ცხოვრება, ანუ
როგორც უწოდებენ *Chronique arménienne* ნინოს სიკვილს.
მოიხსენიებს 332 წელს ქრისტეს ამაღლებიდგან, 5832-ს
ადამის სამოთხიდგან გამოსვლის შემდეგ და ნინოს ქართლად
მოსკლიდგან მეათხუთმეტე წელს (იხ. ბროსეს *Additions*-ში.
გ. 32). ეს მეათხუთმეტე წელი ქართლად მოსკლიდგან, რომე-
ლიც ქართლის მოქცევის ეთანხმება, ცხადათ ამტკიცებს, რომ

ზემო ეკკლესია ჯღაშენეს და მირეან ქუეე მიიტყვალა მეოთხესა წელსა (უნდა ვიგულისსმოთ ნინოს მიტყვალე-ბიდგან $(338+4=342)$ 1.

ქველათ ქართლის ცსოვრებაშიც მეთხუთმეტე წელი წარებულა, მაგრამ მერმე გაუხიით მეთოლხმეტე წლათ დასაბაძითგან და ქრისტეს იმალღებიდგან წლების შესათანხმებლათ.

1) *ibid.* გ. 21, თუ ნინოს მიტყვალებას 339 წელს მივი-ღებთ, მაშინ მირიანის სიკვდილი 343 წელს უნდა აღვნიშნათ, მაგრამ, ჩვენის აზრით, უფრო შესაწინარებელი 338 წელია, ვინაიდან ამ წელს ეთანხმება დასაბაძითგან წელთ-აღრიცხვა, როგორც ზემოთუჩვენეთ.

ქართლის ცხოვრება მირიან მეფის და მისი შვილის რევის სიკვდილს ქართლის მოქცევიდგან ოცდა მესუთე წელს მოიხსენიებს, ხოლო *Chronique arménienne*-ი მე-34-ს და ერთი ქართლის ცხოვრების ვარიანტი მე-35 წელს (იხ. *Hist. de la Géor. t. I, p. 131, n. 1*). როდის იყო ქართლის მოქცევა, ნინოს ცხოვრება პირ და პირ არ უჩვენებს, მხოლოდ მირიანის მოქცევის შემდეგ, რომელიც ნაჩვენებია მეშვიდე წელს ნინოს ქართლად მოსვლიდგან, ესე იგი 331 წელს ($324+7=331$), მოხრობილია მოცქეულის გაგზავნა საბერძნეთს, კოსტანტინე მეფის წინაშე, და საბერძნეთით მოსვლა ზღაღღლთა და დიაკონთა და შემდეგ მათი მოსვლისა მოსათელა ხალხისა. ამ მისვლა-მოსვლაში ერთი წელი მაინც გავიღოდა და ამისთვის ქართლის მოქცევა დაახლოვებით 332 წელს უნდა ყოფილიყო. თუ ამ წელს მიუმატეთ 25 წელს, გამოვა 357 წელი, ესე იგი დრო რევის და მირიანის სიკვდილისა ქართლის ცხოვრების ცნობით. ჩვენ ქვემო დაკინახეთ, რომ რევის სიკვდილი სხვა დროს არის ნაჩვენები ქართლის მოქცევაში.

ნანა დედოფალი მიიწვალა მეორესა წელსა მირიანის სიკვდილიდან (312+2=314) 1.

ოცდა მესამესა წელსა ვავრას აღმართებიდან მოკვდა რეკე მე მირიანისი 2)

რეკის სიკვდილის შემდეგ მეათესა წელსა პაატა მე-

1) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 22. ქართლის ცხოვრებაჲ ნანას სიკვდილს შიხსენებს მეორე წელს მირიანის სიკვდილია, მაგრამ თუთ მირიანის სიკვდილს, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, სწავ დროს უჩვენებს (-ხ. ქრ. ცხ. გ. 101).

2) ibid. გ. 22. როდის აღმართეს პატროსანი ჯვარი, გარკვევით არა სჩანს ქართლის მოქცევიდან (ეკ შეიძლება იმ ფურცელზე იყო ნაჩვენები, რომელიც აკლია ქართლის მოქცევის ხრონიკას. იხ. გ. 17), მაგრამ მოხრობიდან ეტეობა, რომ ზღინის მოქცევის შემდეგ, დაუუნებლივ შესდგომიან ჯვარის მოწმადებას, ასე რომ ძრიელ საჭეშმარიტოა ქართლის მოქცევა და პატროსანი ჯვარის აღმართვა ერთ და იმავე წელს მივაწეროთ. თუ ამ მოსაზრებას მივიღებთ, რეკის სიკვდილი 355 წ. უნდა ყოფილიყო (332+23=355).

მაგრამ ამას არ ეთანხმება ცნობა პატროსანი ჯვარის ხის მკვეთის შესახებ, სადაც ნათქვამია, რომ ხე ჯვარისათვის მოკვეთესო 25 მარტს პარასკევს დღესო (იხ. ქვემოთ გ. 56). 25 მარტს პარასკევი დღე შეხებუება, ბროსსეს შენიშვნით, 315, 320, 326, 337 წლებში. არც ერთი ამ წელიწადთანია არ ეთანხმება არც ზემო მოკვანილ ცნობებს და არც ბროსსეს ანგარიშს, რომელიც ქართლის მოქცევას ვსადის 328 წელს, 320 წელი თითქო უფრო ეთანხმება ვახუშტის ცნობას, რომელიც ქართლის მოქცევას უჩვენებს 317 წელს. ხოლო 326 წელი უდრის იერუ-

ფემ წილენის ეკლესიის შენება დაიწყო და გაათავა და თვითონაც მიიტვალა მე.35 წელსა 1).

კათალიკოზონა განაწესა ვახტანგ გორგასლანმა 170 წლის შემდგომად ქართლის მოქცევისა 2).

ნინოს ცხოვრების ცნობით დასაბამითგან ქრისტეს დაბადებამდე გასულა 5,100 წელი, ქრისტეს შობიდან ვკარც-სამდე 33, ვკარცმიდგან კოსტანტინე იერემსთა მეფის მოსათვლამდე 311 და 14 წლის შემდგომათ (311+14=325) ნინო მოსულა საქართველოში 3) მეექვსე წელს ქართლად

სალიმის ფარის გამოჩინებას, რომელიც, როგორც შევნიშნეთ, უნდა ყოფილიყო 28 მაისს 326, ან 327 წელს (Hit. de la Géor. t. I, p. 124, n. 4).

1) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 22-23. თუ ზემო შენიშვნაში ნაჩვენებ 325 წელს მივიღებთ რევის სავდელს დროთ, წილენის ეკლესიის დაწყება უნდა მიეწეროს 365 წელს, ხოლო განსრულება და ბაჟურ მეფის გარდაცვალება 380 წელს.

2) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 29. ქართლის მოქცევა ჩვენ აღვნიშნეთ 332 წელს, მაშასადამე კათალიკოზის განწყობა უნდა მომხდარიყოს 502 წელს.

3) იხ. ქვემოთ ნინოს ცხოვრება, გ. 30. დასაბამიდან ქრისტეს დაბადებამდე 5100 წელი მართა აქ არის ნახმარი და სხვა წყაროებში ჩვენ არ შეგვხვედრია. ქართული სათავადავით დასაბამითგან ქრისტეს შობამდე გასულა 5604 წელი, პერძელით 5504 და ალექსანდრიელით 5500. უკანასკნელი სათავადავით შემოთავადავით არის ნახმარი, როგორც შევნიშნეთ. 33 წელი ქრისტეს დაბადებამდე ვკარცამდე ნანდვილათ არის ნაჩვენები. ხოლო კოსტანტინეს მონათვლის შესახებ უნდა შევნიშნ-

მოსკლიდგან ნინოს ურწმუნებია ღმერთი ნანა დედოფლისთვის (325+6=331) ¹.

მეორე ადგილას ნინოს ცხოვრება კოსტანტინე ბერძენთა მეფის მოქცევას მოიხსენიებს 311 წელს ქრისტეს ამაღლებიდან და 5444 წელს დასაბამიდან; ნიკეას კრებას მით უამითგან მეშვიდესა წელსა (311+7=318) და ნინოს თავის მოგზაურებითურთ საბერძნეთით გამოძგზავრებას მერვესა წელსა (311+8=319) ².

ნოთ, რომ ჩვენ წყაროები მის მონათვლას დროს უოველთვის 311 წელს უჩვენებენ. ეს წელი რასაკვირველია, თუ ქრისტეს დაბადებიდან ვიანგარიშეთ, ძრიელ ახლოა იმ წელსზე, როდესაც კოსტანტინემ მაქსენიცი დაამარცხა (312) და ქრისტიანთათვის თავისუფლებით მათი სარწმუნოებას აღვიარება გამოაცხადა (313). ამას შედეგ კოსტანტინეს ქრისტიანათ ნადიან ჩვენი წყაროები, თუმცა ნანდვილ-კი კოსტანტინემ სიკვდილის წინ მიიღო ქრისტიანობა (გადაიცვალა 337 წელს).

ნინოს ქართლად მოსულა 325 წელს გამოდის. ზემოთ მისი მოსვლის წლათ 324 წელი იყო ნაჩვენები, როგორც შევნიშნეთ.

თუ ამ წელს მივიღებთ ქართლად მოსვლის წლად, მაშინ ვველა ის აზრები, რომელნიც ზემოთ უჩვენეთ, ერთი წლით გვიან უნდა უჩვენოთ.

¹) იხ. ქვემოთ ნინოს ცხოვრება, გ. 36. თუ ნინოს საქართველოში მოსვლის დროთ 325 წელს მივიღებთ, მაშინ ნანას მოქცევა 331 წელს უნდა ეკუთვნოდეს და მირიანისი 332 წელს, რადგანაც ზემოთ იყო შენიშნული რომ მირიანს მეშვიდე წელს არწმუნა ქრისტეო.

²) იხ. ქვემოთ, გ. 14. 5444 წელი დასაბამითგან ეთანხმება 311 წელს ქრისტეს ამაღლებიდან, თუმც ზემო აღნიშნულს სათვალავს მივიღებთ: $5100 + 33 + 311 = 5444$.

უველა ზემო ჩამოთვლილი ცნობებიდან მეითსველი ადვილათ დაინახავს, რომ დრო ფაქტებისა ნინოს საქართველოში შემოსვლაზეა დაბეჭდული, მაგრამ ეს შემოსვლა პირველათ ნაჩვენებია 324 წელს და შემდგომათ 325-ს. ამისათვის ჩვენ უველა ზემოსხენებულ ფაქტებს ორ ორი ციფირით აღვნიშნავთ. პირველი იქნება დაბეჭდული 324 წელზე და მეორე 325-ზე.

ნინოს საქართველოში შემოსვლა.	324—325 [✓]
ქადაგება დაიწყო ნინომ.	328—329 [✓]
ნანა დედოფალს არწმუნა ქრისტე.	330—331 [✓]
მირიან მეფეს არწმუნა —	331—332[✓]
ქართლი მოიქცა ღმერთისა და ჯვარის აღმართეს.	332—333
ნინო მიიტყვალა.	339—340
მირიან მეფე მიიღო ღმერთისა და ჯვარისა.	343—344
ნანა დედოფალი მიიტყვალა.	345—346
რევი მიიტყვალა.	355—356
წილგნის ეკლესიის შენება დაიწყო.	365—366
ბაკურ მეფე მიიტყვალა და წილგნის ეკლესიის შენება დაიწყო.	380—381
კათალიკოსობა განაწესეს.	502—503

ნიკეას კრება იყო 325 წელს და არა 318. საყურადღებოა, რომ სხვა ჩვენი წყაროებიც ხშირად ნიკეას კრებას ამავე 318 წელს მოიხსენიებენ.

ნინოს გამომგზავრება საბერძნეთითაჲ ნაჩვენებია 319 წელს, მაშასადამე მის წამოსვლიდან ქართლად მოსვლამდე გასულა 6 წელი, თუმცა მოსვლას 325 წელს მივაწერო, და სეთი, თუმცა ვლის წლათ 324 წელს მივიღებთ.

ეს არის უმთავრესი ქრონოლოგიური ცნობები, რომელთაც გვაძლევს ქართლის მოქცევა.

განსვავებანი ამ ახალ ვარიანტის და სხვა აქამომდე ცნობილ წმიდა ნინოს ცსოვრებათა შორის, რომელნიც ზემოთ მოკლეთ აღნიშნეთ, ძალაუნებურათ ჭბადავენ ჩვენში კითხვებს, რომელი ვარიანტი უფრო ძველი: ქართლის მოქცევისა თუ ის, რომელიც აქამომდე იყო ცნობილი და რომელიც შეტანილია ჩვენ მიერ მოხსენებულ აკადემიის მანუსკრიპტში, ქართლის ცსოვრებაში, იოანე ნათლის-მცემლის და შიომღვიმის ქართველთ წმიდა მამათა ცსოვრების სელნაწერებში და სხვებში? და თუ ქართლის მოქცევა უფრო ძველი, ვინ გადააკეთა ეს ვარიანტი ისე, როგორც: აქამომდე იყო ცნობილი?

რაც შეეხება პირველ კითხვას, ეპკ გარეშეა, რომ ქართლის მოქცევის ვარიანტი უფრო ძველია აქამომდე ცნობილ ვარიანტებზე. როდის არის შედგენილი ქართლის მოქცევა, არ ვიცით და გადაჭრით ამასე ღაპარაკი არ შეგვიძლია, მაგრამ თვით ქართლის მოქცევის სრონიკის სასიათმა და ზოგიერთ სხვა გარემოებამაც ჩვენ იმ მოსაზრებაზე მიგვიყვანა, რომლითაც ქართლის მოქცევის შედგენა მეშვიდე საუკუნის უნდა ეკუთვნოდეს ¹⁾. ესეც რომ არ იყოს, სიმკვლე სელნაწერისა, რომელშიაც მოიპოვება ქართლის მოქცევა და რომელიც ეკუთვნის მეათე საუკუნეს, გილო მოთხრობისა, ძველი გრამმატიკული ფორმები ენისა

¹⁾ ამის შესახებ ჩვენი აზრი ახალ ჩვენს „სამ იტორიულ სრონიკაში“, გ. XCI—XCVII.

და უცხო ტომთ მწერლების არა-გავლენა ამ ვარიანტიზე —
საკმაოთ ამტკიცებენ სიძველეს ქართლის მოქცევის ვარიან-
ტისა. როგორც ქართლის მოქცევის ხრონიკა უფრო ძვე-
ლია ქართლის ცხოვრებაზე, ისე ეს ნინოს ცხოვრებაც
უფრო ძველია მეორე ვარიანტზე, რომელიც აქამოდე
იყო ცნობილი ¹⁾. ქართლის მოქცევის სრონიკა მეცხრე
საუკუნემდის არის მოყვანილი, და თუ მისი შედგენა მე-
შვიდე საუკუნეს არ ეკუთვნის, როგორც ჩვენ გვგონია,
ყოველ შემთხვევაში მეცხრე საუკუნეს აღარ გადასცილდება.
ხოლო აქამოდე ცნობილი ვარიანტი ნინოს ცხოვრებისა,
როგორც ვიცით, შედგენილია შეთე საუკუნეში არსენ კათა-
ლიკოსის მიერ. ეს არსენ კათალიკოსი იხსენიება თვით იმ ძველ
ქართველთ მამათა ცხოვრებაში, რომელიც აკადემიას ეკუთვნის.
ხსენებულ ხელ-ნაწერში იქ სადაც თავდება ცხოვრება იოანე
ზედა-ზადუნელისა მოხსენებულა, რომ წმიდა კათალიკოსმა
არსენი 404 წლის შემდეგ სირიელ მამათა მოსვლისა შეკ-
რება გარდმოცემანი მათ შესახებო და თავდაპირველი შემ-
დგენელი მათი ცხოვრებისა ხელ-მძღვანელობდა დაწერილი
წიგნებით და ზეპირ-გადმოცემებით ²⁾. საბრეღნი მამანი
მოვიდენ საქართველოში ფარსმან მე-VI-ის დროს (542—

¹⁾ რომ ქართლის მოქცევა უფრო აღრეა შედგენილი
ვიდრე ქართლის ცხოვრება, ეს სხვათა შორის უეჭველი ხოება
იპითაც, რომ ქართლის ცხოვრება „ქართლის მოქცევას“ თაის
წყაროთ უჩვენებს (იხ. ჩუპი საბი ისტორიული ხრონიკა, გვერდი
LXXX—LXXXII).

²⁾ იხ. Hist. de la Géor. t. I, p. 203, n. 6. და
ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გ. X და XX. პლატონ იოსელი-

557); თუ ამის მეფობის დროს მიუმატებთ 402 წელს, გამოვა მათესაუკუნის მეორე ნასვეარი, ესე იგი ის დრო, როდესაც არსენ კათალიკოსს შეუდგენია თავის ქართველთ შიშათა ცხოვრება. სხვა წყაროებში ეს არსენ კათალიკოსი ცნობილი არ არის. იქნება ეს ის არსენია, რომელითაც თავდება სია კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის სრონიკა. ში 1), მაგრამ რადგანაც ნაჩვენები არ არის, რომელი კათალიკოსი რა დროს, ან ვის მეფობის დროს ცხოვრობდა, ამისთვის ამაზე გადაჭრით ლაპარაკი არ შეგვიძლია.

არსენ კათალიკოსს ახლად არ შეუთხზავს ქართველთ შიშათა ცხოვრება, არამედ წინეთ მოკლეთ აღწერილ მათი ცხოვრება გადუკუობია და განუგრცია. ამისათვის იოანე ზედა-ზადენელის, აბიბოს ნეკრესელის და ზოგიერთ სხვა წმინდანების ცხოვრებას ყველა სელ-ნაწერში სათაურის ქვემოთ უწერია: „განახლდა და განავრცო წმიდამა შიშამან ჩუზნმან ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსმან არსენი“.

ასეთი განახლება და განავრცობა წმინდანების ცხოვრებისა საზოგადო მოვლენაა ყველა ქრისტიანის ხალხების შწერლობაში და ჩვენშიც შირველი მაგალითი არ არის.

ანი, არ ვიცით რა სახელით, მაგრამ ქართველი წიდა მამთა ცხოვრების ავტორათ კხადის არსენ იუალითოვლს, რომელიც ილა მოძღვარი დაკით აღაშენებელსა (1089—1125) ნახ. *Жизнеописание святых прославленных православною грузинскою церковью. Тифлиса. 1850 г., стр. 26. прим. 22).*

1) იხილეთ სია კათალიკოსთა ამ გამოცემა დაშატებაში.

არსენის გარდა ზოგიერთი წმიდანის ცხოვრების გადაკეთება ეგუთვნის ბესარიონ კათალიკოსს, რომელიც ცხოვრობდა ვასტანგ VI დროს და რომელიც გარდაიცვალა 1735 წელს. ამ ბესარიონმა შეკრიბა ის სრული მამათა ცხოვრება, რომელმაც ჩვენამდის მოაღწია ¹⁾. უკანასკნელათ ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრება განავრცო, ანუ როგორც თვითონ ამბობს „შეწმანა მღვდლის ძირაზებით“ ანტონ I ქართლისა კათალიკოსმან, და უწოდა „მარტირიკა“ ²⁾. ამგვართ ჩვენ სამი სსვა და სსვა დროის და სსვა და სსვა პირის კრებული ეკაქს ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრებისა და სამივეს თავ თავისი ღირსება და მნიშვნელობა აქვს. მაგრამ ისტორიისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა იმ თავ-და-პირველ შედგენილს ცხოვრებას აქვს, რომლიდანაც შემდეგ გადაუკეთებით და განუვრცით რომელიმე წმიდანის ცხოვრება. ამ თავ-და-პირველ დედან-ში მოიპოვება სოლმე უფრო ნაწილი ისტორიული ფაქტები და ეს თავ-და-პირველი დედანი ყოველთვის უფრო ახლოა ტემპარიტებსათან. სწორეთ ასეთი თავ-და-პირველი დედანია არსენ კათალიკოსის ნინოს ცხოვრების ვარიანტიზა ქართლის მოქცევის ვარიანტი. ამ ქართლის

¹⁾ იხ. ქ. ცნ. ტ. II, გ. XX და წუხოილ-ს-ტყვაობა ანტონ კათალიკოსისა, გ. 219, შენ.

²⁾ იხილეთ წინა-სიტყვაობა ანტონ კათალიკოსის მარტირიკისა.

ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრების ყოველ მკრივ შესასწავლათ საჭიროა ამ სამივე კრებულის ცალ-ცალკე გამოცემა.

მოქცევიდგან თავისებურათ გადაუკეთებია არსენს თავისი შრომა. რაც ქართლის მოქცევაში თავში იყო მოქცეული, ის ბოლოში მოუქცევია; პირველი პირის მოთხრობა მესამე პირისათ გაუსდია, ასე რომ ნინოს თავისი პირით ვიდარ აღაშარაკებს არსენი, არამედ თვითონ ღაშარაკობს ნინოზე ნინოსავე სიტყვით. ამას გარდა არსენს ზოგიერთი შარგრათები თავ-და-პირველი მოთხრობის გამოშვია, ზოგიერთი მიუმატებია, ფრაზები განუვრცია და სიტყვები განუასლებია. ერთი სიტყვით მოუსდენია ყველას ის ცვლილება, რომლითაც აქამომდე ცნობილი ვარიანტი ნინოს ცხოვრების განიჩევა ქართლის მოქცევის ვარიანტისგან და რომელიც ცოტა თუ ბევრათ ჩვენ შემოთავსუჩვენეთ და შენიშვნებშიაც შევითანეთ.)საუურადღებობის მოვლენაც, რომ არსენი ჩვენი განმანათლებელის ცხოვრების მოთხრობაში მარტო ქართლის მოქცევის თქმულებით არ ემაუთფილდება და შემოაჭვს სომეხთ მწერლის აკათანგის ისტორიიდან ვრცელი ამავი დეოკლიტიანეს კეისრისთვის ცოლის ძებნისა, სომეხთ მეფის ტირიდატისაგან-დევნა და წამება წმ. რიფსიმესი და მისი თანამოგზურებისა და აგრეთვე ეშვად ქცევა ტირიდატისა. ეს ამავი ქართლის მოქცევაში სრულებით არ მოიპოვება და მოყვანილია მხოლოდ არსენის ნინოს ცხოვრების ვარიანტში¹). არსენი პირდაპირ წყაროსაც უჩვენებს, საიდანაც მას ამოუღია ეს ცნობები. შემოხსენებული ამბების ბოლოს უველა აქამომდე ცნობილს ნინოს ცხოვრების ვარიან-

¹) ნახე ქ. ცხ. გ. 69—71 და ქვემოთ გ. 13 უნ. 3.

ტეში სწერია: „სოლო ურჩ ექმნა რაჲ თარდატს საქმისა ამისთჳს წმიდაჲ რიფსიჲჲ, მასინ იწმა იგი მის მიერ წაშუბისა ღვაწლითა, მისთანა გაიანეცა, დედა-მსუჲ მისი, და სსვანი მრავალნი მათთანანი, ვითარცა იგი წერილ-არს წიგნსა-მას წამებისა მათისასა და გვეუწყებთან სასწაულნი იგი, რომელნი იქმნეს ჟამსა წამებისა მათისასა ¹⁾, მოქცევასა შინა სომეხთასა, რამეთუ განგუგითა ღუთასათა თრდატ მიუე ეშუად შეიცვალა“ ²⁾. სომესთ მოქცევა, ანუ ქრისტეს სჯუჭმუნებების დამყარება სომსეთში გრიგორ განმანათლებელის მიერ, აღუწერია აგათანგის, თრდატ ანუ ტირიდატ მეფის (IV სუჲ.) მწიგნობარს ³⁾. ეს წიგნი ძველათ ნათარგმნი ყოფილა ქართულ ენაზედაც ღ ათონის ივერიის მონასტრის წიგნების კატალოგში ნაჩვენებია შემდეგი სათაურით: „ცხოვრება წმიდისა მღვდელ-მოწამისა გრიგოლ სომსეთის ეპისკოპოსისა“ ⁴⁾. 1836 წელს, როდესაც შემოსსენებული კატა-

¹⁾ ეს ფრაზა სიტყვებიდან „და გუწუწყებან“... აქამომდე იქ ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში, რომელოც ვანტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, გამოშუგულია (იხ. ქ. ცხ. გ. 71) ხოლო მარიამ დედოფლის ვარიანტში და სხვა უველა აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში არის.

²⁾ იხ. მამათა ცხოვრება, შიომღვიმის ხელ-ნაწერი, გ. 336).

³⁾ თარგმანი ამ წიგნისა იხილე ლანგლუას შრომაში „Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie“, t. I, p. 105—194.

⁴⁾ იხ. *Царями. Событія о нам. 711. писем.*

ლოგია შედგენილი, ეს წიგნი კიდევ უოფილად ათონის მთაზე, მაგრამ ესლა იქ აღარ მოიპოვება. უოკელ შემთხვევაში პროფესორი ცაგარელი მას თავის შრომაში არ მოიხსენიებს, და კერძ დ. ბაქრაძეს უნახავს ეს შრომა ათონის მთაზე უოფენის დროს ¹).

თუ უცხო ტომთ ისტორიის გავლენა წმიდა ნინოს ცხოვრებასაც კერ ასცილდა, მაშ რა გასაკვირალია, რომ მათი გავლენა უფრო მეტი იქმნებოდა ჩვენს ისტორიულ წყაროებზე. უველასზე უფრო ეს გავლენა ემჩნევა ქართლის ცხოვრებას. არ კიციით თვით არსენ კათალიკოსმა გადააკეთა ნანდვილი ქართული წყაროები ჩვენი ისტორიისა იმ რიგათ, რა რიგათაც ვახტანგის ადრინდელ დროის ქართლის ცხოვრებაში მოიპოვესიან, თუ სსკამ, მაგრამ ეგ კი საჭეშმარიტოთ მიგვაჩნია, რომ კიდასაც განზრახ მიუყვია ხელი ისეთი ქართული ცნობებისათვის, როგორიც ქართლის შემოქცევაშია შეტანილი, და ეს ცნობები ასე თუ ისე შეუცვლია და შეუქსია უცხო ტომთ ისტორიის მიხედვით. აქ რაღაც ტენდენცია გატარებული და განსაკუთრებით

დამატება პირველი — „ქართული წიგნების სახელები ივერიის მონასტერსა შინა მღებარეთა მთა-წმინდას“, გ. 7. აქვე მოყვანილია დასაწყისი ამ წიგნისა: „რაჟამს იგი სპარსთა მთავრობა პართად განიყო, ხოლო პართთა კელმწიფება ესოდენსა რა...“ ამავე ფრაზით იწყება აგათანგის ისტორია ლანგლუას თარგმანში.

¹) *ibid.* გ. 69 — 94 და ისტორია ბაქრაძისა, გ. 147 შენ. 2.

იმ გვარი ტენდენცია, რომელიც ვიილაფერ სსკისას, სსკა-
 ხალსისას, თავისას ამკობინებს, სსკის ისტორიას მალღათ
 აუენებს თავის.ზე და მას უკავშირებს ჩვენს ისტორიულ
 პირებს და ცნობებს. ეგ სურვილი იმოდენათ ძლიერია
 ქართლის ცხოვრების შემდგენელში, რომ ქართულ საკუ-
 თარ სასელესაც სსკა ენის დაბოლოებას აძლევს, თითქო
 ამით მეტი ფასი დაუდებოდეს ჩვენს ისტორიას (მაგალი-
 თათ, ქართლოს, უფლოს, მცხეთოს და სსკა ბერძნული
 დაბოლოებით არიან წარმოდგენილნი). ამ სურვილით ახს-
 ნება ის მოკლენაც, რომ ჩვენს მეფეებს ქართლის ცხოვ-
 რება უოველთვის უცხო ტომთ დინასტიას უკავშირებს და
 რომელი დინასტიაც ჩვენს მეზობლებს ჰყავს, ის დინასტია
 შემოჰყავს ჩვენშიაც. ამიტომაც ქართლის ცხოვრების შემად-
 გენელს აზო, არან ქართველთა მეფის შვილი, ბერძენათ
 გაუხდია, მირვან I სპარსათ, ანუ ნებროთიდათ გამოჰყავს,
 და არშაკ I—არშაკუნისათ, შირიანი, ქართველ მეფის
 ლევის შვილი,—სოსროიდათ, ანუ სასანიდათ, და გუ-
 რამ გურატპალატი—ბაგრატიდათ. მართალია, მირვან I-ის
 არშაკის და გურამის შესახებ ქართლის მოქცევა არავი-
 თარ ცნობას არ გვაძლევს, თუ ვინ იუენენ შთამომავ-
 ლობით და რომელ დინასტიას ეკუთვნოდენ, მაგრამ
 აზონის და შირიანის შესახებ მანც ლომ პირ-და-პირ
 უჩვენებს, რომ ისინი ქართველები და ქართველთა მეფის
 შვილები უოფილან. ვინ იცის, იჰნება მირვანი და არშაკ-
 კიც განკებ იუენენ დაკავშირებულნი უცხო ტომთ დინას-
 ტიებთან. ამ მოსაზრებას ისიც ხელს უწყობს, რომ არ-
 შაკ I, თუმცა სომესთ მეფის შვილათ ისენიება ქართ-

ღის ცხოვრებაში, მაგრამ სომხურ წყაროებში სრულეპით ცნობილი არ არის. (?)

რაც შეეხება კითხვას, თუ რომელ საუკუნეშია ეს ცნობები შეცვლილი, ანუ უკეთ გსტქათ, როდის არის ქართლის ცხოვრება შედგენილი, ამის შესახებ ვერ-ვერობით არაფერის თქმა არ შეგვიძლია. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ ქართლის ცხოვრების შედგენა ყოველ შემთხვევაში არსენ კათალიკოსის დრინდელ დროს არ უნდა იკუთვნოდეს, ვინაიდან ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნინოს ცხოვრება არსენის რედაქციისაა და არა ქართლის მოქცევის ვარიანტისა. რომ არსენის მიერ გადაკეთებული ნინოს ცხოვრება ყოფილა ძველათაც ქართლის ცხოვრებაში, ამას ამტკიცებს სომხურათ ნათარგმნი შემოკლებული ქართლის ცხოვრება ანუ Chronique arménienne ი, რომელშიაც ნინოს შესახებ ცნობებს ისეთივე ხასიათი აქვს, როგორც არსენის მიერ გადაკეთებულ ვარიანტშია, ამიტომაც, თუ არსენი მართლა მუჰაჰ-საუუნეში ცხოვრობდა, ქართლის ცხოვრების შედგენა არას-გზით არ შეგვიძლია შეათე საუკუნის დრინდელ დროს მივაწეროთ.

ზოგიერთ სსკა კითხვებს ქართლის მოქცევაში შეტანილ წმიდა ნინოს ცხოვრების შესახებ ჩვენ ჩვენს სამ ისტორიულ სრონიკაში შევსებთ და აქ აღარ გავიმეორებთ.

საქართველოში ქრისტიანობის დამყარების შესახებ ღათ და საზოგადოთ ჩვენი საეკლესიო ისტორიისათვის არა მცირედი მნიშვნელობა აქვს ერთ საუურადღებო წერილს

ეფრემ მონაზონისას, რომელსაც შეუკრებია ცნობები, თუ რომელ ბერძენთა წიგნში იხსენიება მოქმედა ჭართლისა. ეს შრომა ეფრემისთვის დაუგალებია იოანე კვირიონს, ქართველ ეპკლესიარს სვიმეონ საკვირველთ მოქმედის ეპკლესიისა. იოანე კვირიონს დაუმსაღებია ქართულ ენაზე სადღესასწაულო და, როგორც ეტეობა, ეს ეფრემის წერილიც ამ სადღესასწაულოში ჩასართავით სდომებია. ეპკლესია სვიმეონ საკვირველთ-მოქმედისა არის სვიმეონ მესვეტის ეპკლესია ანტიოხიის მსაღობლათ, სადაც მრავალი ქართული წიგნებია გადაწერილი. ერთ მანუსკრიპტში, რომელსაც პროფესორი ცაგარელი უჩვენებს, ამავე სვიმეონ საკვირველთ-მოქმედის სასულით იხსენიება ეს ეპკლესია¹⁾. რაც შეეხება ეფრემ მონაზონს, მას პლატონ იოსელიანი ერთ ადგილას მეცხრე საუკუნის მწერლათ მოიხსენიებს და მეორე ადგილას მეათე საუკუნისა²⁾, მაგრამ, როგორც სჩანს მისავე გამოცემული ანტონ კათალიკოსის წილობილ სიტყვაობიდან, ეს ეფრემი უოფილად ეიღრემ მცირე რომელიც ცხოვრობდა. დავით აღმაშენებელის დროს (1089—1125), და რომელმაც გადმოთარგმნა ბერძნულიდან ქართულად წიგნი დიონისი არობაზგელისა „ზეცისა იერარსიისათვის“, ამონიასის წიგნი, ქადაგება თამა

¹⁾ იხ. *Памятники груз. стр. съ Святой Земли и из Синаи*, стр. 185.

²⁾ იხ. *Краткая история Грузии. церкви, стр. 18, прим. 23. Жизнеописание св. просл. Груз. церковью стр. 29, прим. 1.*

მოციქულისა, ეს ჩვენ მიერ მოსსენებული წერილი, იოანე დამასკელის ცხოვრება, მოძღვრებანი და სიტყვანი და სსვა. ექვს ტაუშთა შორის, რომელთაც ანტონი ეფერემს უძღვნის, ორითაჲსი ჰირ-და-ჰირ ჩვენს წერილს შეესება. ეტუობა, ანტონს ეს წერილი კარგათ ქჷანია შესწავლული. მოგვეყავს აქ ეს ტაუშები:

ამან სარწმუნოდ ისტორიკოსს ჩუქნიდა
 მოქცევისათჳს, კრძთაგან ქრისტეს ღმთისად,
 და ქალწულასა, მოციქულის ნინას,
 ჭადგებისათჳს, ისარწმუნა მოთსროზლა
 ქმნილთაგან დიდის თეოდორიტესგანთათ.

ეკ სასუდ კჷლად ავასეგისთჳსცა,
 ესე იგი არს აფსანთა მოქცევისა,
 თვისუფლება არსიუპისკოპოსთა
 ანტოკეფალოსთ ქჷმნა კრებითრე საღმრთოდ,
 სოლო სსუანიცა აისტორია ბრძნულად ¹⁾.

ეფერემის წერილი, გარდა ფრინად საყურადღებო ცნობებისა, რომელთაც მასში ვპოულობთ, საყურადღებოა ჩვენთვის სსვა მსრითაც. ეს წერილია ერთი იმ წყაროთაგანი, რომელიდანაც ვასტანგის რედაქციას გამოუკრებიან ცნობები და შეუტანია ქართლის ცხოვრებაში. თითქმის მთორე სსუკარი ამ წერილისა სსწყუიტ-სსწყუეტატაჲ-იქ მთლათ შეტანილია ქართლის ცხოვრების კარიანტეში, რომელთაც ვასტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის და მის რედაქციას ეკუთვნიან, სოლო მარისმ დედოფლის კარიანტეში, რომელიც

1) წუობილ-სიტყვაობა, გ. 258.

ვასტანგის ადრინდელ დროს ეკუთვნის, ვერსად ვერ იპო-
ვით ამ წერილითგან ამოღებულს ცნობებს. ჩვენ ჩვენს
სამ ისტორიულ სრონიკაში (გ. CXIII—CXV) აღვნიშ-
ნეთ, რა შეუტანია ვასტანგის რედაქციას ქართლის ცხოვ-
რებაში და უჩვენეთ, თუ საიდან არიან ამოღებულნი
‘სოციერთი ცნობები, ანუ სტატიები სსენებული რედაქ-
ციისა. ესლა ჩვენ ეფრემის წერილის სსოლიებში უჩვენ-
ნებთ და ქართლის ცხოვრების ტექსტის შედარებით დავამ-
ტვიცებთ, თუ რომელი ადგილებია ქართლის ცხოვრებაში
შეტანილი ეფრემის წერილიდან.

დედანი ეფრემის წერილისა, რომელიც ჭკემთო მო-
გვევას, ეკუთვნის ჩვენს წერა-კითხვის გამავრცელებელ სა-
ზოგადოების წიგნთ-საცავს (№ 154) და გადაწერილია 8
მაისს 1809 წელს „კეთილ შობილის აღექსის ძე, კასე-
თის სამეუფო რეკტორის დავითის“ მიერ. სელ-ნაწერი
in 4° შეიცავს სულ 9 გვერდს და დაწერილია სქელ
ლურჯ ქაღალდზე წერილის, მაგრამ ძირიელ ღამაზის ნუს-
სა მსედრულის სელით, რომელსაც ამჟვენებენ ძრიელ
სშირი, ღამაზი და მოსდენილი ჰატარა სუცური ასომთა-
ვრულები. სელ-ნაწერს სქელი შვალერის ქაღალდი აქვს
შემოკრული და ერთი მინაწერი უჩვენებს, რომ ჩვენი დე-
დანი იერონიმე აღექსიევს ჭკუთხებიან სსვა ვარიანტი ჩვენ
ვერ ვიპოვეთ, თუმცა პლატონ იოსელიანი უჩვენებს ამ
გვარვე წერილს მცხეთის მანუსკრიპტებთა შორის ¹⁾.
ტექსტი ჩვენი დედნისა უცვლელათ მოგვევას აქ.

¹⁾ იხ. *Жизисоп. свят. Грurz. церк. стр. 29 пр. 1.*

უწყება მიუხედავად ქართულთა მოქცევისა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენებოს.

სულიერსა მამასა ჩემსა ღ ზეტიოსანსა ეკკლესიარსსა ჩუქნ ქართულთასა, მღუდელსა უიღლისასა, იოანეს კურიაკოსსა, ეოვლად მცირე და უღირსი სასისა და 'სასწლისა ეოვრემ მონაზონი თაეანის-ცემით მოგიკითხავ.

ვინაიდაცა მადლითა ღუთისათა სრულ-იქმნა გულს მოდგინება შენი წიგნისა ამისთჳს სადღესასწაულოდსა, რომელი შენ იწროესასა შინა ემთასა უსუქნით განგრომითა გონებისათა მოუგე საზოგადოსა მაგას ნიქსა სათესავისა ჩუქნისასა, ეკკლესიასა წმიდისა სჳმეონ საკურულ-ლთ-მოქმედისასა, რომელი ვითარცა საწყაული კეთილი და განმყოფი იფქლისა ცხოვრებისა უქმარიტებით წმიდად მოდად ¹⁾ სასელ დებულ-არს.

ჟერ-იყო ამასცა ზედა ჩემგან სრულ-ჰყოფად სრამენ-ბად შენი, რათა წერით დაიდეს მას შინა მოსასსენიული, ოდეს მოქცევისა ჩუქნისა და თუ რომელთა წიგნთა შინა ბერძენთასა ჰესენებულ-არს იგი, უკიდეს თუ ვისმე გამო-მეძიებელთაგანსა ცნობად.

საცნაურ იყავნ, ვითარმედ მიერვე ქადგებთგან წმიდათა მოციქულთათა, რაჟამს წინასწარ-მეტყუელისაებრ დავითისა ეოვრელსა ქუქუნასას განჰყდა კმა მათი და კიდეთა

¹⁾ შეიწავე: რამეთუ ბერძენნი არა თორნედ, არამედ წმიდად მოდად უწოდენ წმიდასა ეკკლესიასა ჩვენ ქართულთასა.

სოფლასათა სიტყუასი მათნი“, ესრეთ კიდეთა ამათგანდითქმის ჩუქნთხსცა მიმოსლუქასა შინა წმიდათა მოციქულთასა. ანდრია ჰირველ წოდებულისა მიერ ქადგებაჲ შორის ავსტრასია, რომელ არს აფსესეთი, და მიერ წარსულად წინდილოეთისა, რომელ არს ქართლი.

გარსა ამთ წმიდათა სამოციქულონი მოძღუერებისათესლთა ასეუდნი მრავალ ჟამ დანიჰურსა ღუჯარმლმან მეგრძკთამან არა სოლო ჩუქნ შორის, არამედ თუთ მათ ბერძენითა შორის ვიდრე ჟამთამდე მეორედ ჰაკლედ ზეცით წოდებულისა დიდისა კოსტანტინესთა. ამის კეთილად მსახურისა მსაგისა. ჟამთა ღმერთმან, რომელმან დიდთა და მრავალ-ტომთა თესლთათჳს იზრუნა, არცა ჩუქნ მცირენი დაგვიტეგას უღვწად, არამედ ესრეთ განაგო ცხოვრება ჩუქნნი და კუქლად აღმოწოდება, ვითარცა მოისსენიეს თეოდორტე¹⁾ საეკკლესიოსა მოთსრობისა წიგნსა შინა თჳსსა ოცდა მეოთხესა თავსა და იტყუხ ესრეთ: „*Ἐξ αὐτῶν*“

„ჭინდლთა უცუქ ფერუმენტოს მოძეუნებელ ექმნა ღუთის მეცნიერებაჲ. სოლო ქართუქლთა მათუქ ჟამთა შინა დედა-გაცი ვინე ტყუქ-ქმსულიტ ეშმარიტებისა მიმართ წინამძღუერ ექმნა, რომელი იგი სამართლისოსა ღოცუხად შემსტუქა-

¹⁾ თეოდორტე არის ვიზანტიის საეკკლესიო ისტორიკოსი მე V საუუენისა. თეოდორტეს გარდა ქართლის მოქცეუას მოგვითხრობენ მე-V საუუენისავე წწერლები სოკრატე და სოზომენი და მე-IV საუუენისა რუფინი. ამათ ჩვენი წერილი არ იხსენიებს. თუმცა უკანასკნელი მათგანი თითქმის თანამედროვე იყო ქართლის მოქცევისა. რუფინის ცნობით, მას ქართლ. მოქცევის ამბავი აუწერია ივერის მეფის ბაკურიუსის სიტყუით (...haec nobis ita gesta...

ლულ-იყო, ღ ლბილ სარეცელ თჯსა აქუნდა ძაძამ დარე-
ცილი იატაკსა ზედა მიწისასა. სოლო უმეტეს ყოველთა
ჭმუჭბათასა შეიტკობდა მარსჴასა, გინაფცა ამათ შრომათა
მიანიჭეს მას მადლი მოციქულებისა.

სოლო გინამთგან ნათესავი იგი არა რას მცნიერ
იუქეს კელოვნებასა მკურნალობისასა, ამისთვის მიმოვი-
დოდიან სილვად სნეულთა და თჯსთა მათ უძღურთა სილ-
ვისაგან და სნეულებათა მათთა გურნებისა გამოცდილებით
ისწავედეს სახესა გურნებისასა. „L“

იყო გინიქ დედაგაცი, რომლისა ქე სნეულ-იყო, და
მის ძლით მივიდა იგი დედაგაცსა მასთანა, ღირსსა ქები-
სასა, და იკითხუდა მისგან, თუ რამ უღირს ყოფად მისსა.

სოლო ღირსმან მან მიიუქანა ყრმა იგი უძღური და
მიწვინა თჯსსა-მას ცხედარსა მოღვაწეებისასა და ეკედრე-

Bacurius, gentis ipsius rex... exposuit), როგორც მან უნა-
ხავს იერუსალიმში 50 წლის შემდეგ ქართლის მოქცევისა.
ნინოს მოწველის დროს ბაყურიუსი ახალ-გაზდა ყოფილა და
თუთ გამზარა მოწმეთ ნინოს ქადაგებისა, მერე ბაყურიუსს სუ-
ლიერო საქმეების გამო უგმია თჯის ხარისხი, სამშობლოც
და იმპერატორი თეოდოსიოს მიერ დადგენილ ყოფილა პალეს-
ტინის უფროსათ- 394 წელს საბერძნეთის ღრით ბაყურიუსი
შეტყუებია მტარკალს ეგვიპტის და ამ ბრძოლის დროს გადაცუ-
ლილა. ჩვენი წყაროები ამ ბაყურიუსს ანუ ბაქარს არ იხსენიე-
ბენ. ბროსსეს აზრით, ეს ვინმე ივერიის წარჩინებული პირი იქ-
მნებოდა, სახელ წოდებით ბქარ, და დანიშნული სარდლათ იქ
ფარისა, რომელიც ქართველ მეფეს ბქარს (312—364) უნდა
ნიუშელებიოს თეოდოსიოს ბერძნთა მეფისათვის (Hist. de la
Géor. t. I, p. 132, n. 3).

ზოდა შემოქმედსა უოკელთასა მოხილვად მისსა, დაჯკსნად უძღურებისაკან. სოლო უფალმან კედრებაჲ მისი მიითჳ-
 ჯდა და მიანიჭა უძღურსა-მას სიმრთულე.

ამიერთგან საკვრველი იგი დედაკაცი მრავალ განთ-
 ქმულ იქმნა, კიდრელა არცა თუ მეუღლესა მეფისასა დაე-
 ფარა მისთვის, არამედ მკის მიუწოდა მას, რათა მივიდეს
 მისსა, რამეთუ იგიცა ბოროტითა ვნებითა შკჳერობილ-
 იყო. სოლო ღირსმან სიმდაბლისა სიბრძნით გმეკითა არა
 მიითჳჯდა კედრება იგი დედოფლისა, გარნა დედოფალმან
 იმულებულმან სასმარებითა საქმისათა არა გულად-ილო
 ჰატივი დედოფლობისა, არამედ თუთ მიისწრაფა ტყუილ-
 ქმნილისა-მის.

სოლო მან კჳაჯად იგიცა თუხსავე მას მიანჯინა სიმ-
 დაბლისა სარტყელსა და წამლად უბრძოლუქლად ვნებასა
 მას ზელა მოიპოვა ღოცჳა. მაშინ დედოფალმან ინება მი-
 ნიჭებად მისსა სასყიდელსა კურსებისასა, რაოდენი რაჲ
 თუთ ღირს მიგებისა საგონებელ უქნდა, ოროჲ და ვეც-
 სლი, შესამოსლები და სამკაული და ყოველივე, რაოდენი
 რაჲ არს ნიჭი საშეუფოჲსა ჰატივის მოყუარებისა.

სოლო საღმრთოჲმან მან დედაკაცმან ჰრქჳა: „ამათგა-
 ნი არა რაჲ მიეის მე, გარნა დიდად სასყიდლად კურსე-
 ბისა შკარცის მე შინსა შექეცნებასა ღუთის მსასურებისა-
 სა“. და ღოცუდა, რათა საღმრთო ტამარი აღმართოს მაც-
 ხოვნებელისა მისისა ქრისტესთვის. „LY 4 5

ესე რა ესმა დედოფალსა, წარვიდა იგი მეფისა და
 თავისა მიერ თუხისა განაკვირვა მეუღლე თუხი მეყსა შინა
 გასკურნებითა თუხითა. ამისა შემდგომად განუცხადა მას

ძღაერება ღუთისა, რომელი იმასსურებოდა ტყვას მისგან და ლოცვდა ქაძისა თვისა, რათა იგი მხოლო იცნას ღმერთად და აღუენოს მას ტაძარი სალოცველი. და ესრეთ ამის გურნებისაიერ იქმნა შეცუალებაჲ ქართუჭლთა ნათესავისა.

ხოლო მეფე მეუღლესა თვისსა ზედა ჭმინილისა მისგან საკურველებით გურნებისა იერიად განკურნებულ იქმნა, განნა ეგრეთცა არა ინიუა აღუენებაჲ ტაძრისა საუფლოსა.

ამისსა შემდგომად მცირედნი რამეჲ აქმნი წარსდეს, განვიდა იგი ნადირობად. ხოლო კაცთ-მოკურნებისა მეუფემან მკაცვად ჰაჯლესსა მოინადირა იგი, რამეთუ მეყსა მისა ბნელმან რამემან ზოიცვა იგი და არა უტყუებდა მას უშორესად ვინაჲკე წარსულად. ხოლო თანა-მოინადირენი იგი მისნი ჩუჭულებისაებრსა-მას ჰსედჯდეს შირაკანდელსა მისისასა და იგი ოდეს მხოლოდ დაშთომილ-იყო შეკრულად საკრუჭლთა ვერ მსედუჭლონითა. და ესე ვითარსა რა უღონოებასა შინა იყო, ჰპოვა ღონე ცხოვრებისა, რამეთუ მის გულის-სმა ჰყო არალი ურწმუნოებისა თვისისა და ტუეჭმინილისა მის დედაკაცისა ღუთისა, სადა შექმედ და ღირსსა მას საკურნუჭლებისასა ტუეჭსა მოუნდა და ლოცვდა მას, რათა აჩუჭნოს მას სასე აღუენებადისა-მის ტაძრისა.

ხოლო რომელმან იგი აღავსო ბესელიელ სიბრძნითა სურთთ მომღერებისათა, ესეცა მასვე ღირს-ჰყო მადლისა, ვიდრემდის საღმერთო დაუსასა მათ ტაძარი და იგი დასასჯდა; ხოლო იგინი აღმოჰკუჭუთდეს და ამენებდეს ვინადგან უკუჭ სრულ-იქმნა აღუენებაჲ და სართული განკურნათა და მხოლოდ მღუდელიდა სამიეხელ-იყო. ჰპოვა ამისი-

ცა ღონე საკურქელმან მან დედა-კაცმან და აზრსა მთავარსა ნუსავთასა, რათა მაუგლინოს მოციქული მეფესა ბერძენთასა და ითხოვოს მისგან მოვლინებად მოძღვარი ღუთის მსახურებისა და მან მიიღო რამე, მცნება ესე მასგან, მუნ-ჭსთქუჭსვე ¹⁾ წარავლინა მოციქულ.

ხოლო მეფემან ისწავა რა მიზენი სათხოველისა, რამეთუ კოსტანტინე იყო მსურველედ ტრფიალი ღუთის მსახურებისა, რომელმან იგი ჟრინდსა ჰატიესა ღირს-ჭუქუნა მივლინებულნი იგი მისსა და კაცი ვინმე სარწმუნობითა და ცხოვრებითა და გულის-სმის ყოფითა შემკობილი, ღირს-ქმნილი მღუდელ-მთავრობისა, ქადაგად მოუვლინა ნაოქსაგთა ამით უიეროხსლა მრავლითა ნიჭითა. —

ამის უგვე თეოდორიტე ესოდენ მოიხსენებს, ხოლო სსრქათა წერილთა შინა საკელ-დებით ჰოქნილ არს სახელი ტყუსა მის, ხოლო სრქს ტყუქთა მკსნელისა, რამეთუ ბერძელად „ნიონა“ უწოდინა წმიდასა-მას, რომელსა რქს მცირედ შეცუალეითრე „ნინად“ სასელ ვსდესთ ²⁾. გვრეთვე სასელიცა მივლინებულისა მის ეპისკოპოსისა ესრეთ ჰოქნილ არს, ვითარმედ თუთ ეკლესიი იყო ანტიო-

¹⁾ „მუნ-ჭქვესვე“ ნიშნავს „მაშინვე“, „მსწრაფლ“. ეს უქველესი ფორმაა და შემდეგ დროის ხელ-ნაწერებში მუნ-ოქვესვეს მაგიერ ხმარება „მეუსეულად“, „მუნის“.

²⁾ ფორმა „ნინა“, ჩვენის აზრით, რუსული ენის გავლენით არის გადაკეთებული „ნილო“-საგან და აქაც მერმე შეცვლილია უნდა ჩაითვალოს. ყოველ შემთხვევაში ეგ სიტყვა ამ ფორმით ძველ ხელ-ნაწერებში არსად არ შეგვხვედრია.

ქელ პატრიარსი, რომელმან დაამკარა ეკლესია იგი მირიანის მიერ მცხეთას აღშენებული და უკურთხა მათ კათალიკოსი მთავარ-ეპისკოპოსი 1).

სიტყვა „ნინო“-ს, მართლა ჰხადიან წარმომდგარათ ლათინური სიტყვიდან nonna, რომელიც ნიშნავს „ლუთის მოსავს“, „მონაზონს“ (იხ. Langlois Collection... t. II, p. 125, n. 4).

1) ევსტათი იყო ანტოხიის პატრიარხათ 325 წლიდან 331 წლამდე. 331 წელს მას საპატრიარხო ტახტი ჩამოართვეს მწვალებლებმა და კოსტანტინე დიდმა ის განდევნა. მის საქართველოში მოსვლის შესახებ ჩვენ ვერაფერს ვერ ვპოულობთ ვერც ჩვენს და ვერც უცხო ტომთ წყაროებში... მეთერთმეტე საუკუნემდის, რომელსაც თვით ეს ეფრემის წერილიც ეკუთვნის. სენმარტენის აზრით, თუ მართლა ევსტათი მოვიდა მცხეთაში, ეს უნდა მომხდარიყო 331 წელს, როდესაც ის ტახტიდან ჩამოაგდეს. ბროსსეს არ ჰსჯერა, რომ კოსტანტინეს ევსტათი განდევნის შემდეგ გამოეგზავნოს მცხეთაში და ამისათვის მის მოსვლას ჰხადის 325 წელს (H. de la G. p. 118. n. 3; p. 131, n. 4).

ნიკოლოზ კათალიკოსი თავის მოთხრობაში „საკითხავი სკეპტისა ცხოველისა, კვართისა საუფლოსა და კათოლიკე ეკლესიისა“ იძლევა კითხვას, ეგ როგორ არისო, რომ თეოდორიტე ევსტათის მოიხსენიებს საქართველოში გამოგზავნილათო და აქ (ესე იგი ჩვენს მატრიანეში) კი იოანე ინსენიეზაო. ამის პასუხათ ის მოსაზრება მოჰყავს, რომ ევსტათი იმიტომ ყოფილა გამოგზავნილი, რომ დაამკვიდროს ჩვენში ქრისტეს სჯული, და ჯვანვე წარუკიდესო, ხოლო იოანე იმისთვის, რომ სამუდამოთ დარჩეს ჩვენშიო. ცნობა ევსტათის შესახებ ნიკოლოზს ამოუღია ამ ეფრემის წერილიდან (რაცა სჩანს შემდეგი მისი ფრაზიდგან: „რამეთუ გვიპოვნის ბერქნთა წერილთაგან გადმოღებულ მცო-

ხალა მეფემან ქართულთაჲს და ეოკელთა მთავართა მისთა დაუწყესჲს ჰატრიარქსსა ანტიოქიისსა მოსასყიდელად ნიეთთა წმიდისა მირონისათა აგარაკები ათასი კუაძლი ქუჩუნისაგან ქართულთასა, რათა საფასოჲ შემოსავალთა მათთა იუოს ფას ნიეთთა მირონისათა, რამეთუ მაშინ მათ ჟამთა არა სავა სსუგან წმიდა იქნებოდა მირონი თუნიერ ანტიოქიას და მიერ განეყოფოდა ეოკელთა.

ამიერ იცნობების ჟამი მოქცევისა და ვითარმედ ანტიოქიისა საყდრისა მიმდგომ იუუნეს და მიერ კელ-დასხმულ იქნებოდეს ქართლისა კათალიკოსნი.

რედ გამოკრებული ზოგსრე წმიდისა ნინოს მიერ მოქცევა ქართველთა ნათესავისა (...), მაგრამ ეგ ცნობა ჩვენს ავტორს თოდორ ტესტის შეცნობათ მიუწერია. ეფრემის წერილიდან სრულებით არა სჩანს, რამ ეესტათის შესახებ ცნობა ქართლად წამოსვლისა თოდორიტეს ეუთვნოდეს (იხ. საქ. სამოთხე, გ. 96).

ნიკოლოზ კათალიკოსი, ავტორი ზეონსენებული საკითხავისა, ცნობობდა გიორგი მესამის დროს (1156—1184). ის თავის შრომაში თვითონ იხსენიებს თავის თავს ზ ბურდუნან დედოფალს, გიორგი მესამის ცოლს, რითაც მტყიცდება დრო, თუ როდის ცხოვრობდა ავტორი (ibid. გ. 111). ნიკოლოზის შრომა წარმოგვიდგენს ძრიელ განურცომილს და განახლებულს მოთხრობას სვეტი ცხოველის და საუფლო კვართის შესახებ და როგორც განურცომილი მოთხრობა რასაკვირველია ბევრ ისეთ ცნობებსაც გვაძლევს, რომელნიც ნინოს ცხოვრებაში არ მოიპყებიან. განსაუთრებით დაწვრილებით მოთხრობილია სასწაულები, რომელნიც სვეტი ცხოველისაგან ყოფილა, აღმართებიდან თვით ავტორის დრომდე. თავ-და-პირველ დედნათ ნიკოლოზს, როგორც ეტყობა, ჰქონია ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნინოს

სოლო თუ ოდეს იწყეს თუთ სელ-დასმად და ვათარმედ არა ოზნიერ წესისა და ბრძანებისა, ესე კჳპოვეთ სრონოდრეჲსა შინა ანტიოქიას აღწერილსა, რომელი იტყუს ესრეთ: „დღეთა კოსტანტინე სკორის მოსასელი. სათა, ანტიოქიას შაჲრთარსობისა ნეტარისა თეოქიდეჯტესკვითარმედ დიდსა ჭირსა შინა არიან ქრისტიანენი მკუდრნი ქართუხლთა სოფლებისანი, რამეთუ დღითგან ნეტარისა ანასტასი მღჳდელ-მოწამისა, ანტიოქელ შატრიარსისა, არა გურთსეულ არს მათდა კათალიკოსი მთავარ-ეპისკოპოსი, სიმნელისათვის გზისა, რამეთუ აგარიანთგან ვერ იკადრებენ სლჳად.“

სოლო მან ბჳრბითა გრებისათა მთავარ-ეპისკოპოსთა, მიჲგროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თუსთათა, მისცა ქართუხლთა შროტრეკტიკოსნი, რომელ არს განჳკსნითი, რათა თუთ მათისა საზღურისა ეპისკოპოსთაგან გელნი დაესსმოდინ უამად-უამადსა კათალიკოსსა ქართლისსა, რომელიც საღმერთმან მადლმან უწყენოს მათ და რომელი

ცხოვრება, არსენი კათალიკოსის რედაქცი.სა. ჩვენთვის საყურადღებოა, რომ ნეოლოზი თავის შრომაშა ქართლის ცხოვრებას უჩვენებს: „რამეთუ ვინ გამოწულილით შეძიებლობდეს დასაბამსა და სადაობსა ნეტარისა-შის ნინოსასა, წიგნი იგი ხელად მიიღენ აღწერილი მოწერილობით მოთხრობისათვის ქართულთა ცხოვრებისა და მისგან გუეწონს ყოველივე აღმაკსებელად ჩესნისა ნაკულღევანებისა“ (ib. გ. 37). ამას საჭიროთ ჰხადის ნეოლოზი შენიშნოს მიტომ, რომ ნინოს ცხოვრებას და ქართლის მოქცევას ის ძრიელ მოკლეთ ეება.

გამოირჩიონ მოუწყასთა მის ეკკლესიისათა, თანა-დგომითა და წამებითა ეპისკოპოსთათა წესთაებრ საეკკლესიოთა. და შეუქმნა მათ აღწერით მოხსენებული თავისა თვისისათჳს და მუნ შემოკრებულისა კრებისათჳს, და სელ-დასსმულ ჭყო ერთი ორთა მათ მისსა მოვლინებულთა მონაზონთაგანსი, სასელით იოანე, მის ჟამისა კათალიკოსად მათდა 1).

გასაკვირველია, რომ შემოხსენებული აღგილით ნიკოლოზის მოთხრობისა არაჲს არ უსარკებლია იმით წინააღმდეგ, რომელნიც ქართლის ცხოვრებას ვახტანგის შეთხუღლათჳსადოდენ.

1) ეს ორი პარაგრაფი სიტყვა-სიტყვით შეტანილია ქართლის ცხოვრებაში და ჩართულია ადარნასე I-ის (619—639) ისტორიაში. ქართლის ცხოვრებაში ეს აღგილი იკითხება ასე:

„და მოკუდა კათალიკოსი ბართლომე და ამან ადარნასემ დასვა კათალიკოსად იოანე და წარგზავნა ანტიოქიას, და მის თანა მონაზონი ერთი მოციქულთაცა და საკურთხეველთაცა, რამეთუ განწესებულ იყო კურთხევა ანტიოქიით კათალიკოსისა და ვერლა-რა ვის კელ-ეწიფებოდა სვლად გზასა ანტიოქიისასა. ამისთჳს დიდი ზრუნვა აქუნდა ქართულთა. ხოლო დღეთა თეოფილაკეთ ანტიოქელ პატრიარქისა წარავლინნეს მოციქულნი და მივიდნენ წინაშე თეოფილაკეთ, ანტიოქელ პატრიარქისა, და მიუთხრეს ნეტარსა თეოფილაკეს, ვითარმედ დიდსა ჭირსა შინა არიან ქრისტეანენი, მკვდრნი ქართულთა სოფელისანი, რამეთუ დღით-გან ნეტარისა ანასტასი მღუდელ-მოწამისთა არა კურთხეულ არს სიძნელისათჳს გზათსა. ხოლო მან ჰყო საზოგადო კრება და განაჩინა ჰქობითა კრებისათა მთავარ-ეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თჳსთა თანა, რათა შეკრებოდნენ ეპისკოპოსნი სამრევლოსა მისისანი და აკურთხევიდნენ კათალიკოსსა ჟამითი-ჟამად, რომელიცა საღმრთომან მადლმან უჩვენოს მათ და რომელი გამოირჩიონ და სთნდეს მეფესა და

სალო ზემოსსენებულისა მის წილ ათასისა კუჩა-
ლისა დაუწესა მათ, რათა წლითი-წლად მოსტყმდენ უა-
მად-ყამადთა შატრიარსთა ანტიოქიისათა ათასსა დრჰაკან-
სა, რომელი იგი მოეცემოდა კიდრე დღეთამდე იოანე

ეპისკოპოსთა, და ერსა და მოყუასთა მის ეკლესიისათა და
შეუქმნა მათ აღწერილი მოსახსენებელი თავისა თვისსათვის და
მუნ შემოკრებულისა კრებისათვის, და კელ-დასმულ ჰყო ერთი
ორთა-მათ მისსა მოვლინებულთა მონაზონთაგანი, სახელით მო-
ანე, მის უამისა კათალიკოზად მათდა“ (იხ. ქ. ცხ. ტ. I, გ.
168).

ამას შემდეგ ქართლის ცხოვრება კვლავ უმატებს: „სა-
ლო ამას ანტიოქიის კრებასა შინა გაპატროსნდა და განთავი-
სუფლდა მათგან კათალიკოზი, რამეთუ კელ ქვეით აღარ არის
პატრიარქთა, აღარც აკურთხევენ, არამედ თვისნი ეპისკოპოსნი
აკურთხევენ, და მიერიოგნა განეთინა ქვეყანასა ზედა, ვითარმედ
განთავისუფლდა კრებასა შინა ანტიოქიისასა. მაშინ უყუს იოანე
გუთელ ეპისკოპოსი თვისსა სამწყუსოსა და ერისა მიერ მოიგლი-
ნა ქართლად, და ქართლისა კათალიკოზისა იოანეს მიერ მიი-
ლო ხელთ-დასხმა მცხეთას. რამეთუ მას უამსა საბერძნეთისა კერ-
ძონი ხატთა ბრძოლისა წკალებასა დაეპყრნეს“ (იხ. იგივე
გვერდი ქართლის ცხოვრებისა).

ესევე ადგილი ზემოსსენებელი წერილისა სულ მცირეო-
დენ შეცვლით თეიმურაზის გარანტში სტუფანოზ მეორის
(639—669) მთავრობის ისტორიაშია ჩართული (იხ. ქ. ც. გ.
171, შენ. 2). მარიამ დედოფლის, რუმინანცევის და მეგრელიის
ვარანტებში ეს ტექსტი არ არის შეტანილი.

რაც შეეხება ცნობას იოანე გუთელ ეპისკოპოსის შესახებ
ეს ადგილი ქართლის ცხოვრებაში გიორგი მთაწმინდელის
ცხოვრებიდან, ან ამ ცხოვრებაში ნაჩვენებ სვინაქსარიდან უნ-

წმიდისა ჰატრიარხისათა. რამეთუ მან ანიჭა იგი ორეს-
ტის წმადსა ჰატრიარხსსა იეროსალიმისსა, რომელი მივი-
დოდა მოციქულად ბასილისთანა, მეფისა ბერძენთასა, რათა
მისსა საუდარსა მიეტემოდის ქართუწლთა მიერ. და მიერ
დღიდგან დაწყესა რა მოხსენებაჲ ოდენ სახელისა აქენ-

და იყოს შეტანილი. ხსენებულ ცხოვრებაში ეს ამბავი ასეა მოხ-
სენებული: „იყო უამი, რომელ ყოველსა საბერძნეთსა შინა მარ-
თლმადიდებლობა არა იპოვებოდა და იოანე გუფელ-ეპისკოპოსნი
მცხეთას იყურებნა ეპისკოპოსად, ვითარცა სწერია დიდსა სჯნაქ-
სარსა“ (იხ. მამ. ცხ. შიომღ. ხელ. გ. 239). სკინაქარში
ეს ადგილი მოყვანილია I ოკტომბრის საკითხავში.

ამ ადგილის შესახებ ქარ. ცხოვრებისა ბროსსე შენიშნავს:
„მთელი ეს პარაგრაფი, თუმცა ძრიელ საინტერესოა, მაგრამ
საკვება ანახრონიზმებთ. მართლაც და 598 წლიდგან 610
წლამდე ანტიონის პატრიარხათ იყო ანანტასიოს II, რომელიც
მოკლულ იქმნა ქრისტიანობის წინააღმდეგ აძრულ ებრაე-
ლებს მიერ. ამისთვის ის ჩარიცხეს წმინდანების სიაში და მისი
დღესასწაული არს 21 დეკემბერს (ნახ. Lebeau. t. X, p.
244). რაც შეეხება თეოფილაკტეს, ის იყო ანტიონის პატრიარ-
ხათ 744 წლიდგან 751 წლამდე, ასე რომ კათალიკოსი იოანე
ვერ იყურებოდა თეოფილაკტეს მიერ. ამას გარდა გუფელ
ეპისკოპოსი მცხეთაში უნდა კურთხეულ-იყოს, როგორც სხვა ად-
გილას შევნიშნე (Hit. de la Géor. t. I, p. 115, n. 1)
მერვე სჯუენის დასაწყისში და ამასთანავე არა ქართველ კათა-
ლიკოსის იოანეს მიერ. ყოველ შემთხვევაში ჩვენ მხოლოდ
ერთ იოანეს ვიცნობთ, რომელიც დადგინებულ იყო ადარნასეს
მიერ. ამას გარდა ოთხის საუენის და მეზის განმავლობაში,
სტეთანოზ მეორიდგან დაწყებული დავით აღმაშენებელის დრომ-
დე, ანუ 663 წლიდგან 1105 წლამდე, ჩვენ არა გვაქვს სია

დეს ქართულთა შორის ანტიოქელსა პატრიარქსსა ჭ უკეთუ
 თუ ოდესმე გამოჩნდეს წვალებამ, მაშინღა მიავლინებ-
 დეს მუნ განმარტუად წულებათა და ცთომათა ძლიერთა, ვი-
 თარ იგი ნეტარისა თეოდორე პატრიარქისასა დღეთა წარ-
 შოივლინა ბასილი დრამატიკოსი წულებისათჳს აკაკთაჲსა“.
 აქა დაგვიშთა საძიებელი მრავალთა, თუ ოდეს მიი-

კათალიკოსთა. ამიტომაც მე ამადგილს უცქერ, როგორც ნი-
 მატუბულს ისეთი კაცის მიერ, რომელსაც კარგათ სცოდნია თა-
 ვის ქვეყნის ისტორია, მაგრამ სრულებით არ ყოფილა გაცნო-
 ბილი ისრაელიის ისტორიას. მე მგონი კიდევ, რომ შემოასწენ-
 ბელი პარაგრაფის ბოლოში ლაპარაკია მონოთეოლისტების და
 მონოთეიზიტების განხეთქილების შესახებ, რომელიც არუევდა-
 უკანასკნელ წლებს ირაკლის მეუბისას. იხ. Lebeau, t. XI,
 p. 172.“ (Hist. de la Géor. t. I, p. 230, n. 1).

ჩვენ ეს შენიშვნა ბროსესი განგებ მოვიყვანეთ იმის და-
 სამტკიცებლათ, თუ როგორ შემცთარ აზრს გამოათქმევიანებ-
 კაცს ზოგიერთი ადგილი ქართლის ცხოვრებისა, როდესაც
 არ იცის, თუ ვის ეკუთვნის, ან საიღგან არის ამოღებული ეს
 ადგილი. ამიტომაც თავი-და-თავი საქმეა ქართლის ცხოვრების
 შესწავლისათვის გამოხანება და გამოქვეყნება იმ წყაროებისა,
 რომელნიც აქა იქ შეტანილნი არიან ქართლის ცხოვრებაში
 ძველათ თუ შემდეგ დროებში. ეს ადგილი ჩვენი წერილისა-
 თავის თავათ არა ვითარ ანახრონიზის არ შეიცავს, და თუ ქარ-
 თლის ცხოვრებაში ანახრონიზმი გამოდის, ეს იმის ბრალია,
 რომ წერილის ცნობა თავის ადგილზე არ არის შეტანილი.
 თვით ის მოვლენა, რომ სხვა და სხვა ვარიანტში ეს ჩვენი
 წერილის ცნობა სხვა და სხვა ადგილას არის შეტანილი, ცნა-
 დათ ამტკიცებს, რომ შემტანს არ სცოდნია, სად უნდა ყოფილ-
 იყო ამის ადგილი. მას სხვათა შორის აღარნასეს მეუბა გამო-

ღეს ქართულთა გუერთხევა მიწონისა. და ამისდა ცნობად
მრავალ-ყამ ვდროებდ აღწერად ბძძანებულსა ჩემსა შენ
მიერ მოსასხენებელსა ამას და ესოდენ ვკჳხოვე საზოგა-

ურჩევია, რადგანაც ქ. ცხოვრებაში მარტო აღარნასეს დროს
იხსენიება იოანე კათალიკოსი და ჩვენი წერილიც ხომ იოანეს
იხსენიებს. მაგრამ ესლა ჩვენ ქართლის მოქცევის წყალობით
სხვა იოანე კათალიკოსიც ვიცით. ეს ის იოანეა, რომელიც ჩვენს
სიაში (იხ. შედარებით სია კათალიკოსთა) ნაჩვენებია მეორმოც-
და მესამე კათალიკოსათ და იოანეს სახელით მუდხეა, თუ შთა-
გარ-ეპისკოპოსებსაც ვიანგარიშებთ. ჩვენის აზრით სწორეთ ეს
იოანეა, რომელიც იხსენიება ზემო მოყვანილ წერილში და
რომელიც უკრთხებია ანტიოხიის პატრიარხს თეოფილაქტეს.
თეოფილაქტე, როგორც მოვიხსენიეთ, იყო პატრიარხთ 744
წლიდგან 757 წლამდე და უეჭველათ იოანესაც ამ დროს უც-
ხოვრია, ასე რომ დრო იოანე IV კათალიკოსობისა ესლა დაან-
ლოვებით ცნობილათ უნდა ჩაითვალოს. ამ გარემოებას დიდი მნიშ-
ნელობა აქვს ჩვენთვის, ვინაითგან კათალიკოს ეგნონიდგან დაწეებუ-
ლი (639—663), თუმცა გვაქვს ესლა სია 27 კათალიკოსთა, მაგრამ
რომელი რომელ დროს იყო კათალიკოსათ, არ ვიცით. თუმც იო-
ანე IV დაანლოვებით 744—757 წლებში და ეჭვი არ არის შემდეგაც
ცხოვრობდა, მაშასადამე ცხრა კათალიკოსს (თავფაჩაგ II, ევლალე,
იოველ II. სამოველ VII, გიორგი I, კვირიონ, იზიდ-ბოზიდ, თე და
პეტრე III-ს), რომელნიც ეგნონ და იოანე IV შუა არიან მოხსე-
ნებულნი, უცხოვრიათ 663—757 წლებში, ასე რომ ორთა-შუა
რიცხვით თითოეული მათგანი თითქმის ცხრა წელიწადი ყოფილა
კათალიკოსათ. ეს იმ დროსთვის ცოტა არ არის. უფრო ხან-
გრძლივი კათალიკოსობა სხვა დროსაც იშვიათია. მაგალითათ,
არჩილ I დროს (410—334) 24 წლის განმავლობაში ოთხი
შთაგარ-ეპისკოპოსი გამოიცვალა, ბაკურ III-ს დროს (557—570)

დოდ უოკელათაჲს, ვითარმედ საღკიდონისა კრებასა ესმა, რომელ სიძვირისათჲს ფასით ჭყიდდეს მირონსა, ამისთჲს ჭბრძანეს წმიდათა მამათა, რათა არა ხალხი ანტიოქიას,

ცამეტი წლის განმავლობაში სამი კათალიკოსი იყო, აღარნასეს დროს (619—639) ოცი წლის განმავლობაში სამს კათალიკოსს გპულობთ.

იმ ცხრა კათალიკოსთა შორის, რომელნიც ჩვენ ეგნონი-დგან იოანე მეოთხემდე უჩვენეთ, პირველი ოთხი თავისუფლათ შეგვიძლია მეჭვიდე საუკუნეს მკაწეროთ და დანარჩენნი მერვე საუკუნის პირველ ნახევარს.

ხოლო იმ 17 კათალიკოსთა შორის, რომელნიც იოანე მეოთხის შემდეგ იხსენიებიან, ერთი ხუთიოდე კათალიკოსი შეგვიძლია მიკაწეროთ მერვე საუკუნის მეორე ნახევარს და დანარჩენნი მეცხრეს. ეს ყველა, რასაკვირველია, დაახლოვებით ანგარიშია, მაგრამ სულ-არაობას ყოველთვის სჯობია დაახლოვებით მაინც ვიცოდეთ მათი დრო.

რაც შეეხება იოანე გუთელ ეპისკოპოსის კურთხევას მცხეთაში, ჩვენ უკვე უჩვენეთ, საიდან უნდა იყოს ამოღებული ეს ცნობა. აქ მხოლოდ ის უნდა განვიხილოთ, შეიძლება თუ არა რომ მართლა ჩვენს იოანე მეოთხეს ეკურთხებნა ის მცხეთაში. იოანე გუთელ ეპისკოპოსი ცხოვრებდა კონსტანტინე მე-VI და ღვე ისაერის მეფობაში, ესე იგი 751—775 წ. ხოლო ჩვენი იოანე IV, როგორც შევნიშნეთ, თანამედროვე იყო თეოფილაქტე ანტიოხელ პატრიარხისა (744—751) და მის მიერ ხელ-დასმულ ქართლის კათალიკოსათ. 744—751 წ. რასაკვირველია იმ დროს უჩვენებს, რომლის განმავლობაში ხელ-დასმული ყოფილა იოანე IV, და ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ამას შემდეგ მას არ ეცოცხლოს. მაშასადამე დრო ჩვენი იოანეს და იოანე გუთელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა ერთი ერთმანეთს

არამელ სსუათაცა ეკკლესიათა შინა წმიდა იქმნებოდის მი-
რონი.

ხოლო თხსაგან ქალთუქლთა საგონებელ-არს, ვითარ-
მელ სიშორისათვის გზისა, და რომელ ფრიად საშიშ არს

ეთანხმება, მით უმეტეს რომ ცნობა, რომელიც ბაღლანდინს
შემოაქვს მის მიერ გამოცემულ Acta Sanctorum-ში, Vol. V.
იონე გუთელ ეპისკოპოსის ხელ-დასმის დროთ უჩვენებს 758 წ.
სსენებული ბაღლანდინის შრომა გამოცემულია 1744 წ. ვენე-
ციაში და ჩვენთვის საუურადღებო ადგილი გადათარგმნილია რუ-
სულად (იხ. *Записки Одесского Общества истории и древностей, томъ XIII, 1883 г.*). ლირსი შამა, ამბობს სსე-
ნებული ცნობა, სცნობრობდა კოსტანტინე მე-VI (V?) და ლევ
ისაგრის (751—775) დროს და სიურშითვე შეიშოსა სახე მონა-
ზონობისა, კოსტანტინემ და თვით იმის მიერ მოწოდებულმა
კრებამ აღძრეს დევნულობა წინააღმდეგ წმინდათა ხატთა და
მართლ-მადიდებელთა მცნობრებთა გოთის ქვეყანისათა, რომელ-
თაც უარი განაცხადეს მონაწილეობის მალეზაზე უსჯულო კრე-
ბაში და რომელნიც ამასთანავე დარჩენილნი იყვნენ უმწყემსოდ;
აღირჩიეს თავის მწყემს-მთავრად ლირსი იონე და გაგზავნეს იგი
ივერიის საკათალიკოსოში, სადაც ხელ-დასმულ იქმნა ეპისკო-
პოსად და შემდეგ უაუ-ქცევისა მან დაიცვა უვნებულად კათოლი-
კე ეკლესიის დოღმატნი და ჭეშმარიტი სარწმუნოება“ (იხ.
ბაქრაძის ისტორია, გ. 201, შენ. 1). იონე გუთელ ეპისკოპო-
სის კურთხევას მცხეთაში მოიხსენიებს აგრეთვე პატრიარხი დო-
სითეოსი თავის იერუსალიმელთ პატრიარხთა ისტორიაში და მის
კურთხევის დროთ უჩვენებს ლევ ისაგრის მეფობას (იხ. Bulletin scientifique, t. V, p. 228 და *Руководство къ познанию Кавказа, выт. 1-ый стр. 5*). ყველა ზემოხსენებული
ცნობების შემდეგ არ შეგვიძლია იონე გუთელ ეპისკოპოსის

უცხო თესლთა შორის კმელით ანტიოქიით ქართლს წარ-
 ლება წმიდისა მირონისა, ამისთჳს თჳთ ადგილსა დაწესე-
 ბულ-არს მათდა კურთხევაჲ მირონისა 1).

კურთხევა მცხეთაში ჩვენს იოანე მეოთხეს არ მივაწეროთ. სხვა
 იოანე კათალიკოსი ადარნასეს მთაწარმის შემდეგ ჩვენს წყაროებ-
 ში არ იხსენიება. საქართველოში იმ დროს, თუ ვანუშტის ქრო-
 ნოლოგიას დაუფერებთ, მთავრობდნენ იოანე და იუანშერ
 (718—787). საბერძნეთში მაშინ მართლა ბრძოლა იყო ხატთა
 წინააღმდეგ; და ის მონოთელისტების და მონოფიზიტების გან-
 ხეთქილება, რომელსაც ბროსსე უჩვენებს, აქ არაფერ შვაშია.

1) მირონის კურთხევის მინიჭებას ქართველებსათვის ერ-
 თი ადგილი ქართლის ცხოვრებისა მიაწერს მეექვსე მსოფლიო
 კრებას კოსტანტინეპოლისას, რომელსაც ჰხადის 656 წელს
 და არა 680 წელს, როგორც მართლა იყო. ამ კრებას მიაწერს
 ბრეტვე ქართლის ცხოვრება განთავისუფლებას საქართველოს
 ეკლესიისას ანტიოხიის პატრიარხის დამოკიდებულობისაგან.
 მაგრამ ეს ადგილი ქართლის ცხოვრებისა, ყოველ ეჭვს გარე-
 ში, დამახინჯებულია და უმეტრად გაზემადებული ეფრემის წერი-
 ლის შინადათ. ეს უეხანსკენელი აზრი მითაც მტკიცდება, რომ
 აქ ჩამოთვლილია საქართველოს ნაწილები, რომელნიც უნდა
 განაგოს ქართლის კათალიკოსმა, და სხვათა შორის ნაჩვენებია
 სამცხე-საათაბაგოც, რომლის სახელ-წოდება იმ დროში სრულე-
 ბით არა ყოფილა მიღებული. რომ ეს ადგილი ქართლის ცხოვ-
 რებისა ეფრემის წერილიდან არის გადაკეთებული, ამას აშკა-
 რათ ამტკიცებს ბოლო ამ ცნობებისა, სადაც სიტყვა სიტუეით
 ის არის გამოკრებული, რითაც ეფრემი ათავებს თავის წე-
 რილს, თუმცა ეს დაბოლოება ეფრემისა ქართლის ცხოვრებას
 სრულებით არ ეხერხება და ამდენ ხანს გაუგებარი რჩებოდა.
 მეტი არ იქნება შენიშნათ, რომ ეს ადგილი ქართლის ცხოვ-

სოლო აფსაზთათჳს ეკვტე ეპიტფანესი საეკკლესიოსა მოთსრობასა შინა თჳსსა აღჴსწერს ოცდა მეორესა თჳსა შინა და იტყჳს ესრეთ:

„მათჳე უმთა შინა იუსტინიანეს მეფობისათა აფსაზნიცა შეიცჳლნეს უმჯობესად და ქრისტიანობისა შეიწყნარეს ჭადაგებაჲ, რამეთუ ჰალატსა შინა იუსტინიან მეფისასა იყო ვინმე საჭურისი აფსაზი. ნათესავით და ეფუტატა სახელის-დეებით, რომელი წარვილინა მეფისა მიერ ჭადაგებად მათდა და აღთქმად, ვითარმედ ამიერიოვან არცა ერთილა ვინ ნათესავისა მათისაკანი განხუჭბულ იქმნეს მამაკაცობისაკან რკინისა მიერ იმულებითა ბუნებისა, რამეთუ მრავალნი იუჴნეს მათგანნი მსასურ სამეუფო-მასა საწოდისა რომელთა საჭურის იცის წოდება ჩუჭულებამან.

ვინაჲცა იუსტინიანე ტაძარი წმიდისა ღუთის-მშობლისა აღაშენა აფსაზეთს შინა და მღჴელენი დაადგინნა მას შინა, რათა უგანცხადებულესად ასწავებდეს სჳულსა ქრისტიანობისასა“ 1).

რებისა არ არის არც მარიამ დედოფლის გარიანტში და არც მეგრულიისაში (იხ. ქ. ცხ. გ. 171—172).

1) ეს ორი პარაგრაფი სიტყვა სიტყვით შეტანილია ქართლის ცხოვრებაში და ჩართულია ფარსმან მეექვსის მეფობის ისტორიაში (542—557). დასამტკიცებლათ იმისა, რომ ეს მართლა ეფრემის წერილიდგან არის ამოღებული მოგვყავს აქ ქართლის ცხოვრების ტექსტი:

„მათჳე უმთა შინა იუსტინიანეს მეფობისათა აფსაზნიცა შეიცვალნეს უმჯობესად და ქრისტიანობისა შეიწყნარეს ჭადაგებაჲ, რამეთუ ჰალატსა შინა იუსტინიანე მეფისასა იყო ვინმე

ესე მცირედნი სიტყვანი, ვითარცა თესლის შემკრებელ-
მან მიმო-განთესულნი წმიდათა წერილთაგან ერთად შე-
მოკვკრიბენ, ვერ-ჩინებითა შენითა, ვაცო ღუთისათ, რთ-
მელმან ეგე უწყო, ვითარ მრავალნი მრავალ-გზის ამათ

საჭურისი, აფხაზი ნათესავით და ეურატა სანელის-ღებით, რო-
მელი წარივლინა მეფისა მიერ ქადაგებად მათდა და აღთქმად
ვითარმედ ამიურიდგან არცა ერთილა ვინმე ნათესავისა მათისაგა-
განი განხვევულ იქმნებოდის მამა-კაცობისაგან რკინის მიერ,
რამეთუ მრავალნი იუენეს მათგანნი მსახურ სამეუფოსა საწოლი-
სა, რომელთა საჭურის იცის წოდება ჩვეულებამან.

„ვინაცა იუსტინიანე ტაძარი წმინდისა ღვთის-მშობლისა
ალაშენა აფხაზეთს შინა, ბიჭვინტას, მღვდელნი დააგინნა მას
შინა, რათა უგანცნადებულესად ასწავებდენ სჯულსა ქრისტიან-
ობისასა“ (იხ. ქ. ცხ. გ. 159).

ამ ადგილის შემტანს ქართლის ცხოვრებაში მხოლოდ
სიტყვა „ბიჭვინტას“ მიუმატებია ეურემის სიტყვებშია და სხვა
არაფერი არ შეუცვლია. იუსტინიანეს მიერ აფხაზეთში აშენე-
ბულს ტაძრათ ამდენანს მართლა ბიჭვინტის ეკლესიას ვხადო-
დენ, მაგრამ ამ აზრს არ ამტკიცებს არც წარწერა ეკლესიისა
და არც სტილი ხუროთ-მოძღვრობისა. პროკაპი მართალია მოიხ-
სენიებს, იუსტინიანემ ალაშენა მღვთის-მშობლის ეკლესია აფ-
ხაზეთშიო, მაგრამ სრულებით ბიჭვინტას, ანუ ჰუცუნდას არ
უჩვენებს. გარდა ამისა აფხაზეთის გადმოცემით ბიჭვინტის საყ-
დარი ანდრია მოციქულის სახელობაზეა აშენებული და არა
ღვთის-მშობლისაზე. ამ აზრს ისიც ემოწმება, რომ საკურთხეველის
კამარაში ღვთის-მშობელი კი არ არის გამოხატული, როგორც
გელათშია, და როგორც კანონიც მოითხოვდა, თუ ღვთის-მშობ-
ლის სახელზე ყოფილიყო აშენებული, არამედ ამაღლება წარ-
მოდგენილი. ხოლო გეგმა ეკლესიისა და სტილი ხელოვნები-

შირთათჳს გუკითსუდეს და დაბრკოლდებოდეს ჩუწნთჳს-
უმეტრებით, არამედ თჳთ განდგომილთა საყდრისაგან დი-
დისა ჰეტრე მოციქულისა და თჳვისა უოკელთა მოციქულ-
თასა, რომელნი ვითარმედ გულ სასესე ჭუენსა და ლაშენ-
ნა ესე ვითართა თსრობათაგან ¹⁾.

ბოლოს ამ ჩვენს გამოცემას დაურთეთ შედარებითი
სია საქართველოს მეფეთა, ერისთავთა და კათალიკოსთა
ქართლის მოქტევის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით,
რათა ამით თჳალ-საჩინოთ დაგვესახეებთა მკითხველისა-

სა ნანდვილი ქაროულია და ქაროულ ხუროთ-მოძღვრების ე-
კლესიას წარმოგვიდგენს არა უგვიანეს მე-X საუუენისა.

უველა ამავების გამო პროფესორი კონდაკოვი დარწმუნე
ბულია, რომ ბიჭვინტის ეკლესია ქართული ხელოვნების ეკ-
ლესია შეათე ანუ შეთერთმეცე საუუენისა (იხ. *Древняя архи-
тектура Грузии профессора Кондакова. Москва 1876 г.,
стр. 10—12, 59*).

¹⁾ ეს უეანასენელი სტრიქონებიც შეტანილია ქ. ცხ-ში იმ
ადგილას, რომელიც ჩვენ მე-LVI გვერდის შენიშვნაში მოვ-
სენიეთ:

„რამეთუ შრაკალნი მრავალ გზ.ს ამით პ-რთ:თჳს გუკით-
სუდეს და დაბრკოლდებოდით ჩვენ უმეტრებით. და ესე მცირედ-
ნი სიტუენი, ვითარცა თესლის შემკრებელნან მიმო-განთესულ-
ნი წმიდათა წერილთაგან ერთად შემოკარიბუნ ჯერ-ჩინებრთა შე-
ნითა, კაცო ლვთ.საო“ (იხ. ქ. ცხ. გ. 172)

თვის განსხვავებანი ამ ორ ჩვენი ისტორიის წყაროთა შორის. კათალიკოსთა სიის შესახებ უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართლის მოქცევაში ბართლომე კათალიკოსი ისენიება გუგუშვი ერისთავის დროს და მისი შემკვიდრის სტეფანოზ პირველის ისტორიაში კათალიკოსის შესახებ ასე სწერია: „და კათალიკოსი იყო ბართლომე მეორედ“. აქედან ის აზრი შეგვიძლია გამოვიყვანოთ, რომ ბართლომე პირველათ ყოფილად კათალიკოსათ, მერმე ჩამოურთმევიათ ტასტი და ბოლოს ხელ-ასლა მიუციათ. მერმე ქართლის მოქცევა სრულებით არ იხსენიებს, რომ ბართლომე პირველისათვის ჩამოერთვან კათალიკოსობა, და მერმე ხელმეორედ მოეწვიონ. ამისათვის ჩვენ უფრო გარკვეულათ და საჭეშმარიტოდ მიგვაჩნია სუმბატის ისტორიის ცნობა, რომელიც ამბობს, რომ სტეფანოზის დროს კათალიკოსათ იყო მეორე ბართლომე ¹⁾. ამის მისედვით გუარამის დროს მოხსენებული ბართლომე სხვა უნდა იყოს და სტეფანოზის დროს მოხსენებული—სხვა. ჩვენც ესენი სხვა და სხვა პირათ აღვნიშნეთ.

ქართლის ცხოვრების ცნობებში ჩვენს სიებში შემოტანილია ვასუშტისაგან შემუშავებული და ბროსსეს მიერ შესწორებული ქრონოლოგია, რომელიც ეხლა საზოგადოთ მიღებულია. როგორც ვასუშტის ისე ბროსსესაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის. ჩვენი ისტორიის წინაშე ქრონოლოგიის შემუშავებით, მაგრამ ეხლა სამწუხაროთ მათი ქრონოლოგია მაინც ვერ აკმაყოფილებს ჩვენს მოთ-

¹⁾ იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 36 და 49.

ხოვნილებას. თვით ის ფაქტი, რომ ესლას მეფეთა და ერისთავთა რიცხვი მეტი აღმოჩნდა, ვიდრე აქამომდე ვიცოდით, ცხადათ ამტკიცებს, რომ ეს ქრონოლოგია ხელახლა უნდა გადაიშინჯოს და ქართლის მოქცევის მისედავით შემუშავდეს. ეს რასაკვირველია მომავალს ეკუთვნის და ჭრხანად ძიებულს ქრონოლოგიას გვერდს ვერ აუტევთ: ყოველ შემთხვევაში უმეტესი მათგანი დაახლოებით მაინც უჩვენებს დროს.

ექვთიმე თაყაიშვილი.

14 იანვარი

1891 წელი.

ხოლო [ოდეს დაასრულა] სრბაჲ თჳსი საწმენთჳ-
ბასა ზედა წმიდისა სამებისასა წმიდამან და სანატრელმან
დედოფალმან ნინო, რომელი გვექმნა მასარებელ გულთა
ჩუენთა და მღსინებელ სულთა და გორცთა ჩუენთა, ვითარ
განიშორა ერთი ესე სამეუფოჲ ქუეყანაჲ ჩრდილოჲსა,
მცხეთისა, მეფეთა სამეფოჲ, აწმუნა ყოველთა აღსარება
მამისა და ძისა და წმიდისა სულისაჲ, ნათლისღებითა მოს-
ლვაჲ ქრისტესი, და შობაჲ წმიდისაგან ქალწულისა, ნა-
თლისღებაჲ და სიკუდილი ქრისტესი, და აღდგომა მკუდ-
რეთით, შემდგომად სიკუდილისა უკუდაგებაჲ და ცხოვრე-
ბაჲ, მეორედ მოსლვაჲ ძისა ღვთისაჲ ქვეყნად, მართალ-
თა ცხოვრება და ცოდვილთა შურის გებაჲ, რამეთუ მისი
აწს სუფევება უკუნითი უკუნისამდე და მერმეტა, ამინ ¹).

ვითარ მოიწია ქუეყანასა კსოეთისასა, დაბასა ბუდს,
დასწეულდა სწეულებითა მით, რომელთაცა მოცაკუდა ²)

¹) ეს შესავალი თავიდან დაწყებული აქამომდე არც ერთ
ნინოს ცხოვრებაში არ მოიპოება.

²) იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრისა და შიო მღვიმის
„მამთა ცხოვრებებში“ მოყვანილია წერილი ნინოსი მირიანისად-
მი, რომელიც მითომ ნინოს თავის სიკუდილით წინ გაეგზავნოს
კახეთის დედოფლის სუფის ხელით მირიან მეფისათვის. ეს წე-
რილი შეტანილია საბინის მიერ გამოცემულ „საქართველოს

მამინ შუუკრბეს მეფენი ქუჭყანისანი და მთავარნი დედებითურთ და სიმრავლქ ერთა ძლიერთაჲ, რამეთუ ჭხედვიდა ყოველი კაცი ჰირსა ნინოჲსსა, ვითარცა ზეცისა ანგელოზისსა.

და სცუეთდეს მცირესა-მას და ძუელსა სამოსელსა მისსა მოსუევითა სარწმუნოებით, და იძულებით ეკედრებოდეს ყოველნი იგი დედოფალნი გარემო-მსსდომარენი, რომელთა დამოსდიოდეს ხაკადულნი ცრემლთანი თულთაგან მათთა განშორებისათჳს მოძღუერისა, მოღუწისა და სნეულთა მკურნალისა კელოჯანისა.

ეტყოდეს დედოფალი სალომე უყარმელი და ჰეროყავრა სივნიელი და მათთანა ყოველნი მთავარნი ჰკითხვიდეს მას და ეტყოდეს: ივინაჲ ანუ ვითარ მოშუერ შენ, ქუჭყანსასა ჩუჭნსა მაცსოვრად ჩუჭნდა, ანუ სადაჲ იყო აღზრდაჲ შენი, დედოფალო, მაუწყე ჩუჭნ საქჳ შენი, რაჲსა იტყჳ ტყუეობასა, ტყუეთა მხსნელო სანატრელო.

რამეთუ ესერა გვისწავიეს შენ მიერ, ვითარმედ ყოფილ არიან წინასწარ-მეტყუელნი ჰირველ მოსლგადმღქ მისა ღუთისა ქუჭყანად.

და მერბე მოციქულნი ათორმეტნი და კუალად სამეოცდა ათორმეტნი, და ჩუჭნდა არაეინ მოაგლინა ღმერთმან, გარნა შენ და ვითარ იტყჳ, ვითარმედ ტყუე ვარი მე ანუ ვითარცა ჰინდოვისითუ ¹⁾.

სამოთხეში“ (გვ. 149—150). ჩვენის აზრით, ეს წერილი შემდეგ უნდა იყოს შეთხზული და ამისთვის არ მოიპოება უძველეს ვარიანტებში.

¹⁾ ქ. ცხა-ში და იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ვა-

მაშინ იყო სიტყუად ნინო ჭ თქვა: „ასულნო სარ-
წმუნოკუბისანო, მასლობელნო ღუთისანო, დედოფალნო
ჩემნო, გსედავ თქუწნ ვითარცა პირველთა მათ წმიდათა
დედათა უოველსა-მას სარწმუნოკუბასა და სიუვარულსა ღუ-
თისასა და გინებს გზათა ჩემთა ცნობაჲ გლასაკისა-ძვე-
ლისა თქუწნისათა და გაუწოცა. ესერა მოსრულა სული
ჩემი გორკსა ჩემდა და მეძინებთან ძილითა-მით დედისა
ჩემისაჲთა სსუკუნოდ.“

ამჟედ მოისუენით აღსაწერელნი წიგნისანი და და-
წერეთ სიგლასაკ ჩემი და უღები ცსოკრებაჲ ჩემი, რათა
უწოდინ შვილთაცა თქუენთა სარწმუნოკუბაჲ თქუენი და
შეწყნარებაჲ ჩემი.

და სასწაულნი ღუთისანი, რომელნი გისილვიან მტი-
რედნი მათათა-მათ ზედა მჟულოკუნსა-მას შინა სუეტისა
აღმართებასა და მიერ წყაროსამას ზედა და კიდრე აჲ
მოსლვადმდს ჩემდა თჳთ უფაღმან იცის და სულმან ჩემ-
მან, რომელი უსილვას თვალთა ჩემთა ზეცით გარდამო ქუწ-
ყანსა ზედა ¹⁾.“

მაშინ მოისუენეს საწერელნი სალომე უვარმელმან და
სიენიელმან პეროკავრი, და იყო სიტყუად წმინდამან ნი-
ნო, და ივინი წერდეს. წინა შობისა მისისა მშობეღთა
მისთა საქმედ იყო ²⁾.

რიანტებში უკანასკნელი სამი სიტყვის მაგიერ სწერია: „ანუ ვი-
თარ უცხო“ (ქ. ცხ. გვ. 98).

¹⁾ ეს წ სიტყვიდან „მცირელები მათათა“ ბოლომდის არ
არის არც ერთ ვარიანტში.

²⁾ მთელი ეს მოთხრობა სიტყვებიდან: „მაშინ შეკრებს

ცხოვრება წმიდისა ნინოსი.

იყო მათ ყამთა, ოდენ გიორგი კახადუკიელი იწამა ქრისტესთვის, მათ დღეთა კახადუკიამთ ქალაქით კაცი ვინმე მთავართა შესაბამი მონაჲ ლუთისაჲ წარვიდა ჭრომედ მეფეთა წინაჲ 1) მსასურებად და ნიჭისა მიღებად. და მათვე დღეთა კაცი ვინმე იყო გოლასტას შინა და ესსნეს ორ შვილ: ძმ და ასული. სახელი ძისა მისისაჲ იობენადლი, ხოლო ასულისაჲ სუსანა.

და ვითარადესრულნეს მშობელნი იგი, დაშეთს შვილნი მათნი ობლად. აღდგეს და წარვიდეს წმიდად ქალაქად ისტრუსალიმად. იმედჲ უკეს სასოკებაჲ იგი უოკელთა ქრისტესანეთა წმიდაჲ ადგომაჲ და მიეკედრნეს მუნ.

ესე ძმაჲ სუსანადსი მიემთხვა დეკტალარობასა, ხოლო სუსანა ჭმსასურებად მიაფორსა სარან ბეთლემელსა.

ხოლო ესე ჭაბუკი კახადუკიელი მიიწია წინაჲ მეფისა ჭრომედ, და ეწვენეს ბრანჯნი ჭრომთა ბრძოლად გელსა ზედა პისლანისასა 2) და მოსცა ღმერთმან ჭაბუკსამს კახადუკიელსა ძალი უძლეველი და ქმნა წინააღდგომაჲ მტერთაჲ ძლიერად, ვიდრემდის წარიქცინა სივლტოლად.

მეფენი“ აქამომდე თითქმის სიტყვა-სიტყვით არის შეტანილი ქ. ცხ.-ში. და სხვა ვარიანტებში, შემოსწენებული პარაგრაფის გარდა (იხ. ქ. ცხ. გვ. 98—99)

1) ქ. ცხ. აქ უმატებს „მაქსიმოანესა“, ხოლო მარიამ დედოფლის და სხვა ვარიანტებში ეს სიტყვა არ მოიპოება.

2) ქ. ცხ.: „პიტლანისასა“. მარიამ დედოფლის და ოიანე ნათლის-მცემლის ვარიანტები: „პიტლანისასა“.

და შეიპყრა მეფე ბრანჯთაჲ და მისთანა მთავარნი მრავალნი და შეიყვანნა წინაშე მეფისა მეფე ბრანჯთაჲ და უოკელნი მთავარნი, სოლო მეფემან განაწესა სიკვდილი მათი.

მაშინ იწეეს ტირილად ბრანჯთა-მათ და ეკიდებოდეს ზაბილოვნს. მოგუეც პირველად შჯული შენი და შეგუეანენ ჩუტნი ტაძარსა-მას ღუთისა თქუტნისა და მაშინ იყავნ სიკვდილი ჩუტნი, რამეთუ შეცა-შენვე-გუპყრენ და შენვე ყავ ესე ჩუტნი ზედა და უბრალო იყო სისხლთა ჩუტნთაგან.

ხოლო ზაბილოვნს-ლა ესმა, მწრთულ ზუწყა ესე მეფესა და პატრეაქსა სიტყუაჲ მათი და მისცეს მათ ნათელი კელსა ქუეშე ზაბილოვნისასა, და შეიყვანეს ტაძარსა ღუთისასა, წმიდასა ეკლესიასა, და აზიარეს საიდუმლოთა ქრისტესთა, და უჩვენეს მათ დიდებანი იგი წმიდათა მოციქულთანი, და დილაჲთ ადრე აღდგეს ბრანჯნი იგი და სამოსელი სამეუდრო შეიმოსეს, და განვიდეს ადგილსა-მას კაცთა საკლავსა, ილოცვიდეს და ჭმადლობდეს ღმერთსა ნათლისღებასა-მას ზედა, და ზიარებასა, და იტუოდეს: ჩუტნი სიკუდილისა შინა უკუდავ ვართ, რამეთუ ღირს შევანა ჩუტნი ღმერთმან ესე ვითარსა დიდებასა ხილვად და საგზალსა-მას დაუღუენელსა კორცსა და სისხლსა ქრისტელს, მისა ღუთისა უკუდავისა მის მეუფისასა, რომელი არს უფროჲს უმაღლეს უოკელთა მალაღთა და უქუეს-გნელეს უოკელთა ქუესგნელთა, რამეთუ იგი არს კურთსეულ უკუენითი უკუენისამდე, ამინ.“

ხოლო ვაჲ ნაშობთა ჩუენთა, ნაყოფთა სიმწარნი-

სათა, მკვდრთა ბნელისათა, და კმობდეს იგინი: „მოკედიან
მეკრმლს კგე და აღისუენით თავნი ჩუჭნნი ჩუჭნგან.

✓ ამას რამე ჰქუდეიდა ზაბილოვნ, აღიმრა გონებითა და
ტიროდა, რამეთუ ვითარცა ცხოვართა, თავნი თუნნი კლვად
წარეჰყურეს და, ვითარცა კრავთა შვილთა, მათთა სწყალობ-
დეს. ✓

✓ მაშინ შევიდა ზაბილოვნ წინაჲ მეუისა და გამოი-
თხოვნა, და სიჭითა განუტეუნა. სოლო იგინი ეკედრებო-
დეს ზაბილოვნს, რათა წარჰყუეს ქუჭყანად მთა და მისცეს
შჳუული ქრისტესი, და ნათლის-ღებამე წელითა უოკელსა
ერსა მათსა.

სოლო ისმინა მათი ზაბილოვნ და მოსთხოვნა მღდუ-
ლნი პატრქარქსა, და ბრძანებამე მოილო მეუისაგან, და
წარვიდეს სისარულით.

და ვითარცა მიეახლეს, ვითარ ერთ დღისა სავალსა
მიჰქვდა ჰამაზვი, ვითარმედ „მიეგლ მოვალს ცოცსალი და
უოკელნი მთავარნი მისთანა.“

მაშინ შეიძრეს ათნი იგი სავრისთვონი: სოლამამე,
და სოზამამე, სლამამე, ხენქმამე, ტიმგარავი, ზამამე, გზამე
~~ზარამე, სარამე, ზარამე~~ და თონიგონი სამეუთვამე (1);

1) მარიამ დედოფლის და იოანე ნათლის მცემლის ვარი-
ანტეპი სრულად ეთანხმებიან ამ სახელებს; მხოლოდ მარიამ
დედოფლის ვარიანტში სახელი „ზარამამე“ გამოტოვებულია.
ქ. ცნ. კი შეცვლით გვიჩვენებს ამ სახელებს: სოზამამე, სოზამე,
განსლამამე (ბროსესს ვარიანტით „გარდაამე“), სონემამე, სი-
გირამე (როსესს ვარიანტით „სინიჭარამე“), ზამამე, ზამამე,
ზარამე, ზამამე და თონი და სამეუთვამე (იხ. ქ ცნ. გ. 66).

და მოეგებოდეს მდინარესა ზედა დიდსა ღღამარსას 1).

და განყო მეთემან ერი იგი და დადგინა წყალსა მას იმიერ და ამიერ, და აკურთხეს მღვდელთა მდინარე იგი და შთაკდა უოველი ერი მდინარესა-მას, და განიხანებოდეს, და აღმოვიდოდეს გამოსავალსა ერთსა, და დასდებდა ზაბილოვნ კელსა ყოველსა ერსა ათ ღღამარსა და აღმართნეს კარავნი, და შეწირეს მღვდელთა ყამი, და აზიარნეს ქრისტესს სანიდუმლოთა.

და განუტეგნა მღვდლნი, და განკარგა უოველი წესი ქრისტესანობისაჲ, და დაუტევა კურთხევაჲ, და წარვიდა ნიჭითა დიდითა ჭრომელ.

და განიზრასა გულსა თჳსსა, და თქუა: „წარვიდე იხრუსალიმიჲ,“ და მისცა გლასაკთა უოველი იგი მონაგებო. და დეკატლარი იგი 10) ჰატრეაქ ქმისულ იყო, და ფრიად დაიმეგობრნეს ურთიერთსა ზაბილოვნ და ჰატრეაქი.

ჭრეაქ სადა მიაფორმან ჰატრეაქსა: „ესე ზაბილოვნ მამაჲ და ემასი ბრანჯთაჲ, კაცი სრული სიბრძნითა

სხვა ნიხოს ცხოვრების ვარიანტებში და „საქართველოს სამოთხეში“ შემდეგი სახელწოდება: სოზამა და სოზანა და ზაქამ და ზენებაგი, ტომგარაგი და ზაქამ, გაზამ, ზარგამ, ზარდა, ნ.ძ. რამ და თომნიგონი და სამეფო (იხ. საქ. სამ. გვ. 120)

1) ქ. ცხ.-ში „და ღღამარსა“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში: „ღღამარსა“; იოანეს ნათ. ვარიანტში: „ღღამარსა.“

2) ქ. ცხ.-ში „დეკატლარი“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში „დეკატლარი“; იოანე ნათლის მცემლის ვარიანტში „დეკატლარი“.

და ღუთის მოშიშებიცა, ამას მიეც და შენი სუსანა ცოლად.“

და სთნდა წმიდასა პატრიაქსა სიტყვაჲ მისი და მისცეს სუსანა ცოლად მისა, და წარვიდეს თჳსა ქალაქსა კოლასუდ ¹⁾.

და მე ოდენ კიშეკ მათგან, და იგი არიან მშობელნი ჩემნი, და აღმზარდა მე დედამან ჩემმან წიაღთა შინა თჳსთა, მსახურებასა შინა გლასაკათასა, დღს და ღამს დაუცადებულად.

და ვითარცა ვიქმენ მე ათორმეტის წლისა მშობელთა ჩემთა განყიდეს ყოველი, რაჲცა აქუნდა, და წარვიდეს იმწრუსალიმად.

მაშინ მამამან ჩემმან დაიწერა ჯვარი პატრიაქისაგან და განიკმნა დედისაგან ჩემისა, და შემიტებო მე მკერდსა მისსა, და დამღუარნა, ვითარცა ღუარნი, ცრემნი თჳსნი თვალთა და პირსა ჩემსა ²⁾.

და მრჩეუ: „მე მხოლოვო ასულო ჩემო! ესერა დატიტეკებ შენ ოხლად ჩემგან და მოგიტვალავ შენ ღმერთსა ცათსა, მამასა, ყოველთა მზრდელსა, და უთვალსა, რამეთუ იგი არს მამაჲ ოხოლთაჲ და მსაჯული ქურციკთაჲ, ნუ გეშიინს, შეილო ჩემო.

ხოლო შენ მადანელისა მარამის შური აღილე სიყუარულისათჳს ქრისტესისა და დათა-მათ ღაზარესთა.

¹⁾ ქ. ცხ. „კოლასტრად“; იოანე ნათლის მცემელის ვარ.-ში აგრევი.

²⁾ აქ, როგორც მკითხველი ხედავს, ნინო ყოველთვის ღაპარაკობს თავის თავზედ, ხოლო ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში ამბავი მესამე პირით არის მოთხრობილი.

და თუ შენ ესრეთ გეშინოდის მისა, ვითარცა მათ, მან ეგრეთ მოგცეს ყოველი, რაჲცა სთხოვო მას, ოღეს რაჲ გინდეს მისგან.“ და მომცა ამბორებაჲ საუკუნოჲ ღ წარვიდა წიად იორდანესა კაცთა-მათთაჲსა ველურთა, რომელთაჲ ყოფაჲ მისი იცის მისმან უფალმან იესო.

ხოლო დედაჲ ჩემი მისცა პატრისაჲმან მსახურად გლახაკთა, დედათა უძღურთა. ხოლო მე ვმსახურებდ მიაფორსა სომეხსა დვინელსა ორ-წელ.

და ვკითხუვდი ვნებათა შათთჲს ქრისტესთა ჯუარცმისა, დაფლვისა და აღდგომისათჲს მისისა, და სამოსლისა მისისა და ჯუარათა, და ტილოთასა, და სუდარისასა, ყოველსა მიწყებით.

რამეთუ არავინ ყოფილ-იყო, არცა იყო, შორის იმრუსალიმისა ზომი მისი მეცნიერებითა შჯულსა გზასა ძუელსა და ახალსა ყოველსავე.

იწყო უწყებად ჩემდა და თქუა: აგებდავ, შეილო ჩემო, ძალსა შენსა, ვითარცა ძალსა ლომისა ძუეისასა, რომელი იზახებენ ყოველსავე ზედა ოთხთურკსა, გინა ვითარცა ორბი დედალი, რომელი აღვიდის სიმძლფუსა აერთასა უფრომს ძაძლისა და ყოველთ შემსახარებელსა თულისა მისისასა მცირესა მარგალიტის სწორსა შეაყენის.

და განიხილის, განიცადის საკმელი მისი, ცუცხლებრ დაინახის, მოუტეუნის ფრთენი შრიალებად და მიიძართის მას ზედა.

ეგრეთ იყოს ცხოვრებაჲ შენი წინამძღვარებითა სულისა წმიდისაჲთა.“

თავი დ, აღწერილი მისვე სალომე უქარ-
მელისაჲ ¹⁾.

აწ ვიწყო და გითხრა ყოველი: „ოღეს იგი ისილეს
ღმერთი უკუდავი კაცთა მოკუდაკთა ქუეყანასა ზედა, რო-
მელი მოსრულ-იყო, მისგან ისრასლი უკუნ-დგა, და მოწო-
დებამ ყოველთა უცხოთა ნათესავთაჲ, უცხოთა ღმერთთა,
მონებულთაჲ, ვითარცა თვთ უნდა კსსნაჲ სოფლისაჲ,
რომელი დაჭაბდა, იწყო კითილის ყოფად ჭურიათა, მკუ-
დართა აღდგინებად, ბრმათა აღსილგად, ყოველთა სნე-
ულთა განკურნებად. ესე შეიშუნეს, შეიზრასნეს და წა-
რავლინეს სტრატოტნი ყოველსა ქუჭყუანასა სწრაფით
მოსღვად, და იტყოდეს, რამეთუ აჭა, ესერა წარკვემდე-
ბითო.“

მაშინ მოიწინეს ყოვლით სოფლით კაცნი ჭურბანი,
მეცნიერნი შჯუღსა მოსესსა, რომელნი არტაკრად ²⁾ აღუ-
დგეს სულსა წმიდასა.

და რაჲ იგი უნდა ქრისტესა მათგან, მათ აღსრუ-
ლეს: ჟუარს აცუეს და სამოსელსა მისსა ზედა წილი ით-
ნისეს, და წილი ჭურბანსა რომელითა უსიყუესთა კურთთი
იგი უფლისა იესომსნი, და დაჭყელეს მათ დამიადებელი თვისი,
და დაჭკრძალეს საფლავი.

¹⁾ ეს ცალკე თავად არც ერთ ვარიანტში არ არის, არა-
მედ მოხუელია წინანდელ მოხარობაზე.

²⁾ ქ. ცხ.-ში და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტში:
„ანტაკრად“; მარიამ ღვთისმშობლის ვარიანტში: „ანტაკრად“.

სოლო იგი აღდგა, ვითარცა თქუა პირველ, და ტილონი იგი, ოდეს განთენა, ისხნეს საფლავსა შინა.

და ესე ყოველი წარმოიცადა პილატს და მოვიდა საფლავად იგი და ცოლი მისი, და ტილონი იგი პოვნეს, და მოიხუნა იგინი ცოლიან პილატესმან.

და წარვიდა წრაფითა დიდითა პონტოდ სასუდ თჯსა, რომელი იქმნა მორწმუნე ქრისტესა. სოლო შემდგომად ყმათა მრავალთა მოვიდეს იგინი კელთა ლუკა მასარკებელისათა და დასხნა იგინი მან, სადაცა თჯთ იცის. სოლო სუდარე არა იპოვა, ვითარცა კორცნი ქრისტესნი.

თუეეს ვიეთმე პეტრესთჯს, ვითარმედ „იველწიფა ასუმად და აქუნდეს“, გარსა განცხადებულად არაჲ მიუთხრეს, ვითარ სსკაჲ ყოველი.

სოლო ვურნი ამას ქალაქსა შინა დამარსულ არიან, სოლო აღილი მათი კერვის იცის. ოდეს ინუოს დიკრთმან, გამოჩნდეს.

მაშინ მივეც კურთხევაჲ უფალსა ღმერთსა და მადლი დედოფალსა-მას ჩუმსა ამას ყოველსა ზედა თხრობასა (თსონასა), და გუალად ვჭკითსე, ვითარმედ „სადაჲ არს ჩრდილომასა იუჲ ქუეყანაჲ, ანუ სადაჲ არს სამოსკოლი იგი ღუთისა ჩუქისაჲ“.

მარქუა მე: „ჩრდილომასა ქუეყანაჲ სომხითსა მთელ არს, საწარმართოჲ ქუეყანაჲ, საკელწიფოჲ ბერძენთა და უეიკოჲ“ 1).

1) ქ. ცხ.-ში ამ ფარაზის მაგიერ სწერია: „რქუა ნიაფორმან: „ქალაქი მცხეთ, ქუეყანაჲ ქართლისაჲ, სომხითისა

მათ დღეთა შინა მოვინმევიდა დედაკაცი ეფესელი
თაყუანისცემად წმიდასა ადგომასა და ჭკითსვიდა მიაფორნი
დედაკაცსა-მას, თუ ჭკელენე დედოფალი ეკეთსაკე ბნელსა
შინა არსა და მეფობაჲ მათი თუნიერ ღუთისა.

ხოლო მან ჭრქუა: „მე ვარ შეკვალი მათი და მას-
ღობელი განზრახვასა მათსა უოველსა და დიდი წადიერე-
ბაჲ აქუს ჭრომთა ჭრისტეს მიმართ შჯულისათჳს და ნათ-
ლის-ღებისა“.

ხოლო მე ვარქუ მიაფორსა: „წარმავლინე და წარვი-
დე წინაშე ჭკელენე დედოფლისა, ნუ უკუტ მიმიასლოს
სიტყვს გებად მის წინაშე ჭრისტეს-თჳს“. და ამან აუწყა
მეტრეაქსა. ხოლო მან მიწოდა წმიდამან მამამან ჩემმან,
მეტრეაქმან, მამან დედისა ჩემისამან, და დამადგინა ად-
სკავლს საკურთხეველისასა.

და დამასხნა კელნი მისნი მკართა ჩემთა, და სულთ
ათქუნა ცად მიმართ, და თქუა: „რუფალო ღმერთო მამა-
თაო და საუკუნეთაო, კელთა შენთა შეკვედრებ ობოლსა
ამას შეიღსა დისა ჩემისასა და წარვაკვლინებ ქადაგებად შე-
ნისა ღუთებისა.“

და რათა ახაროს ადგომაჲ შენი, სდაცა შენ სათ-

მთიულეთი-არს საწარმართოჲ, რამეთუ უამსა ამას უეკათა სახელ-
მწიფოდ შექმნილ-არს იგი“. ხოლო ნათლის შკეპლის და შიო-
მღვიმის ვარიანტებში ვკითხულობთ: „არს აღმოსავლეთით კერ-
ძო ქალაქი სახელით მცხეთა და ქუეყანა ქართლისა და სომხი-
თისა და სომხითისა მთიულეთი და საწარმართო, და არს იგი აწ
უანსა ამას სახელმწიფო ბერძენთა და უეკათა“.

ნო იყო, სრბად მისი. ექმენ, ქრისტე, ამას გზა, მოგზა-
ურ, ნაკოსადგურ, მოძღვარ ენა მეცნიერების, კითხვაც იგი
წინათა-მათ მოშიშთა სახელისა შენისათა.

და მიჰმნა დედისაგან ჩემისა, და მომცა ვერძი მე,
და კურთსევაჲ საგზლად, და წარვემართე დედაკაცისა მის-
თანა, და ოდეს მივედით სასიღ მისა, მუნ ვპოვეთ დედო-
ფალ-გინძე, მეფეთა (ქადაგი ¹), სასულთ რიფსიმე ²),
რომელი ელოდა იმტრუსალიმით ნათლის-ღებასა და ქრის-
ტეს აღსარებისათჳს სუროდა. მაშინ მიმცა მე კელთა
მისთა დედაკაცმან მან და მივეც მას ნათელი კელთა
ქვეშე ჩემსა, მას და ორმოცსა სულსა მისთანა სახლისა
მისისათა, და წარვედით სასიღ მისა, და ვიყვენით მუნ
ორ-წელ ³).

მაშინ მოსედა უფალმან საბერძნეთსა და ჭრწმენა მე-
ფესა კოსტანტინეს, და ქრისტე აღიარა მან და დედამან
მისმან, და უოკელმან პალატმან მათმან, დასაბამითგან წელ-

¹) ეს სიტყვა არც ერთ სხვა ნინოს ცხოვრებაში არ მოი-
პოვება. მხოლოდ იმის მაგიერ ყველა ვარიანტებში სწერია:
„ნათესავი და ტომი მეფეთა“.

²) სხვა ნინოს „ცხოვრებები. უმატებენ აქ: „და დედა
მამუქე მისი გაიანე“.

³) სხვა ექვამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრებებში აქეთგან
იწყება გრცელი ამბავი კეისრისათვის ცოლისძებნისა და ორდაუტ
მეფისაგან ნინოს თანამოგზაურების წამებისა, რომელსაც ლეგენ-
დური ხასიათი აქვს. აქ საჭიროდ ვრაცხო შენიშნაო, რომ ქ.
ცხ. და სხვა ნინოს ცხოვრებანი ამ მოთხრობის წყაროდ უჩვენე-
ბენ „წიგნსა წამებისა სომეხთა წმიდათსა“.

თა სუთ-ათას ოთხას ორმოცდა ოთხსა, სოლო ქრისტეს
ამხლებითგან სძმას და ათ-ერთმეტსა, და წარემართა უოკელი
საბერძნეთი ქრისტეანობასა 1). მუშუადეს წელსა იყო წმი-
დაჲ კრებაჲ ნიკეას, და მერჯის წელსა იყო სიელტოლად
ჩუენი საბერძნეთით, რითესიმე დედოფელი და გაიანე დედა-
მმუჲ და ორმოცდა ათი სული წარმოკეძართენით თათუ-
სა პირველსა ათ-სუთმეტსა.

და გამოკედით არეთა სომხითისათა, სამოთხესა-მას
თრდატ მეთისასა, იგინი მოიკლნეს მუნ თათუესა პირველ-
სა ოცდაათსა, დღესა პარსკეკესა 2).

სოლო მე დავუთი ქალთა შინა გარდისათა, რამე-
თუ ვარდი და ნუში უვარდა მას ჟამსა. და ოდეს იგი აღ-
მოვიდოდეს სულნი წმიდათა (წათა) მათ, ვისილე ზეცით
სამოსლის მსგავსად ჩამომავალი დიაკონი (დკნი) ოლარითა
ნათლისაჲთა და გელთა მისთა აჭუნდა სასაკუმეკელს, რომ-
ლისგან გამოვიდოდა კუამლი სულნელებისაჲ, რომელი
ცათა დაჭვარვიდა, და მისთანა სიმრავლს ერთა ცისათაჲ-
და შეირთნეს წმიდანნი იგი სულნი ერთა მათ ზეცი-
სათა, და დიდებით აღმაღლდეს ცად.

სოლო მე ვლალადუჲ: „უთალო, უთალო, რად დამი-
ტევე მე შორის ასპიტა და იქედნეთა?“

კჲმად მენსა მე მუნით, რომელი მეტყოდა მე: „ეს-
რსთვე იუოს წარყვანებაჲ შენი, ოდეს ეკემ ეკალი, რა-

1) არც ერთ ვარიანტში ეს დატა არ არის ნაჩვენები.

2) სხვა ნინოს ცხოვრებებში ამათი წამების დრო არ არის
ნაჩვენები.

მელი შენსა გარემოებს არს, ყოველივე იქმნეს ვარდ-მე-
წამულ-სულნელ შენ მიერ.

ხოლო შენ აღდეგ და ვიდოდე აღმოსავლით, სადა
იგი არს სამკალ ფრიად და მუშაკნი ყოვლადვე არა არი-
ანა. ხოლო მე წამოვედ და მოვედ ულოპორტთა ¹⁾ და
დავიზამთრებ ჭირთა შინა დიდთა.

და თთუესა მეოთხესა ²⁾ წარვედ მთათა ზედა ვაკ-
სეთისათა, რათა ვცნა, თუ სადაათ არს მცხეთაჲ.

და მივემთხვე მთასა ზედა [და მივემთხვიე ტბასა მას
დიდსა გარდამომდინარესა რომელსა ეწოდების ფარავანი. ხო-
ლო მივიხედნე რა მუნით და ვიხილნე მთანი იგი ჩრდილოსანი,
დღეთა მათ ზაფხულისათა სასესენი თოვლით და ჭაერითა სას-
ტიკითი, შევსძრწუნდი მე და ვთქუ ესრედ: „უფალო, უფალო.
მიიღე სული ჩემგან და დავევ მუნ ორ დღე და ვითხოვე.
საზრდელი მეთევზურთაგან ტბასა-მას შინა მონადირეთასა.
და რამეთუ მწუემსნიცა იყვნეს ადგილსა მასვე და კუმღვი-
დეს რაჲ საკმილავსა ღამისასა სამწყსოსა ზედა მათსა, სა-
დოდეს იგინი შემწედ და მფარველად თვსად ღმერთთა მათ-
თა, არმას და ზადენს, და აღუთქმიდეს მათ შესაწირავ-

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა ნინოს ცხოვრებებში ამ სიტყვის მაგიერ
სწერია „ორბანთად“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში „ურბნი-
თად“; ნათლისცემლისაში „ორბითად“; შიო მღვიმისაში — „ურ-
ბნისად“.

²⁾ სხვა ნინოს ცხოვრებანი აქ უმატებენ: „მარტიოგან.
რომელ არს იენისი“.

თა, „ოდეს მოვიდეთ წინაშე თქვენსა მშვიდობითო“. და ამას იტყოდეს იგინი ენითა სომხურითა(?) რომელი ესე მცირედ წაბზე მესწავა მეცა ჰირველვე ნიამფორისა მის-გან და ჰკვითსე ერთსა მწეემსთა მათთაგანსა და ჰკოტქე ენითა სომხურითა, ვითარმედ „რომლისა სოფლისანნი ხართ“. ხოლო მან მომიგო და მარქუა მე, ვითარმედ „ვართ ჩვენ დაბით ელარბინით და საფურცლით, და 1) ჭინძარელნი რბატელნი და დიდისა ქალაქისა მცხეთისანნი, სადაა იგი ღმერთნი ჰხედვენ 2) და მეფენი ნეფობენ“. და კუალად კვითსე მე, ვითარმედ „სადაა არს ქალაქი იგი მცხეთა“. ხოლო მან მომიგო და მარქუა მე, ვითარმედ „გარდამდინარე ესე არის ტბისა თანა-წარყლის ქალაქსა-მას მცხეთასა“.

ხოლო მე შემიძნდა სიგრძე გზისა-მის და სიპრტეე მათათა მათ, რომელი ვიხილე და ამისთჯს შემქნებულ ვიყავ სულთ-ვითქუნე და დავიდე ლოდი ერთი სასთუნად და ესრეთ მივიძინე გარდასადინელსა-მას ტბისასა. და ვითარ იგი მიძინა მე, მოვიდა კაცი ერთი ჩუხნებით ჰსასკიათა ზომიერ, ხოლო თმითა ნასკვარ-თმოსანი, და მომცა მან მე წიგნი დაბეჭდული და მარქუა მე: „მიართვი ესე მსწრათელ ქალაქსა შინა მცხეთას მეფესა-მას წარმართთასა“.

ხოლო მე ვიწეე ტირილად და ვარქე მას ვედრებით, ვითარმედ „მე, უფალო დედაკაცი ვარ უცხო და უმეტარი

1) სიტყუიდგან „ვითარმედ ვართ“ — აქამომდე იოანე ნათლის მცემელის და შიო მღვიმის ვარიანტებში გამოტოვებულია.

2) ქ. ცხოვრებით — ღმერთობენ.

და არცა ენისა მეტყუელად მეცნიერ...ვარ 1) და ვითარ მი-
ვიდე უცხოთა ქუეყანასა და კაცთა მათთანა უცხო თესლოა.

მაშინ კაცმან მან განჭკვნა წიგნი იგი, რომელსა ზე-
და იყო ბეჭედი იესო ქრისტესი და წერილ იუვენეს მუნ
შინა ენითა ჭრომელებრითა ათნი სიტყუანი მსგავსადვე
ფიტართა-მათ ქვისათა მოსეს-ზე და მომცა მე კითხვად
და იყო დასაბამ სიტყუათა მათ ესე:

ა. სადაცა იქადაგოს სახარებაჲ ესე, მუნცა ითქმო-
დის დედაკაცი ესე.

ბ. არცა მამაკაცებაჲ არს, არცა დედაკაცებაჲ, არამედ
თქვენ უოკელნი ერთ ხართ.

გ. წარვედით და მოიმოწაფენით უოკელნი წარმარ-
თნი და ნათელ-სცემდით მათ სასულისათა მამისათა, და
ძისათა, და სულისა წმიდისათა.

დ. ნათელი გამობრწყინებად წარმართთა ზედა და
დიდებად ერისა შენისა ისრაელისა.

ე. სადაცა იქადაგოს სახარებაჲ ესე სასუფოველისაჲ,
მუნცა ითქმოდეს უოკელსა სოფელსა 2).

ვ. რომელმან თქუენ შეგიწინარეს, მე შემიწინარე,
და რომელმან მე შემიწინაროს, შეიწინაროს მომავლისე-
ბელი ჩემი.

ზ. რამეთუ ფრიად უყვარდა მარიამ უფელსა, რამე-
თუ მარადის ისმენდა მისსა სიბრძნისა-ჴეშმარიტსა.

1) ქ. ცხ.: არღა მრავლისა მეტყუელად მეცნიერ.

2) შიო მღვიმის ვარჯიანტა ეს პეჩულო ფრანზა ჰამოტო-
ეხულია.

მ. ნუ გეშინინ მათგან, რომელთა მოსწყუდნენ გორ-
ცნი თქუენნი, სოლო სულისა ვერ შემძლებელ არიან მოწყ-
უებად.

თ. ჭჭუა მარამს მაგდანელსა იესომ: „წარვიდ დედა-
კაცო, და ასარე ძმათა ჩემთა.

ი. და სადაცა მიხვიდეთ ¹⁾, ჭჭადაგუბდით სასული-
თა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა.“

ვითარცა წარვიკითხნე სიტყუანთა ესე, ვიწყე კედრებად
ღუთისა მიმართ და გულის-ხმა-ჭყეავე, ვითარქმედ ზეცით
იყო ჩუენებაჲ ესე, და აღვისილნე თვალნი ზეცად, და ვი-
თხოვე მალაღთა შინა დამკვიდრებულისა და ყოვლისა გა-
რეშე-მცველისა ღუთისაგან შეწევნაჲ ჩემი, და წარმოვეძარ-
თე და მივეუკე წიად გერმო მდინარისა მისგან, ტბისა გარ-
დამომდინარისა] ²⁾. და იყო დინებაჲ მისი დასავალით გერ-

¹⁾ ეს სიტყუა შხოლოდ მარტო შიო-მღვიმის ვარიანტში
შოიპოვება და სხვებში არა.

²⁾ აქ რაც ფრჩხილებშია ჩასმული, ის ჩვენ იოვანე ნათ-
ლის-მცემლის და შიო-მღვიმის ვარიანტებიდგან დაუერთო-
რადგანაც დედანს აკლდა. ხოლო საჭიროთ ვრაცქთ შევნიშნოთ,
რომ ყველა აქამომდე ცნობილ ვარიანტებში ეს მოთხრობა მესა-
შე პირის მოთხრობათ არის მოყვანილი, მაგრამ ამ ახალ ნინოს
ცნოვრებაში, როგორც მკითხველიც ზედავს, ნინო თავის თავზე
თვითონ მოგიხრო-ბს, ესე იგი მთელი ისტორია მოთხრობილია
პირველი პირით. რომ მოთხრობის ძაფი არ გაწყვეტილიყო,
ჩვენ საჭიროდ დაგინახეთ მესამე პირის მზნები პირველ პირი-
სად შეგვეცვალა, და ძველებური ფორმაც დაგვეცვა. სხვა არა-
ფერი არ შეგვეცვლია.

ძო, და მიუდევ გზას ძნელსა და ფიცსელსა, და ვიხილენ დიდნი ჭირნი გზათაგან, და შიშნი მკეცთაგან, კიდრემდე მოვიწიე აქა, ვინაჲ იგი წყალმან აღმოსავლით იწყო დინებად.

მიერთგან იყო ღსინებაჲ ჩემი და ვპოვენ მოგზაურნი, და მოვიწიე სანახებსა ქართლისასა, ქალაქსა ურბნისისასა, და ვიხილე ერი უცხოჲ, უცხოთა ღმერთთა (ღთთა) მსასური, ცეცხლსა და ქვათა და ძელთა თაუუანის-სცემდეს.

შეეურვჳ სულსა ჩემსა წარწყმედასა მათსა ზედა და მოკედ ბაგინსა ჭურიათასა ¹⁾ ენისათჳს ებრელებრისა, და ვიყავ მუნ ერთ თთუწ, და განვიცდიდ ძალსა ამის ჭკეუნი-სასა.

და, იყო ღღესა ერთსა, აღიძრეს ერნი ძლიერნი და ურიცხუნი სიმრავლითა მით ქალაქით, წარმავალნი დიდად ²⁾ ქალაქად მცხეთად, რომელი იყო საჯდომელი დიდთა შეთეთაჲ, ვაჭრობად და ლოცვად არმაზ ღუთისა-მათისა.

სოლო მე წარუჭყევე მათთანა, და მივიწიენით ქალაქად მცხეთად, წილთა მოგუთასა, კიღსა ზედა, დავდექით მუნ, და ვსედეკდით ცეცხლის მსახურსა-მას ერსა, და მო-

¹⁾ ქ. ცხ.-ში ვკითხულობთ: „და შევიდა უბანსა ჭურიათასა“; მარიამ დედოფლის გარიანტში: „და შევიდა ბაგინსა ჭრომელთასა“; სხვა ნინოს ცხვრებებში: „და შევიდა ბაგინსა შინა ჭურიათასა“.

²⁾ ქ. ცხ.-ში „ღედა-ქალაქად“; მარიამ დედოფლის გარიანტში და სხვა ნინოს ცხვრებებში თანახმად „ქართლის მოქცევისა“.

გუებსა და ცთომისა მათსა ზედა ვტიროდე წარწყმედისა მათისათჳს, და უცხოკეპსათა ჩემსა კეგლოვი.

თავი ვ. მოწევნად წიდიისა ნინოძისი მცხეთად, აღწერილი მისივე სალომე უქარ-მელისაჲ ¹⁾.

ხელისაგან იყო კმად ოსრისაჲ და საყვირისაჲ, და გამოვიდოდა ურიცსჳ, ვითარცა უუავილოსანნი ზარნი, და საშინელნი გამოვიდოდეს; სოლო მეფე არღასადა შეძრულ-იყო.

და ვითარცა უამ-სცა უამმან, სივლტოლაჲ და მიღა-მო-მალვად იყო ყოვლისა კაცისა, და შეივლტოდა ყოველი კაცი საფარველსა ქუეშე, რამეთუ გამოსადმე ვიდოდა ნანა დედუფალი (დეუფალი).

და ვითარცა განვლო ნანა დედოფალმან, მასინ-ლა ნელიად-ნელიად გამოვიდოდა ყოველი ერი და შეამკვეს ფოლოცი ყოველი სამოსლითა თითო პირითა და ფურ-ცლითა.

და იწყო ყოველმან ერმან ქებად მეფისა, და მასინ გამოვიდა მირეან მეფე თუალთ შეუდგამითა ხილვითა.

და ვჰკითხუ ქურჩისა დედაკაცსა, თუ „რად არს ესე“.

¹⁾ ქარ. ცხ.-ში და სხვა ნ.ნოს ცხოვრებებში ეს ცალკე თავად არ არ-ს შეტანილი.

და მან ჰქვია: „ღმერთი ღმერთთა მათთაჲ უწესს მას არ-
მას, რომელ არაჲ არს სხვაჲ გარეშე კერძი.“

ხოლო მე წარვედ ხილვად არმაზისა, და აღივსნეს
მთანნი იგი დროშითა და ერთთა, ვითარცა უუავილითა, სო-
ლო მე შეუსწრვე ცხივად არმაზდ და დავექმ ასლოს კერ-
პისა-მის ნაპრალსა ზღუდისასა, და ესედგედი საკურკელე-
ბათა და საშინელსა, რომელი თქემად ენითა ვერ ეგების,
ვითარ იგი იყო ზარის აღსაკდელი შიშით და ძრწოლით
მეფეთაჲ მათ და ყოვლისა ერისაჲ და საზარო დგომად.

ვისილვე და, აჭა, დგა კაცი ერთი სპილენძისა და ტან-
სა მისსა ეცუა ჯაჭვ ოქრომასაჲ და ჩათხუტი ოქ-
რომასაჲ, და სამკარნი. ესხნეს ფრცხილი და ბივრიტი და
გელსა მისსა აქუნდა კრძალი ღესული, რომელი ბრწყინ-
ვიდა და იქცეოდა გელსა შინა, რეცა თუ რომელი შეესებინ,
თავი თუხი სიკუდიდ განიწირის. და იტყუნ: „გაჲ თუ და-
სადავაკლო რაჲ დიდებასა დიდისა ღუთისა არმაზისსა და
შერასმევსტოე სიტყუასა ებრაელთა-თანა, გინა მოგუთა სმე-
ნასა, ოდენ დახუდომილ ვიყო მზის მსახურთა. და რომ-
ელნიმე იტყუნ უტყებნი დიდსა ვისმე ღმერთსა ცათასა და
ნუ უკუე ჰოვოს რაჲმე ჩემთანა ბიწი, და მცეს მასვილი
იგი მისი, რომლისაგან ეშინის ყოველსა ქუეყანასა.“ და
შიშით თაყვანის სცემდეს ყოველნი.

და მარჯულ მისა დგა კერძი ოქრომასაჲ და სახელი
მისი „გაცი“, და მარცხლ მისა კერძი ვეცხლისაჲ და სახე-
ლი მისი „გა“¹⁾, რომელნი იგი ღუთად ქქოიდას მათთა
თქუენთა, არიან ქართლით.

¹⁾ ქ. ცხ.-ში და სხვა ნინოს ცხოვრებებში „გა-მ“

მაშინ ვტიროდე და სულთ-ვითქემდ ღუთისა მიმართ ცთომათა მათთვის ქუეყნისა ჩრდილო-აღმოსავლეთითა, დათვარკასა ნათლისასა, და დაპურობასა ბნელისასა.

კხედველი შეფეთა მათ ძალ-დიდთა და ყოველთა მთავართა, რამეთუ ცოცხელივ შთაქნაქნეს ეშმაკსა, ვითარცა მკუდარნი ჯოჯოხეთსა.

და იტყოდეს დამბადებლად ქუათა და ძელთა, და სპი-
ლენძსა, და რკინასა, და რკალსა გამობერკით-განჭედელსა
ღუთად თაყუანის-სცემდეს. ესენი იცოდეს ცისა და ქუეყა-
ნისა შემოქმედად.

მაშინ მოვისსენე სიტყუე იგი, რომელი მამცნო
იობენაილ პატრეაქმან, წმინდამან მამამან ჩემმან, ვითარმედ
ივითარცა მამაკაცსა სრულსა წარკავალინებ და მიწევნად ხარ
ქუეყანასა უცხოასა ნათესავთა დგომელ ზეფელ ნარკადო-
გელ, რომელ არს: „კაცნი ღუთის მკდომნი, მბრძოლნი და
წინა-აღმდგომნი“ 1).

მაშინ ავიხილენ ზეცად და ვთქუ: „უფალო, უფა-
ლო, მრავალთა ძალთა შენთა გეტრუვნეს შენ მტერნი ესე.

და ესე არს დიდითა სულგრძელებითა შენითა, და
იქმან რასაცა იგონებენ მტრუნი ესე და ნაცარნი ქუეყანი-
სანი. არამედ ნუ უგულებელს ჰყოფ, რამეთუ სატი შენი

1) ქ. ცხ. ში სწერია: „და ნათესავთა დარგველ, ზეველ
ბარკადულ (ვარიანტით „ბარკიდულ“). რომელ არს ბრანდუ-
ლოდ: „ეატთა ღუთის მბრძოლთა და მხდომელთა“. ნათლის-
მცემლის და შიომღვიმის ვარიანტებში: „და რბეველ, ზეფელ
ბარკადულ.“

არს კაცი, რომლისათვის ერთი სამებისაგანი კაც იქმენ და
დაცხოვნიე ყოველი სოფელი.

ამათცა ნათესავთა მოხედენ და შეჭრისსენ სულთა
ამათ უჩინოთა საუფლის მპყრობელთა მთავართა ამის ბნე-
ლისათა, და მიჩუენე მე, ღმერთო, მამისა და დედისა ჩე-
მისათა, მკველსა ამას ნაშობსა ძონისა შენისასა, რათა
ისილონ მაცხოვარებაჲ შენი ყოველთა კიდეთა ქუეყანისა-
თა.

და რათა ჩრდილოჲ ბლუაქსა თანა იხარებდეს და
ყოველმან ენამან შენ მსოფოსა ღმერთსა თავუყანის-გცეს
ქრისტლ იესოჲს (იჲჲს) მიერ, ღუთისა ჩუენისა, რომელსა
შუენის მადლობით დიდებისა შეწირვა აწ და მარადის, და
მერმეთა მათ საუგუნეთა, ამენ“.

და კითარცა წამისყოფაჲ თულისაჲ იყო, დასავლით
ჭაერნი და ქარნი შეიძრნეს და კმა სცეს ქუხილთა კითა
საზარელითა.

და აჩნდა ღრუბელი მოწითაფლ, ნიშან-საშინელი, და
მოიღო ნიამან მზის დასავლისამან სული ჯერკუელი სიმ-
წარისაჲ და სიმყრალისაჲ. მაშინ იელტოდა ყოველი კაცი
სოფლად და ქალაქად. და ეცა მათ დროჲ, რათა შეიჭრნეს
კაცნი საყოფლად.

და მეუს მოიწია რისხვისა იგი ღრუბელი, და მოი-
ღო სეტყუაჲ ლიტრისა ¹⁾ სწორი მას ადგილსა ოდერ, და
დალეწნა კერპნი იგი, და დაფქვნა, და დაწულილხა, და

¹⁾ სხვა ნინოს ცხოვრებებში ატყუე. ქარ. ცხ.-ში: „სეტ-
ყუაჲ სწორი ქვისა“.

დაარღვნა ზღუდენი-იგი ქარმან სასტიკიან, და შთაყარა იგი კლდესა, რომელსა იგი თქუენცა ჭხედვედით ანუ არა. [სროლო მე კვამ უგებელად დაცული ადგილსა: მასვე, სანა-პირველ შესრულ და მდგომარე ვიყავ.]

ხოლო დღესა მეორესა გამოვიდა მირიან მეფე და უოკელი იგი ერი მიუბად ღმერთთა მათთა და არა ჭმოებდეს, რომელსათჯს იგი დაცვა მათ შიში და ძრწოლად, და განკვრეპამან შეიპყრნა, და უმრავლესნი იგი ერში იცყო-დეს გულფიცსელნი და მოუდრეკელნი ესრედ, ვითარმედ, „ჩაღდეკელთა ღმერთი იდრუჯან და ჩვენი ესე ღმერი არ-მას უოკლადვე ურთიერთარს მტერ არიან. რამეთუ ამან არმას ოდესმე მასზედა ზღადა მოაქცია და აწ მან შური-ისია და მოაწია ესე ამას ზედა“

ხოლო რომელნიმე ესრედ იტყოდეს, ვითარმედ „რო-მლისა ღუთისა ძალითა თთრდატ სომესთა მეფე ეშვათ შეიცვალა და კულად ეშვობისაგან კაცადვე მოაქცია, მან უგუჭ ღმერთმან უო და მოაწია ესე, რამეთუ სსკად ღმერ-თი კურ შემწლებელ-არს უოთად ამისასა“. და ამას ესე ვითარსა იტყოდეს, მასინ ამისთჯს რამეთუ ვინათგან მეფე თრდატ ქრისტეს ძალითა ეშუად გადაქცეულ იყო და ძა-ლითა ქრისტესითა კულად კაცადვე შეცვალესულ-იყო, მიერითგან ჭებად და დიდებად ქრისტესი. არდარა ფარუ-ლად ითქმოდნა ქართლს შინა, რამეთუ მადდესა ღუთისასა ეწყო მოთუნად [ღმოსავლეთს] 1.....

1) აქ დედანში ერთი ფურცელი აკლია. რაც ფრჩხილებ-შია მოყვანილი, ის ჩვენ იოანე ნათლის-მცემლის და შიო-მღვი-

და თქვა მეიქემან ცრემლით: „ჭქქე რამთქუთა სო-
ჭათ სთაბანუბ რასულ ფსარ ზად.“ ხალო თა. აგმანქადა.
ესე არს: „მართაღსა იტუჯ, ბედნიერო დედოფალო, და მოტი-
ქულო მისა ღუთისაო“. და ვითარცა დასცხრა რისსკად-იგი
გამოკედ კლდისა მისგანა ნაპრადისა და ვზოკე თუალი იგი
ბიერიტი, აღვიღე და წარმოკედ წინა-კერძო დასასრულსა
მის კლდისასა ¹⁾, სადა ძუელ ქალაქი ყოფილ-იყო, და მას
ადგილსა ყოფილ-არს ციხს. (?)

და მუნ დგა სს მშუესიერი ბრინჯისაჲ, მალაღი და რტო-
მრკალი, მოკედ ქუეშს ხესა-მას და გამოვინიშს ნიში-იგი
ქრისტეს ჯუარისაჲ, და ვილოცეკვი მუნ ექუს ღლს.

მის ვარინტებიდგან დაურთოთ. მაგრამ ეჭვი არ არის, რომ დე-
დანში უფრო ვრცელი მოთხრობა ყოფილა და, ვგონებ, განს-
სხვაებულრიც ამ ჩვენ მიერ დამატებულ ტექსტისაგან. პირველი
ჩვენი მოსაზრება ეუჭველი სთება იმით, რომ ერთ ფურცელზე
ორჯერ მეტი ტექსტი უნდა იყოს დატეული, ვიდრე აქ ფრჩხი-
ლებში მოყვანილი ტექსტა. ორი სხვა ადგილი, რომელთაც
აგრეთვე თითო ფურცელი აკლია, და რომელნიც ჩვენ შემოსე-
ნებულ ვარიანტებიდგან შევავსეთ, ცხადად აპტიცებენ ამას (ნ.
შემოთ გვ. 15—18 და აგრეთვე ქვემოთ გვ. 40—42). რომ დედ-
ნის ტექსტი ჩვენ მიერ დამატებულ ტექსტისაგან განსხვავებუ-
ლი უნდა ყოფილიყო, ეს იქიდგან სჩანს, რომ თრდატ მეფის
ეშვად შეცვლაზე არაფერი არა ყოფილა ნათქვამი ზემოდ და.
არც აქ უნდა იყოს გამეორებული. ამას გარდა დამატებული
ტექსტი, როგორც მკითხველიც ხედავს, ისე არ ეწყობა გაგ-
რძელებას, როგორც ორი სხვა დამატებანი შეეწყო.

¹⁾ ქ. ცხ.-ში და სხვა ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში:
„კლდის ცხვირისასა .

ოდეს იგი გამოხუდით სიმრავლეს ერისაჲ და ემი-
გრაციით ღმერთთა მათ, რომელთა ვნებაჲ დაჰბადეს, და არა
შეშობოთ, მაშინ მე მუნ ვიყავ, რამეთუ დღეს იყო მეექვსეს
თხუთსაჲ-მის, ოდეს იგი ეკმანუგულ თაბორს მამისა ხატო-
მანუენს თავთა-მათ ცხოველთა და თავთა-მათ მიცვალებულ-
თა 1).

მაშინ მოვიდა დაჲ ესე ჩემი შრომანა, სეფე-ქალი,
მისილა და მოიყვანა ბერძელ-მეტყუელი დედაკაცი და მკით-
ხა ყოველი გზაჲ ჩემი.

მაშინ ვხედევდ მე თუალთა მისთა ცრემლთა დინება-
სა უცხოკებისა ჩემისათჳს.

ოდეს ცნა ყოველი საქმეს ჩემი, მიაბულა წარუთენება
ჩემი სეფედ. სოლო მე არა ვინებე, და იგი წარვიდა და მე-
სამესა დღესა ჩამოვედ ქალაქად მცხეთად, და მიემართეს
სამართხესა-მას მეფისასა.

და მირადვედ კარსა ზედა სამართხისასა, იყო სახ-
ლასი მტირეს სამართხის მცველისაჲ, და შერადვედ შინა, ჯდა
ესე დედაკაცი ანასტოს 2). და ვითარცა მისილა, აღდგა
და შემიტებო მე, ვითარცა მეცნიერმან და მეგობარმან, და
დამბანნა თერგნი ჩემნი, და მცხო ზეთი, და დამიგო

1) ქ. ცხ. და სხვა ნინოს ცხოვრებანი: „იუო თთვე მარ-
ტიოტგან მეექუსე აგვსტოსი და დღე მეექუსე. რომელსა შინა
ფერი იცვალა ქრისტემან წინაშე თავთა-მათ წინასწარმეტყუელ-
თა და მოწათეთა თხუთსა“.

2) სხვა ვარიანტები უმატებენ: „ცოლი მცველისა-მის“.

ტრავეზი და ღვინო, და მაიძულა მე ჭამად და სუმად, და დაკუავ მისთანა ცხრაჲ თთუშ.

ესე იყო უშვილოჲ და ზრუნვიდა ეგე და ქმარი მაგისი. ჩუენებით ვხედავდ, მოვიდა კაცი ნათლისა ფერი და მარქუა მე: „სამოთსესა შევედ, ნამუთა ქუეშ მბილოთა ადგილი არს მტინს, საყუარელად შემზადებული, მიწაჲ აღილე ადგილისა მისგან და შეაჭამს კაცთა მკათ დაესუსა შეილი.

ხოლო მე ვუავ ეგრესთ, და ესხნეს მეუბ და ასულებ მრავლად, რომელსა ესე თვთ ჭსკდავთ 1). და მათეუ დღეთა შინა ორგზის და სამგზის ვისილს ჩუენებასა შინა მტირედსა-მას მირულებასა ჩემსა მუკლთა ზედა.

მოვიდინ მფრინველნი ცისანი, შთავიდიან მდინარესა, დაიბანნიან და მოვიდიან სამოთსესა-მას, და ბაბილოსა-მას მოისთვლებდიან და უუაკილსა-მას მოვიდიან, და მოწლედ ჩემდამო ღაღადესედ, რეცა ჩემი არს სამოთსეს იგი.

გარს მომადგიან ჟღავილით და კობოდ ჩემდა მომართ მრავალ ფერად და შუენიერად იყო ხილვაჲ იგი მათი, და მრავალ-გზის იყო ესე. და უთხარ ესე დასა ჩემსა, ასულსა აბიათარისასა 2). მომიგო და მრქუა მე მან: „უცხოვო

1) აქედან დაწუებული მეექესე თაკის ბოლომდე ეს მოთხრობა სავა ვარიანტებშიაც მოიპოება (იხ. ქ ცხ. გვ. 81—82)

2) აქ დედანში ქვემო არშიაზე ხუცური ასო მთავრულით და წითელის მელნით სწერია: „ესე დედაკაცი იყო სიღონია, მოწაფე წმიდისა ნინომსი, რომელმან ესე უკველი აღწერა“.

და აქა შობილო 1) ტუუეო და ტუუეთა მსკნელო, უწუთუ რამეთუ შენზს მიაწია ახალი იგი ეპი და შენ მიერის-მეს ჭამბავი იგი ძუელი, მამათა ჩუენთა ნაქმარი, ზეცი-სა-მის კაცისაჲ, უბრალოჲსა სისხლისაჲ. უსამართლოდ დათსევისაჲ, რომლითაცა ქმნა ღმერთმან ჭურითა სირცხული, ცისკიდეთა განსნეკაჲ, მეფობისა დაცემაჲ და ტაძრისა-მის წმიდისა მოღუებაჲ, ერისა-მის უცხოჲსა მოკებაჲ და თჳსად წოდებაჲ, და დიდებაჲ მათა მიცემაჲ.

და კუალად თქუა: „იზრუსალემ, იზრუსალემ! ვითარ გან-გიმარტვან შვილნი 2) შენნი და შეიკრებ უოკელთა ცისკიდი-სა ნათესავთა ფრთეთა ქვეშს შენთა, აჭა, ესერა აქაცამო-სრულ არს დედაგაცი ესე, და შეცვალოს უოკელი წესი ქუეყანისაჲ ამისა.“

და მომეჭვა და მრქუა:

„ჩუენებაჲ შენი არს ესე, რამეთუ ადგილი ესე სა-მოთხისაჲ შენ მიერ იქმნეს სამოთხსს სადიდებულად ღუთი-სა, რომლისაჲ არს დიდება აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინა.“

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „უცხოო და აქ არა შობილო“.

2) ქ.- ცხ. და სხვა ვარიანტები: „ფროენი“.

თავი ს¹); რომელი აღწერა დედაკაცმან
ჭურიაძან, სასულით სიდონია, ასულმან აბი-
ათარ მღვდლისაძან.

და იყო ოდეს მოხედა ღმერთმან წყალობითა ქუე-
ყანასა ამას დავიწყებულსა ჩრდილომასას კაკკასიათა, სომ-
ხითსა მთეულსა, რომელსა მთანი დაეყვარეს ნისლსა
და კელნი არმურსა ცთომისა და უმეცრებისასა, და იყო ქუ-
ეყანაჲ ესე ჩრდილო მზისაგან სიპართლისა ძისა ღუთისა
მოხილვისათჳს და ცნობისა, ვითარცა სასული ერჭუა სჰმარ-
თლად ჩრდილოჲ.

არათუ ამის მზისა ნათლისაგან დაკლებულ იყო, ანუ
აწ არს დაკლებულ მისგან, ყოველი ცასა ქუეშე მყოფი
ისილავს და ყოველსა ჰსედავს იგი, და რომელსა სიცსი-
თა მიჭრიდის, ნათლითა ყოველსა ადგილსა მისედის.

ესე არა თუ ამისთვის ერჭუა ქუეყანასა ამას ჩრდი-
ლო, არამედ იუენეს ესოდენნი წელნი და ესთენნი ჩათე-
სენი ნოკესითგან და ებურისთაგან, და აბრაჰამისთაგან, და
მუნ შინა იყო იობ აზნაური განცდილი გამცდელისაგან,
ვითარცა იოსებ, მოსს, ისე, მღვდელნი და მსაკურენი
და შემდგომითი შემდგომად, რომელი იგი ვიცით სმენით
წიგნთაგან საღმრთოთა.

1) მეშვიდე თავად მოხსენებული პარაგრაფი თეიმურაზის,
მარიამის, მეგრულის, ნათლის-მცემლის და შიო-მღვდის ვა-
რიანტებში ქვემო მოყვანილ ამბავს სრულით არ მოგვიანრობს
(იხ. ქ. ცხ. გვ. 86 88).

გარდაგდეს ქრისტეს მოსლავადმდე წელნი ჯერ“ შობითგან ქრისტესით ვიდრე ჟურცუმამდლ“ აღგ“ და ჟურცუმიტგან ქრისტესით ვიდრე გონსტანტინე ბერძენთა მეფისა მონაორლავადმდლ“ რტია“, და ათათხმეტიის წლისა შემდგომად მოიუღინა ქუეყანასა ჩუწნსა ჭდაგი ტეშმარიტებისაჲ, ნინო დედოფალი ჩუენი, ვითარცა ბნელსა შინა მთიები, რაჲ აღმოჰკადის და ცისკარი აღიდის და მისა შემდგომად აღმოვალნ დიდი იგი მთულობელი დღისაჲ. ესრეთ იყო ცხობრებაჲ ჩუენი, ქართველნო.

რამეთუ [ვე]ქცეოდეთ ნათელსა და მკვდრ კიევენიტ ბნელსა. ვისარებლით შუეებითა და ვიუნჯებლით, გლოვასა რომლისა ნუგეშინის მცემელ არა იყო. ვმსასურებლით სამქ დაბადებულთა და არა დამბადებულსა.

ქერობინთა ეტლთა ზედა მჯდომარისა წილ მათთა მღალთა თაყუანის-სცემდეს მამანი ჩუენნი ტეხლსა და გარიზინსა, და მას ზედა არა იყო არცა ღმერთი, არცა მოსე, არცა ნიში მათი, არამედ გერზნი ქვისანი უსულონი.

ხოლო ამას ქუეყანასა ქართლისასა იყვნეს ორნი მთანი და მათ ზედა ორნი გერზნი, არმაზ და ზადენ, რომელნი იუნოსდეს სულ-მურალობით ათასსა სულსა ერმისა პირმშოღსასა, არმაზ და ზადენ, და შესაწირავად აქუნდეს მშობელთა მათთა მსხუერკზლად, ვითარმცა უგუნისამდე (რკე) არა იყო სიკუდილი და ესე იყო მოაქამდლ.

ხოლო იყვნეს გერზნი სხუანიცა სამეფონი გაცი და გა. და შეიწირკოდა მათა ერთი სეფლ-წული ცეცხლითა დაწუვად და მტუერი გარდაბნეკად თავსა გერპისასა 1).

1) ეს მოთხრობა მეშვიდე თავიღგან დაწყებული აქამომდე არ არის არც ერთ ნინოს ცხობრების ვარიანტში.

და ამის უოკლისა შემდგომად თხრობასა გითხრობ მამისა ჩემისასა, რომელი წიგნთაგან ვიცი კითხვით, და მამისა ჩემისაგან თხრობილსა:

„ოღეს იგი შეფობდა ჭეროდე და მოგუესმა აქა, ვითარმედ სპარსთა ისრუსაღემი დაიპყრესო, გლოვისა წიგნი მოეწერა უოკელთა ჭურიათა მომართ ქართლისათა.

მცხეთელთა მკვდრთა, ბოდელთა მღელთა, კოდისწყაროელთა, მწიგნობართა და სობის კანანელთა თარგმანთა, ვითარმედ „ათორმეტნი მეფენი მოვიდესო დაპყრობად ქუეყანასა ჩუენსა, და უოკელი შეიძრეს სიელტოლით შეწვენად მათა“.

ხოლო შემდგომად მცირს მოიწია სხუაჲ (sic) დაღადისი ნუგეშინის-ცემისაჲ ისრუსაღემით უოკელსა ქუეყანასა, ვითარმედ „სპარსნი იგი არა დაპყრობად ქუეყანისა მოვიდეს, არამედ ახერის და საჭურველისა წილ და საგზლისა, აქუნდა ოქროჲ ყვთელი, მური, მწრათელ მკურნალი წყლულისაჲ და გუნდრუკი სულ-აჭამოჲ.

ესე უოკელსა მკედარსა მათსა და თვთ მეფეთა თითო სატჯრთი აქუნდა და ეძიებდეს ერმასა ვისმე ახლად შობილსა, მეს დავითისასა, რომელიცა ჰოკეს მწირი ერთი, მწირისა დედაკაცისა ძს, უქამოდ შობილი უადგილოსა. ადგილსა, ვითარცა აქუს ჩუეულუბაჲ გარემდგომთაჲ.

ესენი მის ერმისა მოვიდეს და თაყვანის-ცეს და ესე უოკელი ძღუენი მისა შესწირეს და მთაჲ გარდავლეს, და წარვიდეს მშჯღობით.

აწ ნუ გეშინინ, ჭურიახო, მე ჭეროდე ვეძიებდ და არა ვპოვე ერმაჲ იგი და არცა დედაჲ მისი.

არამედ აწ წარვიმართო მასჯლი ყოველსა წელსა ზედა
ჴართ-წლითგან და უდარესსა და მოწედეს იგიცა მათთანა.
აწ გულდებულ იყვნით, რამეთუ უცნებით იყო ესე ყოვე-
ლი ამისა შემდგომად გარდაკდეს წელნი ოცდაათნი, მო-
წერა ანა მღვდელმან იმრუსალიმით მაშის მაშისა ჩემისა
ოზაძასა ¹⁾, ვითარმედ „იგივე ყრმაჲ, რომლისა სპარს-
თა მეფენი მოსრულ-იყუნეს ძღუნითა, იგი ყრმაჲ განსამზ-
ღვრდილ არს საზომსა ჭასაკისასა, მოწვეწულ-არს წყალსა
მას იორდანისასა ზაქარიაჲს ძისა. განვიდოდეს ყოველნი
ნათესავნი იმრუსალიმისანი და შენი (შენი) მაშის დე-
დის ძმაჲ ელიოს (ვთოს?) თანაჲ იყო.

და აჲ, ესე რა ცაჲ ჭებჯა და ჭეუენსა იძრკოდა, მთა-
ნი ჭკრთებოდეს, ბორცუნი იმღერდეს, ზღუაჲ დგა, წყალ-
ნი აღმართ დიოდეს, ზაქარიაჲს ძმ ივლტოდა, და ჩუჭნ
ყოველთა ზარი შემწწუნებისაჲ დაგუეცა და ერისა სიმ-
რავლისათჳს დავიდუმეთ საქმმ ესე, რომელი იყო სამმ
ცხად საუკუნითგან ღუთისათანა.

და მეოთხესა წელსა გამოკდა ბრძანებაჲ იმრუსალი-
მით ჭკროდე მეფისაგან, ვითარმედ ყოველთა ძეთა იმრუსა-
ლიმისათა, განსწეულთა ყოველსა ჭეუენსასა; იხილეთ ერთი
ღმერთი და იგულეთ და ისმიხეთ ერთი შჯული, და ის-
წავეთ ერთი სიტყუაჲ მოსესი, რომელი თქუა: „რომელ-
მან ჭეუენსასა ზედა თქუას ღუთად თავი თჳსი, ძელსა და-
მოკიდენ“. და მეამე თქუა: „წეუულ იყვნ ყოველი, რომე-
ლი დამოკიდებულ-იყოს ძელსა“.

¹⁾ სწკა ვარიანტებში ეს სახელი არ იხსენიება.

აწ ესე რა აღდგა კაცი ერთი და სასული მისი იესო (იჯ), თავით თჯით ჭსადის ღმერთსა მამად და რეცა თუ არს იგი თჯთ, ვითარცა ღმერთი.

მოკვდით უოკელნი სიკუდილსა მისსა და აღვასრულეთ მცნებაჲ ღუთისაჲ და მოსტსი.

და წარვიდა აჟამთ მამის ღედის ძმამ ჩემი ელიოს, კაცი მოხუცებული, და ესუა მას ღედამ ტომისაგან ელი მღდელისა, და ესუა ერთი ხოლო დამ ელიოზს.

ეკედრებოდა ღედამ ძესა თჯსას და ეტყოდა: „წარკედ, შვილო, წოდებასა მეფისასა და წესსა შჯულისასა, ხოლო რომელსა იგინი განიზრასკენ, ნუ შეერთვინ ცნობამ შენი მას უოკლადკე, ნუ, შვილო ჩემო.

რამეთუ სიტყუა არს წინასწარ-მეტყუელთამ და იგავი ბრძენთამ საიდუმლოჲ არს, დაფარულ ჭურიათაგან, ხოლო წარმართთა ნათელ და ცხოვრება საუკუნოჲ.

და წარვიდა ელიოზ და უოკელნი ჭურიანი ქართლით, და აღვასრულა უოკელიკე, რომელი აწ გიცით ნინომასა მიერ, ევანგელეთაგან ქრისტეს მიერ.

ხოლო სამოსელი იგი ჭხუდა მას ქუეყანასა წილით და წარმოიღო ელიოზ.

ხოლო ღედასა მისსა ვითარცა ესმა კმამ, ოდეს მასანიკმან ¹⁾ ვჟუარსა ზედა სამშჯუალსა დასცა კუერი მჯედლისამ ისტრუსალიმს, აჟა ესმა კმამ და იკრჩხილნა მწარედ

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „მასანიკმან“; მარიამ დედოფლის ვარიანტი: „მასანიკმან“; შიო-შლიკიძისა და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტები: „მასანიკმან“.

დედაკაცმან მან და თქვა: „მშვიდობით შეეობათ ურია-
თათ, რამეთუ მოჰკალით თავისა მაცხოვარი და მსსენელი,
და იქმენით ამიერითგან მტერ შემოჰქედისა.

კამ თავსა ჩემსა, რომელ არა წინარს მოგვედ,
რომელმცა ესე აღარა სძენილ-იყო, და არცა კინი უგუ-
ნანადსრე დავრჩი, რომელმცა (რმელმცა) მესილვა ნათე-
ლი გამობრწეინკებული წარმართთა ზედა და დიდება ერი-
სა ისრასლისაჲ“. და ამას სიტყუასა ზედა შეისუენა დე-
დაკაცმან-მან, დედამან ელიოსისმან.

ხოლო ამან ელიოზ მოიღო კუართი იგი მაცხოვ-
რისა, იესო ქრისტესი, მცხეთად სახლად ჩუენდა, და იხი-
ლა, რამეთუ მომკუდარ-იყო დედაჲ მისი ამას სიტყუასა
ზედა. ხოლო დაჲ მისი მიეგებოდა, შესურული ცრემ-
ლითა, ვითარცა სისხლითა, და მოკვჯა ეელსა ძმისა თვისისა
და მოუღო სამოსელი იგი ეწსოდასი, და შეიტკობო მკერ-
დსა თვისსა ზედა, და მწრაფელ სულნი წარკდეს სამითა
ამით სიმწარითა: სიკუდილითა დედისაჲთა და უმეტეს
ტკივილითა სიკუდილისა ზედა ქრისტესსა, და სურვილითა
მის სამოსლისაჲთა.

მაშინ იყო შიგოთი დიდი მცხეთასა შინა მეფეთაჲ და
შთავართაჲ, და ყოვლისა ერისაჲ, და იხილა მეფემან ამა-
ზაქარ ¹⁾ სამოსელი იგი იესოდასი, და უნდა წაღებაჲ მი-

¹⁾ ქ. ცხ. და ყველა აქამომდე ცნობილი ვარიანტები იე-
სო ქრისტეს ქადაგებას და სიკუდილს მოიხსენიებენ ადრეის და
არა ამაზაქარის მეფობის რდოს.

სი. სოლო წარსა-მას ზედა დედაკცისა მკურნისა კელთ-
გდებსაა შეშინდა და კერ იკადრა.

სოლო ელიოზ დაჰმარსა დაჲ იგი თჳსი. კელთა მის-
თა აქუნდა სამოსელი იგი, და არს ადგილი იგი, რომე-
ლი ღმერთმან იცის და იცის დედამან ჩემან ნინო და
არა იტყუჳს, რამეთუ არა ჯერ-არს სიტყუად აწ.

არამედ ესე სოლო კმა იუჳნ ნინოჲს მოწაფეთათჳს
და ქრისტეს მორწმუნეთა, რამეთუ მასლობელ არს ადგი-
ლი იგი ნამუსა-მას ღიბანით მოსრულსა და მცხეთას და-
ნერგულსა.

თჳნიერ ესე მესმა მამისა ჩემისაგან, არს სხვადა მ-
ლითა შემოსილი მრჩობლი იგიცა ხალენი ელიაჲსი ამას
ქალაქსა შინა, კელთა ჩუენთა, საკურთხეველისა სიმტკიცესა
ქუეშქ, ქუეთა შინა, უღულოველად ¹⁾ კიდრე ჟამადმდღ
მისა, რამეთუ მრავალზის მახირა მე დედამან ჩემან ნინო
მამისა ჩემისა მიმართ, რათა გამოჳსწულილო ადგილი იგი
სამოსლისაჲ მის გულითად. სოლო მან ესთენ დაღჳა ნა-
წილი ჩემთანა და მრქუა: „აქა არსო ადგილი სამარხოჲ
მისიო“.

რომელსა ენა [კ]ანთანნი არა დადუმნე გალობად
ღუთისა მიმართ, მას ზედა არს ადგილი იგი, ვითარცა
ადგილი იაკობისი, კიბედ ხილული, და ზეცად აღწე-
ნული, ამიერითგან და უკუნისამდე დიდება და ჭება მოუგ-
ლებელ ²⁾.

¹⁾ ქ ცხ. და სხვა ვარიანტები: „უპოვნელად“.

²⁾ მოელი ეს თავი სიტყვებიდან „და ამის უოგლისა“ (ვეს. 31)

თავი 6, თქმული სიღონისივე დედა-
კაცისაჲ.

ოღეს კიხილს ასულმან აზიათარისამან, სიღონია, წმი-
დაჲ ნინოჲ თავსა ციხისასა პირველ მცხეთისასა, კოშკსა
მას ძალაღსა ბრინჯთა მათ ქუეშს, ბრატმან მეფისა საგრილ-
თა და სასუენებელთა ჯდა.

ოღეს იგი შემუსრნა უფალმან არმაზ და სსუანი იგი
კერპნი საზარელითა რისხუთა პირისა მისისაჲთა, რომელი
იგი წინა წერილ არს ანდერძსა-მას მისსა შინა.

ხოლო ვიდრე რწმუნებადმდს დედოფლისა ნანაჲსა
ჭრისტს ღმერთი ძედ ღუთისა, სანატრელმან წმინდამან
ნინო დაუო ქქუსი წელი, ვითარ იგი თუთ იტუეს უოფა-
სა შინა მისსა.

და ოღესმე შეიღნი დედანი დაგუმოწაივნა შჯულსა
მისსა, რამეთუ ჭყოფდა ფარულად კურნებათა მრავალთა,
ვიდრემდის ნებსით იწყო. კურნებაჲ განგებითა ღუთისაჲთა
დედოფლისა ნანაჲსისა, აჩუენა ღმერთმან პირველად ძა-
ლი მისი მის მიერ მაყულოკანსა-მას შინა, განკურნა ლო-
ცუთა მისითა სენისა მისგან მძიმისა, რომელსა ხელოვნე-
ბამან კაცთამან ვერ შეუძლო განკურნებაჲ მისი. და შემ-
დგომად მისა მოგვ მთავარი სპარსი ხუარასნეული იყო, სუ-
ლითა უკეთურითა ფიცხლად იგუემებოდა, სიკუდიდ მი-

აქამომე შეცვლით შეტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებ-
ში და მოხსენებულია აზიათარის ნათქვამად და არა სიღონია დე-
დაკაცისა (იხ. ქ. ცხ. გ. 79—81).

წევნულ იყო და იყო მთავარი იგი დედის ძმამ ნანაძისი დედოფლისაჲ.

მასინ ეგვდრნეს დედასა ჩემსა ნინოს ნანა დედოფალი და მეფეცა ისილვიდა მცირე მცირედ საქმესა-მას და ორგულებით ეტყოდა ნინოს: „რომლისა ლუთისა ძალითა იქმ საქმესა ამას გურნებისასა, ანუ ხარ შენ ასული არმაზისი, ანუ შვილი ზადენისი, უცხოვეთით მოხუედ და შეურდი. სოლო მას (სმას?) ზედა აც მოწყალებაჲ და მიგანიჭეს ძალი გურნებისაჲ, რათა მით სცხოვნდებოდო უცხოასა ამას ქუეყანასა და დიდებულმცა არიან უკუნისამდე.“

სოლო შენ წინაშე ჩემსა იყავ მარადის (მს), ვითარცა ერთი მაწოვნებულთაგან ჰატვიცემულ ქუეყანას ამას შინა, არამედ უცხოასა-მას სიტყუასა ნუ იტყვ ჰრომთა მათ შეცთომილთა შჯულსა.

და ნუ გნებავს ყოვლადჲ აქა თქემად, რამეთუ აქა, ესერა ღმერთნი დიდთა ნაყოფთა მომცემელნი და სოფლის მპყრობელნი, მზის მომფენელნი და წაშისა მომცემელნი, ქუეყანისა ნაყოფთა განმზრდელნი ქართლისანი, არმაზ და ზადენ, ყოვლისა დაფარულისა გამოემკიებულნი და ძუელნი ღმერთნი მამათა ჩუენთანი გაცი და გა, და თავი შენი იგი იყავნ და სარწმუნოკებად კაცთა მიმართ, და აწ უკუეთუ განჭკურნო მთავარი ესე, განგამდიდრო და გყო მკადრ მცხეთასა შინა მსახურად არმაზისა.

დაღაცათუ ჰაერისა-მის სიფიცხითა შეიმუსრა, არამედ მისი ადგილი შეუძრავ არს. ეკე არმაზ და ქალდეკელთა ღმერთი ითრუშანა ყოვლადჲ მტერ არიან.

ამან მისზედა ზღუაჲ მოადგინის და მან ამის ზედა ერთი ნურაჲმე მოაწიის, ვითარცა აქუს ჩუეულებაჲ სოფლის მპყრობელთა, და კმა გუყავნ ჩემგან ბრძანებად ესე.“

მიუგო ნეტარმან ნინო მეფესა და ჭრჭუა: „მეფე! შენ უკუნისამდე ცხოვნიდი სახელითა ქრისტესითა და კედრებითა წმიდისა დედისა მისისაჲთა და მისთანა ყოველთა წმიდათაჲთა. მოავლინენ შენზედა ღმერთმან, ცისა და ქუეყანისა შემოჭმედმან, დაბადებულმან ყოვლისა დაბადებულისამან, დიდისა დიდებისა მისისაგან და აურაცხელისა მოწყალეებისა მისისაგან, ვითარცა სახუმილისაგან ნაბერწყალი, ერი მადლისა მისისაჲ, რათა სცნა და გულის-კმა-ჭყო სიმაართლს ცისაჲ 1) და სინათლს მზისაჲ, სიღრმს ზღვისაჲ და საძირკუეულნი მისნი, სიერცე ქუეყანისაჲ და საფუძველნი მისნი, და რათა უწყებულ იყო შენ, მეფს, თუ ვინ შემოსნა ცანი ღრუბლითა და ქუხილნი კმითა ჭაერისათაჲ, და იბრვინ ქუეყანაჲ სიმძაფრითა მისითა, და რბილადან შესისტესანი კუალსა მისსა. ეგზეგინ ცეცხლნი გულისწყრომითა მისითა, ანუ ოდეს შეიძრის კეშაპი იგი დიდი, რომელ არს ზღუასა შინა, და შეძრის ყოველი ქუეყანაჲ, კიდრემდის დაირღჳან მთანი მყარნი და კლდენი, და მეცნიერ გუყავნ შენ ამას ყოველსა ზედა მიწევნით.“

რამეთუ ღმერთი არს ცათა შინა და უხილავ არს თავადი იგი ყოვლისაგან დაბადებულისა, თუნიერ მისა, რომელი იგი მისგან გამოვიდა. ესე მოივლინა ქუეყანასა ზედა, ვითარცა კაცი, რომელმან ყოველივე აღასრულა, რომ-

1) ქ. ცხ: და სხვა ვარიანტები: „სიმაღლე ცისაჲ“.

ღისათვისცა მოსრულ-იყო, და აღკდა მათოკე სიმაღლეთა შამისათანა.

მან მსოფლომან ისილა დაუსაბამო-ე იგი და იგი მსო-
ლო-ე მისთანა არს, რომელი იგი მდაბალთა ჭკუდავს და
მაღალნი იგი შორით იცნის.

სოლო აწ, მეფე, ასლოს არს მიასლებად შენი ღუ-
თისა. მე ვსედავ, რამეთუ არს ამას ქალაქსა სასწაული ერ-
თი, სამოსელი მისა ღუთისა-ე, და საღენისა მის ელია-
სისა ეოფად ვიეთმე აქა თქუეს, და მრავალნი სასწაულნი
არიან აქა, რომელნი თვთ ღმერთმან გაუწყუნეს.

ხოლო მე ესე მთავარი განკუერნო ძალითა ქრისტე
ჩემისა-ათა და ჟუარითა ვნებისა მისისა-ათა, ვითარცა იგი
დედოფალი ნანა განკუერნა ღმერთმან სენისა მისკან ფიტ-
ხელისა. და რად იგი ვაუწყე მას, ჭყოფს მას იგი, რათა
სულიცა თვისი განაბრწყინვოს და ერიცა თვისი შიანსლოს
ღმერთსა“.

მაშინ მოჰკაკრეს მთავარი იგი და წარიყუნა წმი-
დამან ნინო და მე და ნანა დედოფალი სამოთხესა-მას-
შინა, ნაძუთა მათ ქუეშე, და დაადგინა იგი, და აღმო-
საკლით აღპურობად სხნა კელნი მისნი. და ათქუთა სამ-
გზის: „ვიჯმნი შენგან, ეშმაგო, და შეუდგები ქრისტესა,
ძესა ღუთისასა.“

და ტირიდა სულ-თქუითა სულისა თვისისა-ათა წმი-
დად ნინო, და ითხოვდა ღუთისკან შეწევნასა კაცსა-მას-
ზედა, და ჩუენ მისთანა ერთ დღე¹⁾, და მწრათულ გან-

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა ვარაანტები: „ერთ დღე და ორ ღამე“.

ვიდა სული იგი ბოროტი, და დაემოწაფა წმიდასა ნინოს იგი და ყოველი სახლი მისი 1).

და აღიდებდა ღმერთსა მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, ამინ 2).

თავი თ, თქმული მისივე.

და იყო დღესა ერთსა ზაფხულის ჰიჩსა, თუესა ივლისსა ოცსა, დღესა [შაბათსა, განვიდა მეფე ნადირობად მუხრანით კერძო და მოუსდა უჩინო იგი მტერი ბოროტი, მბრძოლი ეშმაკი, და შთაუგდო სიუვარული კერძთა და ცეცხლისა, და იკონებდა ყოველსა მსახურებასა მათსა, მასჯლითა მოწყურდასა ყოველთა ქრისტიანეთასა, და ჭქუა მეფემან ოთხთა თანა-მზრახველთა მისთა: „ღირს ვართ ჩუენ ღმერთთა ჩუენთაგან ბოროტის ყოფისა, რამეთუ უდებგიქმენით მსახურების მათისაგან, და მიუშვთ ჩუენ ქრისტიანეთა გრძნეულთა ქადაგებად შჯულსა მათსა ქუეყანასა. ჩუენსა, რამეთუ გრძნებითა ჭყოფენ საკვირველებათა მათ, აწ ესე არს განზრახვაჲ ჩუენი, რათა ბოროტად მოვსრნეთ.

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „დაემოწაფა წმიდასა ნინოს სახლეულთა და ერთ მისით“.

2) ეს თავი ცოტა შეცვლილ არის შეტანილი ქ. ცხ.-ში. და სხვა ვარიანტებში (იხ. ქ. ცხ. გვ. 84—86) და აქამომდე ცნობილი იყო აბიათარის და არა სიღონის თქმულად.

ყოველი მოსავლი ჟუარცმულისანი და უმეტესად შუადგომისასურებასა ღმერთთა მათ მპყრობელთა ქართლისათა. კამხილოთ ნანას, ცოლსა ჩემსა, შენანებაჲ და დატყუებაჲ შჯულისა ჟუარცმულისასა, და თუ არა მერჩდეს, დავივიწყო სიუვარული მისი და სხუათა თანა წარვსწყმიდო იგიცა“. დაუმტკიცეს განზრახვაჲ იგი თანა-მოაზრეთა მათ, რამეთუ მკურვალედ იყვნეს ივინი საქმესა-მას და ჰქნებოდა ჰირველითგან, და კერ იკადრებდეს განცხადებულად. სოლო მეფემან მოკლო ყოველი სანახები მუხრანისა და აღვიდა მთასა თსოთისასა მალასა, რათამცა მოისილა კასპად და უფლისციხედ, და განვიდა თსემსა მთისასა. შუა სამსრის ოდენ დაუბნელდა მათ ზედა მზე და იქმნა, ვითარცა ღამე ბნელი და უკუნე, და დაიპურა ბნელმან არენი და ადგილნი, და განიბნივნეს ურთიერთარს ჭირისაგან და ურვისა, და დაშთა მეფე მარტო და იარებოდა მათთა მადნარითა, შეშინებული და შეძრწუნებული დადგა ერთსა ადგილსა, და წარეწირა სასოებაჲ ცხოვრებისა მისისა, და მოკეო თავისა ცნობასა, განიზრახვდა ესრედ გულსა შინა თვისსა: „აჰა, ესე-რა ვსადე ღმერთთა ჩემთათა და არა ვპოე ჩემზედა ღსინება. აწ რომელცა გვიქადაგებს ნინო ჟუარსა და ჟუარცმულსა, და ჰყოფს კურნებასა მისითა სასოებითა, არამცა ძალ-ედვა ესნაჲ ჩვენი ჭირისაგან, რამეთუ ვარ მე ცოცხლივ ჟოჯოსეთს შინა, და კერ უწეი, თუ ყოველისა ჭეუენისათჳს იქმნა დაქცევა ესე და ნათელი ბნელად გარდაიქცა, და თუ ჩემთჳს ოდენ.

აწ თუ ოდენ ჩემთჳს არს ჭირი ესე, ღმერთო ნინოსო, განძინათლე ღამე ესე და მიჩუენე საყოფელი ჩემი, და აღვიარო სასელი შენი, აღვიმართო ძელი ჟუარისა და.

თაყუანის ვსტე მას, და აღვაშენო სასლი სალოცველად ჩემდა, და ვიყო მორჩილ ნინოსასა შჯულისა ზედა ჭრომთასა⁴.

ესე რაჲ ყოველი წარმოთქუა, განთენა და გამობრწყინდა მზე, და გარდამოვიდა მეფე ცხენისაგან, და დადგა მას ადგილსა, განიპყრნა მგარნი აღმოსავალით ცად მიძართ და თქუა: „შენ სარ ღმერთი ყოველთა ზედა ღმერთთა და უფალი ყოველთა ზედა უფალთა, ღმერთი რომელსა ნინო იტყუხ, და საქებელ არს სასელი შენი ყოვლისა დაბადებულისაგან ცასა ჭვეშე და ჭუეყანასა ზედა, რამეთუ შენ მივსენ მე ჭირისაგან და განმინათლე ბნელი ჩემი. აჰა, ესე-რა მიცნობიეს, რამეთუ გინდა კსნა ჩემი და ღსინებს მიასლებსა შენდა. უფალო კურთხეულო ამას ადგილსა აღმართო ძელი ჯვარისა, რომლითა იდიდებოდის სასელი შენი და იესენიებოდის საქმე ესე და სასწაული უკუნისამდე“. და ისწავლა ადგილი იგი, და წარმოემართა და ისილა: „ერმან მან ნათელი და გამოერთო ერი განბნეული, ხოლო მეფე დადადებდა: „მიეცით დიდებაჲ ღმერთსა ნინოსასა ყოველმან ერმან, რამეთუ იგი არს ღმერთი საუკუნეთა და მას მხოლოსა შუენის დიდებაჲ უკუნისამდე“.

ხოლო ნანა დედოფალი და ყოველი ერი და] ¹ იგი ქალაქი განვიდოდეს მიგებებდ მეთვისა, რამეთუ პირველ ესმინა წარწყმედაჲ და მერმე მოქცევაჲ მშჯდობით. და

¹) აქ რაც ფრჩხილებშია ჩასმული, ის დედანში აკლია, და ჩვენ იოვანე ნათლისმცემლის და შიო-მღვიმის გარიანტებიდან შევაკეთ. ქ. ცნობრებაში ეს ადგილი იპოვება მე 86—87 გვერდებზე.

მიეგებვოდეს ჭინძარს და ღართს და იყო სიხარული დიდი მშველობით მოქცევისათვის. ხოლო ნეტარი ნინო დადგრო- მილ-იყო ღოცვასა მწუხრისასა ჩუუელეებისაებრ მათულოკან- სსამის შინა და ჩუენ მისთანა ორმოცდა ათი სული.

და იყო ვითარცა შემოვიდა მეფე, იძროდა ყოველი იგი ქალაქი, და კმითა მალლითა დადადებდა მეფე და იტყუოდა: „სადა უკუე არს დედაკაცი იგი უცხოა, რომელ არს დედა ჩემი, და ღმერთი იგი მისი მხსნელი ჩემი?“

და ვითარცა ესა, ვითარმედ „აქ მათულოკანსა შინა არს და ილოცავს“, მოდრკა მეფე და ყოველი იგი დაშქარი მოვიდა, და გარდამოვიდა საკედრისაკან, და ეტყოდა ნინოს: „აწ ღირს ვარს სადიდ სახელსა ღუთისა შენისასა და მკსნელისა ჩემისასა“. ხოლო წმიდა იგი ასწავებდა და აწუკვდა მწრთულ თაყუანის-ცემასა აღმოსავლით ქრისტესა, მესა ღუთისასა. მაშინ იყო გრგუნვა და ტირილი ყოველისა-მის ერისა, რამეთუ ჰხედვიდეს მეფესა და დედოფლისა ცრემლთა დინებასა სიხარულისა მისგან და საკვრეველებისა დიდისა, რომელი იქმნა.

და ხვალისა დღე წარავლინნა მოციქულნი საბერძნეთა ¹⁾, ხოლო ნეტარი ნინო ასწავებდა დღე და და-

¹⁾ ქ ცხ. და სხვა ვარიანტები აქ უმატებენ: „მირიან მეფემა წინაშე კოსტანტინე მეფისა და წიგნი ნინოსი ელენე დედოფლისა წინაშე, და აუწუეს ესე ყოველი სასწაული ქრისტეს მიერი, რომელი იქმნა მცხეთას შინა მირიან მეფესა ზედა და ითხოვნეს მოსწრათებით მღუდელნი ნათლის ღებისათვის“.

მე უოკელსა კაცსა ჭეშმარიტსა-მას გზასა სარწმუნოკებისა-სა 1).

ხოლო მეფებ ეტყოდა ნინოს აღშენებისათჳს ეკლესიისა, ოდეს იგი წარემართა მეფებ და უოკელი ერთი მოსწრათუებით ქრისტწანობასა კიდრე მღღელთა-მათ მოსლვად-მღებ საბერძნეთით.

ჭჭუა მეფემან მოწმუნემან წმიდასა ნინოს: „სადა უშენო სასლი ღმერთსა?“ ხოლო ნეტარმან მან ჭჭუა: „სადაცა მეფეთა 2); გონება მტკიცე არს.“ ხოლო მეფემან ჭჭუა: „მიუყარან მაყუაღნი ეგე შესნი და მუნ მნებაგს გონებითა, არამედ არა ესრეთ“.

არამედ არა კრიდო სამოთხესა-მას სამეუფოსა და ნაძუთა სიმაღლესა, და ბაბილოთა მათ ნაყოფიერებასა და ყუავილთა მათ სულნელებასა, არამედ მას შინა აღვაშენოტაძარი სალოცკელად ჩემდა, რომელი ეგოს უკუნისამდე.

და მეუესეულად მოიღეს ძელი, და იწყეს შენებად, და მოჭკუეთეს ნაძუ იგი, და შემზადეს სუეტად და ძირთბ მისთა ზედა დადკეს საფუძველი ეკლესიისა.

და იყო სუეტისა მის საშინელი ხილვა და საკვრკელი, რომელი ზემო წერილ არს.

ხოლო ოდეს მოიწია ჟამი აღმართებად, სუეტი იგი პირველ მოკსენებული იწყეს ხუროთა მათ აღმართებად და გერ უძღეს.

1) ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში აქედგან იწყება ახალი პარაგრაფი შემდეგი სათაურით: „ოქმული მისივე (სიღონიასი) აღშენებისათვის ეკლესიათა“.

2) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „მოთუაროთა“.

მაშინ შეკრბა სიმრავლზე ურიცხვ და მეფე მათთანა-
იწყეს ფერად-ფერადთა ღონეთა და მანქანათა მზადებად, არა
თუ აღმართებად-ოღენ ვერ შეუძლეს, არამედ შეძრვადცა, და
უკმ იქმნა უოკელი სიბრძნის და ღონისძიებაჲ კაცთაჲ, და
რათა სუეტისა-მის აღმართებითა საკვრველად ღმერთი იდი-
დოს და კაცნი უმეტესად დაემტკიცნენ სარწმუნოებასა.

და ვითარ ვერ შეუძლეს აღმართებად და უმარჯუ იქ-
მნა საქმე იგი, წარვიდა მეფე და უოკელი ერთი გულღე-
ბულ ურვისაგან და მწუხარს იუუნეს ამას ზედა.

ხოლო ნეტარი ნინო დაშთა ადგილსაკე და ათორ-
მეტნი დედანი სხუანი. ხოლო სანატრელი იგი გოდებად
და დაადენტა (sic) ცრემლთა სუეტისა-მას ზედა. და ვი-
თარცა შუალამე ოღენ იყო, წარმოიქცეოდეს ორნი ესე
მთანი, არმაზ და ზადენ, რეცა თუ ესრესთ ჩამოირღუე-
დეს და დააყენეს ორთავე წყალნი იგი, და მტყუარმან
გადმოხეთქა და წარქქონდა საშინელად ქალაქი, და მიერ
შეიქმნნეს კმანი საშინელნი და საზარელნი ტყებისა და
სიელტოლისანი.

ეგრევე არაგვ გარდამოკდა ციხესა ზემოეთ და იქმნე-
ბოდეს საშინელნი გრგვინანი და შემინდეს დედანი იგი, და
ივლტოდეს, და მეცა მათთანავე. ხოლო ნეტარი წმიდაჲ
ნინო ღაღადებდა: „ნუგეშინინ, დანო ჩემო, მთანი იგი
მუნვე ჭკიან და წყალნი იგი მუნვე დიან, და ერსა უო-
კელსა სძინავს.“

ხოლო ესე რომელ რეცა მთანი დაირღუეს სამართ-
ლად გუაჩუენებს, რამეთუ ურწმუნოებისა მთასი დაირღუეს
ქართლს შინა, და წყალნი რომელ დაეყენეს, დაეყენა სის-

ღი იგი ყრმათაჲ ეშმაკთა შეწირვისაჲ. სოლო კმანი ესე ტუებისანი არიან ეშმაკთა სიმრავლისანი, რამეთუ ეგლოვიან თავთა მათთა ოკრებსასა, რამეთუ არიან იგინი მეოტამით ადგილით ძალისა მძლლისაჲთა და ჟურითა ქრისტესითა. მოიქცით და ილოცევდით ღუთისა მიმართ, შეიღნო.“ და შეუსუულად დასცხრეს სმანი იგი და იყო არა რაჲ.

და დაღვა წმიდაჲ ნინო და განიპყრნა კელნი თჳსნი ცად მიმართ და თუაღნი ღუთისა მიმართ, ლოცვიდა და ევედრებოდა, რათა არა დააბრკოლოს საქმს ესე სარწმუნოებისაჲ მტერმან, რომელსა წადიერებით წარმართებულ არს მეფს და ყოველი ერი.

და ვიდრე არღა ევიენა ქათამსა, სამთავე კართა სცა ზარსა ლაშქარმან ძლიერმან და დაღუწნეს კარნი ქალაქისანი, და აღიკო ქალაქი სპარსთა ლაშქრითა, და შეუსუულად შეიქმნეს ზარის აღსაკდელნი ზრინკანი და უვიღნი და კლკაჲ ერისაჲ, ვითარცა სისხლი დიოდა, და აღიკოსო ყოველი ადგილი, და მოვიდა ჩუენ ზედა სიმრავლს ზახილთაჲ და მახლთაჲ, და დადნეს კორცნი ჩუენნი, და განიღია სული ჩუენი.

ხოლო მე გტიროდე მამისათჳს და ნათესავთა ჩემთათჳს და მწრათულ მესმა, კობდეჲს ძლიერად: „ამას ბრძანებს მეფს სპარსთაჲ ხუარა და მეფსთ-მეფს ხუარან-ხუარაჲ: „ყოველი ჭურიაჲ განარინეთ ჰირისაგან მახლისა“.

ვითარცა ესე მესმა, მოვეკე გონებსასა, შეორგულდი მე და ათნი იგი ჩემთანა, და მოასლებულ იყვნეს მახლლოსანნი, და ჩუენსა გარემოს სცემდეჲს და კლვიდეჲს, და

ისმა კმა ძლიერად: „შირეან მეფე შეიპურესო“. და გარემო ისილა მკნედ მოღუაწემან მან და თქუა (sic): „კულად (კლად) უკესა, ვიცი, რამეთუ დიდად შჭირს“ და ჭმადლობა და ღმერთსა.

რამეთუ ესე ნიშანი მათისა წარწემედისაჲ არს და ქართლისა ცხოვრებისაჲ და ამის აღგილსა დიდებისაჲ. და ნუგეშინის გუცემდა, ვითარცა მოძღუარი კელოვანი.

ნანდვლვე ჭეშმარიტად მოძღუარი და მოციქული ქრისტესი, წმიდაჲ ნინო, და მოექცა ერსამას მოძავლსა ჩუენსება და ჭქუა: „სადა არიან მეუენი სპარსთანი ხუარა და ხუანხუარა (sic), საბასტანით გუშინ წამოსუედითაჲ მალე მოხუედით, დიდად სამე არს ლაშქარი უზომო ვიდრეჲ ხართ, და ძლიერად დაჭლეწეთ ქალაქი ესე, მაკვლი დაეცით ქართა და ნიკთა.“

წარკედით ბნელთა ჩრდილომსათა მათათ-მათ კედარისათა. აჲ მოვიდა იგი, რომელსა თქუენ კელტოდეთ, და განძრა მარჯუენე თუსი და დასწერა კელთა სასწე ქუარისაჲ.

და მეუესეულად უჩინო იქმნა ყოველი იგი სიმრავლელ ერისა და იქმნა დაუუდება დიდ და ჩუენ ვადიდებდით ღმერთსა და ჭვნატრიდით წმიდასა და სანატრელსა ნინოს.

და ვითარცა ცისკარი აღეღებოდა მცირედ მიერულა დათა 1) ამათ ჩემთა, სოლო მე მღვდარს ვიყავ და წმიდა ნინო დგა კელ-აღმუორობილი.

1) ქ. ცხ. და სხვა გარიანტები: „დედათა“.

და აჭა, ესერა ზედა მოადგა ჭაბუკი ერთი ყოვლადვე წათლითა შემოსილი და მიებარდნა ცეცხლის სასკედ ზეწარი, და არქუნა სამნი რამე სიტყუანი ნეტარსა ნინოს.

ხოლო იგი დაეცა პირსა ზედა თჯსა. ხოლო ჭაბუკმან მიეო კელი სუეტსა-მას და უპურა თავი, და აღმადლა, და წარილო სამოთხესა ცათსა, და მე განგვრკებული მივეახლმ და ვარქუ ნეტარსა დედოფალსა: „რამ არს ესე?“

ხოლო მან მომიდრია თავი ჩემი ქუეყანად და მე ტირილად ვიწუე შარსა-მას ზედა, და მცირედისა ყამისა შემდგომად აღდგა ნეტარი იგი, და მეცა აღმადგინა და განვეშორებით მას ადგილსა-მას.

ხოლო დედანი იგი იუუნესვე კიდე და აჭა, ვინილე სუეტი იგი ცეცხლის სა[ს]კედ ჩამოვიდოდა და მოეახლა ხარისხსა მას თჯსა, და ვითარ დაემართა და დადგა ზედა ხარისხსა-მას ქუეყანით აღშორებულად ვითარ ათორმეტ წყრთა, და ნელად ჩამოიცვალება თჯსაკე-მას ზედა ნაკუნტსა.

რამეთუ ხარისხად იყო ძირი [იგი] მისი, რომლისაგან მ[ლაკუეთილ-იყო] სუეტი იგი ცხოველი.

და ვითარ ჩიჟურაჟუოდენ იყო, აღდგომილ-იყო მეფმ გულგებული ურკათაგან და მიხედა სამოთხესა-მას, დაწებულსა-მას მისსა ეკლესიასა, რამეთუ მუნ მტკიცე იყო გონებაჲ მისი, და იხილა მუნ ნათელი, ვითარცა ელვაჲ ზეტადმდმ აღწეკნული სამოთხესა-მას შინა.

იყო სრბად, მკვირცხლ მოსლუად და ყოვლისა კრისა სიმრავლმ მისთანა, და ვითარცა მოვიდეს და იხილეს საგვრკელი იგი წათლითა ბრწყინვალმ სუეტი იგი ჩამო-

ვიდოდან და ადგილად თქსა რეცა თუ დადგა ხარისხსა თქსსა ზედა, და დაემყარა კელთ შეუხებულად კაცთაგან.

ნეტარ მას უამსა, რამ იგი იქმნებოდა, შიშითა და სინარულითა აღივსო მცხეთაჲ ქალაქი, და დამოსდიოდეს მდინარენი ცრემლთანი შეფესა და მთავართა, და ყოველსა უკსა სულთქემითა სულისა მათისაჲთა, და ადიდებდეს ღმერთსა, და ქნატრიდეს ნეტარსა ნინოს, და იქმნებოდეს მას დღესა შინა სასწაულნი მრავალნი.

თავი ია, თქმული მისივე ¹⁾ .

პირველი სასწაული. მოკინმევიდა ჭურთაჲ ბრძაჲ შობითგანი და მიეასლა სუეტსა-მას ცხოველსა, და მუნ ჭუესვე იქმნა იგი მხედველ, და ადიდებდა ღმერთსა.

ურმაჲ ვინმე სეიფს-წული იდგა რვა წლისა სნეული წარმართი. მოიღო იგი დედამან მისმან სარწმუნოებით და დადგა იგი ცხედაჩსა ზედა წინაშე სუეტისა-მის ნათლისაჲსა და ნანდვილვე ნათლით შემოსილსა, და კვედრებოდა ნეტარსა ნინოს, და ეტუოდა: „მოხედე, დედოფალო, ძესა ამას ჩემსა, მიახლებულსა სიკუდიდ, რამეთუ ვიცი, ვითარმედ იგი არს ღმერთი ღმერთთაჲ, რომელსა შენ ქმსახურებ და ჩუენ გჯქვადებ.“

მაშინ შეახო ნეტარმან ნინო კელი თქსი სუეტსა მას ცხოველსა და დასდგა ყრმასა-მას ზედა, და ჭქუა:

¹⁾ ქ. ცხ-ში და სხვა ვარიანტებში ეს მოთხრობა ცალკე თავად არ არის ნაჩვენები,

„გაჩნდის იესო (იჲ) ქრისტე, მე ლუთისა ცხოველისაჲ, სორცითა მოსრული ცხოვრებისათჳს უოკლისა სოფლისა?“ და ჰქუა ერმამან-მან: „ჰე, დედოფლო, მრწამს იესო ქრისტე, მხსნელი დაბადებულთაჲ“.

მაშინ ჰქუა მას წმიდამან ნინო: „განიკურნე ამირითგან და ადიდებდი მას, ვისმან ძაღმან განტკურსა“. და მწრათულ აღდგა ერმამ იგი, ვითარცა უტკივნელი, და დაეცა შიში დიდი მეფესა და უოკელსა სიმრავლესა ერისასა.

და თითო სახენი სნეულნი მოვიდოდეს და განიკურნებოდეს, ვიდრემდის მეფემან შექმნა საბურველი ბელისაჲ გარემომას სუეტსა-მას და დაფარა ზედვისაგან.

და ეგრეთ შეესებოდეს ერნი სართულსა-მას, და განიკურნებოდეს მწრათულ, და ადიდებდეს ღმერთსა, საკურველ მოქმედსა. და იწყო მეფემან აღშენებად სამოთესესა-მას შინა ეკლესიასა გულსმოდგინებითა და სისჯარულითა დიდითა ¹⁾.

მაშინ მოვიდეს მოციქული საბერძნეთით მღდელთ მოძღუარი, მღდელნი და დიაკონნი, და იწყეს ნათლისცემად, ვითარცა ზემო წერილ-არს.

¹⁾ აქ. ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები მოგვიხიზრობენ კოსტანტინე მეფის და ელენე დედოფლის მიერ სისჯარულით მიღებას ბერიანის მოციქულებისას (იხ. ქ. ცხ. გვ. 91).

თავი იბ, რომელი თქუა აბიათარ, რომელი იყო ჰირველ მღვდელი ბაგინსა შინა ჭურია-თასა მცხეთას, და ნათელ-ილო კელსა შინა ნინოძსა.

მე აბიათარ მღვდელი ვიყავ წილით ხუედრებული სამ-ღვდელსა ზედა მის წელიწადისასა, ოდეს ესე ნეტარი დედაკაცი ნინო მოვიდა მცხეთად. მას ჟამსა ჩემთანა წიგნები მოსრულ-იყო ჭრომით და ეგვპტით, და ბაბილონით ჭურიათა მღვდელთა და მწიგნობართაჲ, რომელსა წერილ-იყო ესრეთ:

„გითარმედ განხეთქა ღმერთმან მეუობაჲ ჭურიათაჲ 1) აჭა, ესერა წინასწარ-მეტყუელნი დასცხრეს, რამეთუ რომელსა სული აწუედა, ყოველი აღესრულა, და განვიბნენით ჩუენ ყოველსა ქუეყანასა, და ჭრომთა დაიპურეს მეუობით ქუეყანაჲ ჩუენი, რამეთუ ვცოდეთ ყოველითურთ და განვარისსეთ შემოქმედი ღმერთი.

აწ ისილენ წიგნნი მოსესნი, რომელმან დამიწერა ჩუენ ესე ყოველი: „რომელი იტუჯს ქუეყანასა ზედა ღუთად თავსა-თჯსა, ძელსა დამოკეიდოს“. ანუ უკუე შევიდრეპე-ვსცეთით (შევე მევსცეთით 2) ნაზარეკელისა. მის იესოძს

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „განხეთქა ღმერთმან სამ ნაწილად მეუობაჲ ისრაილისა“

2) ქ. ცხ: „შუავე-ვსცეთით“; სხვა ვარიანტები: „შე-ო-უავე-ვსცეთით“.

სიკუდილისა, რამეთუ ვხედავ ჰირველ, ოდეს მამათა ჩუენ-
თა შესტოდინ ღმერთისა და უოკლადკე დაივიწყიან იგი, მის-
ცნის კელმწიფესა ძლიერსა და ტუუებასა. ხოლო ოდეს
მოიქციან და ღაღად-ყვიან, მწრთულ განაჩინის ივინი
ჭირისაგან.

და ესე შეიდგზის ვიციით წერილთაგან. ხოლო ვი-
ნაფთვან კელნი შეასხნეს ძესა-ძას დედაკაცისა მწირისასა
და მოკლეს, აღილო ღმერთმან. კელი მისი ჩუენ ზუდა, გან-
ხეთქა მეფობაჲ და განგუაშორნა ტამარსა ღუთისასა, და
უტულებულს უო ნათესავი ჩუენი სრულიად.

ხოლო აწ არს სამასი წელი, ვინაფთვან არცაღა უოკ-
ლადკე ისმინა ვედრებაჲ ჩუენი, არცა უო ღხინებაჲ, სა-
გონებულ მიხს, ვითარჲედ ზეცით იყო კაცი იგი“.

და ესე განემრავლა მოწერილი. ხოლო მე ვითარცა მესმა
ესე, ვიწუე ვითხვად დედაკაცისა-მის ნინოფსა ქრისტესთჳს,
თუ ვინაჲ იყო იგი, ანუ რომლისა მიზეზისათჳს იქმნა
ღმერთი კაც.

მაშინ ნეტარმან-მან აღალო ჰირი თჳსი, ვითარცა ჯურ-
ღმულმან აღმომდისარემან, და ვითარცა წყარომან. დაუწყუ-
ეღელმან. იწყო საუკუნითგანთა, ჩემთა წიგნთა ზეპირით წარ-
მოიტყოდა და განმიმარტებდა, და ვითარცა მძინარესა, გან-
ძაღვიძებდა.

და, ვითარცა დასულესულსა, განმანათლებდა¹⁾, და მა-

¹⁾ ქ. ცხ. „გონიერ მეოფდა“; მარიამის გარანტი და
სხვა ნინოს ცხოვრებანი: „განმანათლებლად აღმოჩნდა“, ანუ
„განმანათლებლა“.

მათა ჩემთა შემაწულებდა, და შჯუღსა ცვალებასა შემაჯუღ-
რებდა, ვიდრემდის მარწმენა სიტყვთა მისითა ქრისტე, ძმ
ლუთისაჲ, და კნებაჲ მისი, და აღდგომად დიდებით, და
მეორედ მოსლვამ მისი საშინელებით, და ჭეშმარიტად იგი
არს მოლოდებამ წარმართთაჲ.

მას ჟამსა მე და 1) ასული ჩემი ღირს ვიქმენნით
სამკურებელსა და განსაწმედელსა ცოდვათასა, ემბაზსა წყალ-
სა-მას წმიდასა, რომელსაც ინატრიდა დაკით წინასწარ-
მეტყუელი და ვერ ეწიფა, და კუალად მესმა მე კმად ახ-
ლისა შჯუღისა მგალობელთაჲ, რომელსა ინატრიდა იგივე
დაკით და ვერ მიემთხვა.

და ღირს ვიქმენ ზიარებად ჭეშმარიტსა გორცსა და
სისხლსა კრავისა-მის ღუთისასა, სოფლისა ცოდვათათჳს.
შეწირულისა, რომლისა ტკბილ არს მისი გემომს ხილვამ.

და ამას ზედა უახს უფალმან განსვლამ ჩემი გორ-
ცთავან, რამეთუ მრავალნი სასწაულნი იხილნეს თუალ-
თა ჩემთა ნინოჲს მიერ მცხეთასა შინა დღეთა ჩემთა.

ხოლო სახლი ელიოზისი იყო ქალაქსა შინა და-
საკელისა, იყო კარსა მოგუეთისასა, მტკვარსა ზედა, და იყო
მცირე ბაგინი სამარხუოჲ მათი, რომელსა ზედა აღმართა
წმიდმან ნინო ჟუარი ქრისტესი, და ერთი ერთსა ნათელ-
სცემდა მუნ შინა კელითა იაკობ მღდელისაჲთა და პრო-
სილა მ[თა]ვარ-დიაკონისაჲთა მთავართა შკ[ილეხსა] წი[ლ-
თა] ქ[ლა]ქ[ისათა]. დაერქვა ადგილსა-მას მთავართა სა-
ნათლოჲ, და ფრიად დიდებულ იყო ადგილი იგი დღეთა
ჩუენთა, რამეთუ დგა იგი კელსა თჳნიერ ნაშენებისა.

1) „და“ არ არის დედანში.

და მათ დღეთა შემეშერვნეს აგრად ქურჩიანი მცხეთელნი ჩემ ზედა, და დასცეს სს⁶ იგი კილამოა, რომელი დგა კარსა ზედა ბაგინისასა, რომელი განაშუენებდა ადგილსა-მას, რამეთუ გარდაერთსნეს რტონი მისნი ყოველსა-მას სტოკასა ბაგინისასა, და იწეეს სადაათვე წარსლვად თვნიერ ხოლო ბარბაქანთასა, რომელნიცა მოინათლნეს ორმოცდა ათი სული სახლისა მათისაჲ და მკვდრ იქმნეს მცხეთასა შინა, და მიუბოძა მირქან მეფემან დაბაჲ ერთი, რომელსა ჭრქვან ცისს⁶-დიდი. და იყვნეს დიდ წინაშე მუფისა და [ყოველთა] ქრისტიანეთასა მადლითა ნეტარისა ნინოაჲსითა და მოძღურებითა მისითა ¹).

და ²) მათ დღეთა შინა მოიწია წიგნები ჭრომით წმიდისა პატრიარქისაჲ ნეტარისა ნინოაჲსა და მირქან მეფისა, და ყოვლისა ერისა ქართველისა. და მოეკლინა ბრავჯი (sic) მთავარ-ღიაგონი ქებისა შესხმად და გურთსევისა მოცემად, და წმიდისა და ნეტარისა ნინოაჲს ლოცვასა წარლებად, და მადლისა ზიარებად, და ჭქონდა წიგნი ბრავჯთა მეფისაჲ ნეტარისა ნინოაჲსა.

¹) სიტყვებიდგან „ხოლო სახლი ელიოზისი“ (გვ. 53) აქამომდე ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში სრულიად არ მოიპოება, ხოლო ზოგიერთი აქ მოხსენებული ფაქტები შეტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში და აღნიშნულია სიღონიას მოთხრობილად (იხ. ქ. ცხ. გვ. 91—92).

²) აქედგან ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში იწყება ახალი პარაგრაფი შემდეგი სათაურით: „წიგნი, რომელი მოუწერა პატრიარქმან ჰრომისამან და ბრანჯთა მეფემან ნინოს და მეფესა და ყოველსა ერსა ქართლისათა“.

რამეთუ მოენათლნეს იგინი მამასა მისსა ზაბილოვნს, და ესე უოკელი მისმენილ-იყო მათა იმრუსალიძით, ქროთით, კოსტანტინეპოლით, ვითარმედ ქუეყანასა-მას ჩრდილომასსა 1) მიწეგნილ-არს მზს იგი სიძარტლისაჲ, ნათელი მამისა მიერ მოსრული, ქრისტს.

და ამისთვის სანატრელი წიგნი მოეწერა, რათამცა ეუწენეს საქმენი იგი და სასწაულნი, და სუეტისაჲ-მის და მათელოვანისაჲ-მის საკვრკელებანი, და ძალი იგი კურნებათაჲ, რომელი ისილა მთავარ-დიაკონის და განკვრეუბით აღიდებდა ღმერთსა, და წარიღო წიგნები, და წარვიდა 2).

თავი ივ. ჰატოოსანი ჯუარისათვის, რომელი აღწერა იაკობ 3).

და იყო, რაჲმს მოკუეთა ხს იგი ჰატოოსნისა და ძლევის მეოთხელისა ჰატოოსნისა ჯუარისაჲ, და მოაქუნდა იგი ათსა ათეულსა კაცსა ზს-ზს, რტომთურთ და ფურცლით, შემოაქუნდა ქალაქად, და მისტყდებოდა ერი იგი მწუანის ფერობასა-მას და ფურცლიანობასა დღეთა მათე-

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „ქუეყანასა-მას ქარბლისა-სა“.

2) ამის შემდეგ ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში მოთხრობილია საქართველოს სხვა და სხვა ნაწილების მოქცევის ამბავი.

3) ეს სათაური ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში არ მოიპოვება და თვით ეს პარაგრაფი იაკობის თქმულად არ მოიხსენი-

ხულის 1) პირისათა, რადეს სხუად უოკელი ხს' კმელ-იყო, ხოლო იგი უოკლადკე ფურცელ დაუტყვებულ და სულ ჭამო, და სედვად შეენიერ იყო. მაშინ ძირსა ზედა აღჭმარ-თეს კარსა ეკლესიისასა სამსრეთსა, და ჭებრვიდა წყალთა-გან ნიავი, და შ[აღვად]და ფურცელ[თა] ხისა მისგან, და აძრეკდა რტოთა მისთა, და აყო ხილვამ მისი. შეენიერ და სულ ჭამო, ვითარცა სმენით ვიცით ხისა მისთა ალვისს.

და ესე მოკვეთეთ თუესა მარტსა გე-სა, დღესა შა-რასკეკსა, და დაადგრა დღს' იგი რცდა-ათჩვდმეტ დღს'დ-მდს', და არა შეიცვალა ფურცელი მისი, ვითარცა ძირსა ზედა მდგომარისადა თავსა წყარო-მსასა, ვიდრემდის უოკელ-ნი ხენი მადნარისანი შეიმოსნეს ფურცლითა და ხენი ნა-უოფიერნი შეამკუნეს ყუავილითა. მაშინ თთუესა მისსა ურთსა შეიქმნნეს ჭუარნი ესე და შჯდსა მის თთვსასა აღე-მართნეს კელის დადებითა მეფისადათა, სინარულითა და დიდითა წადიერებითა უოკლისა ქალაქისადათა 2).

იყვნეს რამე უოკელნი იგი ეკლესიასა შინა, და იხი-ლეს [უოკლად] სიმრავლემან ქალაქისამან [ბნელთა] მათ-ღამეთა: და აჭა, ჩამოვიდის ჭუარნი ცეცხლისადა, დაგზრგზ-

ნიება, ხოლო ამ სათაურით მოთხრობილი ამბავი შეცვლით შე-ტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში შემდეგი სათაურით: „აღმართუბისათვის პატიოსნისა ჯუარისა“ (იხ. ქ. ცხ. გვ. 93—95).

1) ქ. ცხ.: „ზამარის“. ხოლო მარიამის და სხვა ვარიან-ტებში: „ზაფხულის“.

2) ქ. ცხ.: „უოკლისა ერისა ქართლისათა“, ხოლო მა-რიამის ვარიანტში და სხვა ნინოს ცხოვრებებში: „ქალაქ-სათა“.

ნებული ვარსკულავითა, და დაადგის ზედა ეკლესიასა ვიდრე განთიადმდს, და უოკელნი ადიდებდეს ღმერთსა ამას ზედა.

და განთიად რიჟურაჟუსოდენ გამოვიდის მისგან ორი ვარსკულავი. ერთი იგი წარვიდის აღმოსავლით და ერთი დასავლით, და იგი თავადი ეგრედვე დგან ბრწყინვალედ, და ნელიად-ნელიად განდგის მიერ კერძო არაგუსა, და დადგის ბორცუსა ზედა კლდისსა, ზემო კერძო, ახლოს წყაროსა-მას, რომელი აღმოდინეს ცრემლთა წმიდის ნინოაძისთა, და მუნით აღმდღღდის ზეცად.

ესე მრავალგზის იხილა უოკელმან სიმრავლემან ერთსამან მაცხოვარებად ღუთისა ჩუენისაჲ. მამინდა ვიწყეთ ნეტარისა ნინოაძისა კითხვად, ვითარმედ რამე არს, რამეთუ გამოვიდის ნაბერწყა[ლთა-მათ] და წარვიდის აღმოსავლით და დასავლით.

ხოლო წმინდამან ჭჭუა მეუფსა და უოკელსა ერსა: „განაკლინენით გაცნი მათთა ზედა მხალთა, აღმოსავლად ვიდრს კახეთისა მთადმდს, და დასავლით ვიდრე მიწევდეს სამეფოჲ შენი ¹⁾. და ოდეს მთიებნი იგი გამობრწყინდენ, იხილონ, თუ სადა დადგენ, და მუნცა აღჰმართონით ორნი ესე ჟურანი საცოდ უოკელთა ქრისტესიანეთა (სიC) და დასამკობელად მტერისა“. ხოლო მეფემან უო ეგრეთ, და შეიცვნა თავნი მთათანი მიწყებით ათ დღს. ესე

¹⁾ ქ. ცხ. და სხ. ვარიანტებში: „ვიდრე სანახებამდე ამის ქალაქისა.“

იყო შარასკევსა, შახათად-ღა გათენდებოდა, და იყო. სას-
წაული იგივე, იქმნა ეგრევე, ვითარცა უოკლადვე იქმნის.
სვალის დღე მოვიდეს დასავალითნი იგი, რომელნი იგი
დგეს მათა ზედა, რომელ არს მთა ქუბთა თავისაჲ, და
უთსრეს მეფესა, ვითარმედ „დაადგრა ვარსკვლავი იგი
მათათა თხოთისათა და შთავიდა ერგვს ¹⁾ და კასპისასა,
და დაადგრა ადგილსა ერთსა, და ნულად უჩინო იქმნა“.

ეგრეთვე მოვიდეს აღმოსავალით და თქუეს: „ვიხი-
ლეთ ვარსკვლავი იგი აქაჲთ მომავალი, და დაადგრა დაბა-
სა ბოდს, კასეთისა ქუეყანასა“.

მაშინ ბრძანა ნეტარმან ნინო, რათა წარისუნენ ორნი
ესე ჯუარნი და აღმართნენ ერთი თხოთს, სადა იგი ამ-
სილად ღმერთმან მეფესა ძალი თვისი, და ერთი იგი მიეც
სალომეს უყარმელსა, ტემზარიტსა მგევალსა ქრისტესსა,
და აღმართოს იგი უყარმას ქალაქსა, და დაბაჲ ბოდისი
არს წინა-აღუდგეს ქალაქსა მეფეთასა, რამეთუ ერისა სიმ-
რაველ არს მუნ.

დაბაჲ გულა ბოდისი თვთ ვიხილოთ სათნოჲ იგი
ადგილი ღუთისაჲ, და კევთ ეგრეთ, ვითარცა გვიბრძანა
ჩუენ წმიდამან ნინო.

ხოლო ესე სასწაულთაგან ზეცისათა ჩუენებული შა-
ტიოსანი ჯუარი მცხეთისაჲ აღვიპუარით გელითა კაცობრი-
ვითა და მივედით ბორცუსა-მას ქუეშე, წყაროსა-მას ზედა,
და გათიეთ ღამე, და ვილოცვედით ღუთისა მიმართ. ხო-

¹⁾ ეს სიტყა არც ერთ ვარიანტში არ მოიპოვება.

ლო ნეტარი წმიდაჲ ნინო ცრემლითა განჭზავებდა წყაროსა მას, და იქმნებოდეს კურნებანი და სსსწაულნი დიდ-დიდნი, და სკალის დღმ ალკედით კლდესა-მას ზედა, და მივიდა ნეტარი ნინო, და დაკარდა ქუათა-მათ ზედა ბორცუსათა, და ტიროდა იგი და მეუბ, და უოველნი მთავარნი, და უოველი იგი სიმრავლმ ერისაჲ, მამათაჲ და დედათაჲ, და ყრმათა ჩჩულთა ყივილი ფარვიდეს, მთანიცა კმას-ცემდეს.

და დასდვა კელი წმიდამან ნინო ერთსა ქუასა და მრქუა მე: „მოკედ, შენდა ჯერ არს, დასწერე ჯუარი ქუასა ამას.“ და მე ვუაკ ეგრეთ; და მუნ აღჰმართეს ჯუარი იგი დიდებით მეფეთა. და მოდრკა მეუბ მეკლთა თჯსთა ზედა, და უოველნი მთავარნი, და უოველი სიმრავლმ ერისაჲ, და თაყუანის-სცეს ძლეკით შემოსილსა ჯუარსა, და აღიარეს ჯუარცმული იესო ჰრისტი ჭეშმარიტად ღუთად და ძედ ღუთისა ცხოველისად, და რწმენა სამეებით დიდებული ღმერთი უოველთა, რომელსა შეენის დიდება უკუნითი უკუნისამდე, ამინ. სოლო დედანი იგი მთავარნი არა სსდა განეშორებოდეს წმიდასა ეკლესიასა და სუეტსა ნათლისასა, და ჯუარსა ცხოველსა, რამეთუ ჰხედვიდეს სსსწაულთა-მათ უზომოთა და კურნებათა მიუთხრობელთა.

მაშინ დაუტევა წმიდამან ნინო მცხეთაჲ ქალაქი და წარვიდა მთეულთა, ხარებად პირუტყუთ სსსეთა-მათ კაცთა და შემესრკად კერპთა მა[თ].

სოლო აქა შინა დაუტევა აბიათარ ჰურია უოფილი იგი მღდელი, რომელი იყო მეორმ ჰავლმ, რომელი არა დასცხრებოდა ღამმ და დღმ ჰადაკებასა ჰრისტესსა [და] დიდებასა მისსა, ვიდრემდის სივლტო[ლად ჰურს] ჰუ-

რიათა. სოლო ბაგინისათჳს აიძულებდა მეფესა, რათა არა შესძრან [ნა]შენები იგი მისი, არამედ რათა შესძინოს აღ-შენებაჲ, რამეთუ ვიდრე არღა გამოჩინებულ იყო ახალი მადლი ქუეყანასა ამას, მუნ შინა იყო დიდებული სახელი საუკუნო-მასაჲ-მის ლუთისაჲ. და ერჩდა მეფე მისთა დღეთა და იყენეს მუნ შინა ელიოზის ნათესავნი მღდელად ჭუ-რიათა ზედა.

თავი იდ. აღმართება ჰატეოსანისა ჯუარისა მცნეთისაჲ და მერმე კუაღად გამო-ჩინებაჲ.

და იყო, რაკამს მოიქცა მთელი ქართლი, ზრახვა-ეკეს მღდელთა, რომელნი მოსრულ-იყენეს საბერძნეთითა აღმართებად ნიში ჯუარისაჲ, ჭჭუეს მღდელთა-მათ მირკან მეფესა: „ჯერ და წეს არს აღმართებად საუფლოჲ. ნიში ჯუარისაჲ“. და სათნო უჩნდა მეფესა და უოკელსა ერსა, და სინარულით შეიწყნარეს სიტყუაჲ იგი მღდელთაჲ მათ და სწავლაჲ, და უბრძანა მირკან მეფემან ძელი საჯუარედ-წარვიდეს სურონი და მოჭკუეთეს ხს ერთი ჭაეროვანი, და უბრძანა მეფემან შესაქმედ ჯუარი.

სოლო მღდელნი იგი ასწავებდეს სახესა-მას ჯუარი-სასა, და რაკამს შექმნეს ჯუარი იგი, მოვიდეს და უთხრეს მირკან მეფესა სურონი-მათ, გითარმედ „შეკქმენით ჩვენ ჯუარი მღდელთა-მათ.“

და მეეს აღდგა მეუფ იგი სისარულით, და ყოველ-
მან ერმან ისილეს სახს მგი ჟუარისაჲ-მის და უკვირდა
ფრიად, და აღიდებდეს ღმერთსა.

მას უამსა გულის გმა-ყო და მოკესენა მეუფსა, ოდეს
იგი ღღს დაუბნელდა მთასა ზედა, კითარ იგი ნათელი
ბრწყინვალებისა დიდისაჲ ისილა მსკავსად ჟუარისა, და
კითარ ისილა, იცნა. მაშინ უთხრობდა მღდელთა-მათ და
ყოველსა ერსა ხილვასა-მას, და კითარ განუნათლა ბნელი
იგი ნიშმან ჟუარისამან წინაშე თუალთა მისთა. მაშინ კი-
თარცა ესმა ერსა-მას სიტყუა იგი მეფისაჲ, უმეტესად-ღა
და უფროს ჭრწმენა იესო ქრისტე, და ნიში იგი ჟუარისა
მისისაჲ, და ყოველთა ერთობით სისარულით თაუენის-
სცეს მას და აღიდებდეს ღმერთსა.

მაშინ განიზრახვდა მეუფ ყოველსა მას ერსა, კითარ-
მედ რომელსამე ადგილსა აღჰმართონ სახს იგი ჟუარისაჲ,
ხოლო გაცად-გაცადი იტყოდა, სადა ვის მარჯუე უჩნდა,
არამედ კერ სადა გამოირჩიეს. მას უამსა მირეან მეუფ
ილოცვდა და იტყოდა:

„უფალთა იესო ქრისტე, რომელი გურწამ ტყუსა
ამის მიერ, და გუასწავეს მღდელთა ამათ შენთა, შენ იესო
ქრისტე, რომელმან თავი თვისი დაიმდაბლს და სატი მო-
ნებისაჲ შთაიციუ სიმდაბლითა შენითა, რომელი გარდა-
მოჰსედ გურთსეულთაგან წიადთა მამისათა, რომელმან და-
უტკეენ ჩუენთვს საუდარნი, უფლებანი და ძალნი, და დაემ-
კვდრე საშოსა წმიდასა ჭაღწულისასა, და მერმს ჟუარს
ეტუე ჰონტოველისა ჰილატესზე, დაეუფალ გულსა ქუეყანი-
სასა, და მესამესა დღესას დეგა, და აღსარულე ყოველივე

თქმული წინასწარ-მეტყუელთაჲ, აღმადღდი ზეცად ღ დაშვედ-
მარჯუენით მამისა, და მერმე მოსლვად ხარ განშჯად ცსო-
კელთა და მკუდართა, და დაგვტევენ ჩუენ ნიში ჟუარისა
შენისაჲ დასარღუეკელად უსილავთა მანქანებათა მტერისა-
თა, ხოლო ჩუენ მოშიშთა შენთა მოგვლებიეს სასწაულად,
რათა განვერნეთ ჰირსა ეშმაკისასა, რომლისგანაცა წარ-
წყუენულ ვიუენით.

ხოლო აწ, შენ ღმერთო, ღმერთო, მაცხოვარო ჩუ-
ენო, ინებე გამოცხადებაჲ ადგილისაჲ, რომელსა აღმარ-
თოთ ნიში ვუარისა შენისაჲ, რათა იხილონ მოძულეთა
ჩუენთა და ქრცხვენოდის, რამეთუ შენ უფალი შექმწიე
ჩუენ და ნუგეშინის მეც ჩუენ“.

და ვითარცა შემწუსრდა მას ღამესა, ჩუენებით დაად-
გრა ანგელოზი უფლისაჲ შირკან მეფესა და უჩუენსა მას.
ბორცვ ერთი არაგუსა წილ კერძო, მასლობელად მცხეთასა,
და ჭჭუა მას: „ესე ადგილი გამოურჩევიეს ღმერთსა, ამახ.
ზედა აღმართლ ნიში ჟუარისაჲ“. და ვითარცა განთენა,
უთსრა შირკან მეფემან მღდელთა მათ ჩუენებაჲ იგი ან-
გელოზისაჲ და სიტუუამცა იგი, რომელ ჭჭუა, და ბორ-
ცვცა იგი, რომელი აჩუენსა.

ვითარცა ესა ჩუენება იგი, და ადგილიცა იგი იხი-
ლეს, სათნო უჩნდა ყოველსა ერსა ბორცვ იგი, და სისა-
რულითა და გალობითა დიდითა ყოველთა ერთბამად აღი-
ლეს ჟუარი იგი, და აღჭმართეს ბორცუსა-მას ზედა მძლლ
ნიში ჟუარისაჲ მცხეთასა მასლობლად, მართლ წინაშე აღ-
მოსავალით, დღესა კვრიაკესა, აღკესებისა ზატიკის ზატიკ-
სა.

და ვითარცა აღემატათა ნიში ჯუარისაჲ ქუეყანასა-მას ქართლისასა, მიესეუღად მას უამსა დაეცნეს უოკელნი კერ-
პნი, რომელი იყვნეს საზღუართა ქართლისათა, და შეიმუხ-
რნეს, და საკერპონი დაირღუეს. ვითარცა იხილეს ესე სა-
კრკელი საქმბ და სასწაული, რომელი ქმნა ძლევის მუო-
ფელმან მან ნიშმან ჯუარისამან კერპთა ზედა, უფროჲს
განუკვრდებოდა საქმბ ესე და ადიდებდეს ღმერთსა, და სი-
ხარულით თაყუანის-სცემდეს პატროსანსა ჯუარსა ¹⁾, და
უო მირეან მეფემან და უოკელმან ერმან მცხეთისამან შე-
საწირავი დიდი მას დღესა შინა პატროსნისა ჯუარისა. და
დაწესეს დღესასწაული ძლევით შემოსილისა ჯუარისაჲ
აღვსებისა ზატოისა, დღესა კვრიაკესა, უოკელმან ქართლ-
მან, ვიდრე დღენდელად დღედმდლ და ვიდრე უკუნისამ-
დე. და იუო რაოდენისამე უამისა შემდგომად მარტჯლისა
უკუნანა, იხილეს სასწაული დიდი და საშინელი დღლსა
ოთხშაბათსა.

აქა, ესერა სუეტი ნათლისა სახედ ჯუარისა დგა ზე-
და ჯუარსა-მას და ათორმეტნი ანგელოზნი დაგვრგვნი-
ბული იყვნეს გარემოჲს მისა. ეგრევე სახედ ათორმეტნი
ვარსკულანნი დაგვრგვნიბულ იყუნეს. ხოლო ბორცვ იგი
ჯუარისაჲ ერთსახედ კუმოდა სულნელად, და ვითარ ქსედ-

¹⁾ ეს პარაგრაფი თავითგან აქამომდებარც ერთ ვარიანტში არ
მოიპოვება. დანარჩენი ბოლომდის შეტანილია ყველა ვარიან-
ტების იმ წ-ში, რომელსაც სათაურად აქვს: „აღმართებისათჳს
პატროსნისა ფუარისა“. საზოგადოდ უნდა შევნიშნათ, რომ ყვე-
ლა ვარიანტებში შემოსენებული ორი პარაგრაფი ერთ პარაგ-
რაფად შეცვლილი არის მოყვანილი.

ვიდეს სასწაულსა-მას, მრავალნი უღმრთოთაგანნი მოიქცე-
ოდეს და ნათელს იღებდეს, და აღაშენებდეს ეკლესიათა.
ხოლო მოწმუნენი უფრომს განმტკიცებოდეს და ადი-
დებდეს ღმერთსა. და მეტე გუაღად იხილეს სსკაჲ სას-
წაული პატროსნისა ჟუარისაჲ, ვითარცა ცეცხლი ღვა,
და ვითარცა ალი ეგზებოდა ზედა თავსა ჟუარისსაჲ, სამ-
გზის მზისა უბრწყინვალესი, და ვითარცა სახუმილსა რაჲ
ნაბერწყალი ავკალნ ძლიერად, ეგრძ სსკედ იყო, ავდილო-
დეს ანგელოსნი, და გარდამოვიდოდეს ზედა პატროსანსა
ჟუარსა. ხოლო ბორცვ იგი ჟუარისაჲ იხარებდა ძლიერ-
ად, და უოკელი ჭეუენა იბრძოდა, და მათათა და ბორცუთა
და ღელეთა არმური სულნელებისაჲ ავდილოდა ცამდს და
კლდენი შეიმუსროდეს.

და სულნელებაჲ დიდ-ძალი მიეფინებოდა უოკელსა
ჭეუენასა, და ესე არა ზედამოათ იყო (ზ-ს მოათ) და
არცა თანა წარსულით, არამედ მუუვარ ყამ, და გამანი დიდნი
ისმოდეს, და უოკელი იგი ერი ჭხედვიდა მას და ესმოდა
ოხრად იგი გაღობისაჲ, შეშინდეს და დაუვჯრდა ფრიად,
შიშით და ძრწოლით თავეანს-სცემდეს პატროსანსა ჟუარ-
სა და სიხარულითა დიდითა ადიდებდეს ღმერთსა.

და იყო რაოდენისამე ყამისა შემდგომად, ვითარცა
სასწაული და სიღვანის დასცხრებოდეს, ეგრევე ძრვანი იგი
დიდ-დიდნი და საშინელნი დაკესცხრეს, და შემდგომად ყა-
მისა სსუანი მრავალნი სასწაული და ნიშნი იქმნებოდეს
ზედა პატროსანსა ჟუარსა ზეცით გარდამო. და ჭხედვიდა
უოკელი ერი და შიშით და ძრწოლით მივლენედ თავუუ-
ნის ცქმად გულსმოდგინედ პატროსანსა ჟუარსა და სიხარ-
ულით ადიდებედ ღმერთსა.

მას უამსა იყო ვინმე კაცი ერთი მოშიში ღუ-
თისაჲ, რომელსა ერქუა რეკ, ძმ ბეფისაჲ, და იყო ძმ
რეკისი სნეულ და მოწეკნულ სიკუდიდ.

რამეთუ იგი სოლო მარტოჲ ესკა. მოილო იგი და
დაადგო წინაშე პატროსნისა ჟუარისა და ცრემლით ითხო-
და მისგან, უკეთუ მომიშორო ყრმაჲ ესე, გუმბადი აღვა-
შენო საუოფელად შენდა.

და ვითარცა იგი მწარედ და უწყინოდ ტიროდა წი-
ნაშე პატროსნისა ჟუარისა, მუნქუესკე განიკურნა ყრმაჲ
იგი, და სისარულითა დიდითა წარიყვანა და ადიდებდა ღმერ-
თსა და პატროსანსა ჟუარსა.

მერმე მოვიდა აღნათქუე მისა აღსრულებად და ყო
მადლისაჲ მიცემაჲ, და დიდი სისარული და გულს-მოდგინ-
ედ გუმბადი აღაშენა მცხეთისაჲ რეკის ძემან, და წლითი-
წლად მოვიდის, და აღსრულის მსასურებაჲ იგი პატროს-
ნისა ჟუარისაჲ, და მიერთებან უფროჲს-ლად და უმეტეს
მოვიდოდეს სნეულნი მრავალნი, და უძღურსი და განი-
კურნებოდეს, და სისარულითა ადიდებდეს ღმერთსა და პა-
ტროსანსა ჟუარსა.

იყო ვინმე ჭახუკი ერთი და ორნივე თვალნი
დადგომილ იყვნეს. მოვიდა და შეუგრდა პატროსანსა ჟუარსა
და ეკედრებოდა იგი გულს მოდგინედ. და შემდგომად
შვიდისა დღისა აღესილეს თვალნი მისნი, და სისარულით
ადიდებდა ღმერთსა და პატროსანსა ჟუარსა.

დედაკაცი ვინმე იყო მარადის გუქეული სული-
თა უკეთურითა, და ეგოდენ გუქმაჲ მოილო, რაჟამს პატროსან-
სა ჟუარსა შეამთხუეკედ, სამოსელსა ჟუარისასა მოაღებნ, და

იყო მკათათმცემისა დღისა შემდგომად, განიკურნა დედა-
კაცი იგი და წარვიდა იგი ფერკითა თჳსითა, სისხარულით
ადიდებდა ღმერთსა და ჰატიოსანსა ჟუარსა.

გუაღად იყო ვინმე დედაკაცი სსუაჲ და ესუა
მას ძმ, და შეუესუელად დასწყუდნა ყრმასა-მას, და აღიქუა იგი
დედამან მისმან, მოიღო იგი და დააგდო წინაშე ჰატიოსნისა
ჟუარისა, და იღვა ყრმაჲ იგი მწყლარი 1) წინაშე წმიდისა
ჟუარისა დღეულითგან ვიდრე მწყუსრადმდმ.

სოლო დედაჲ ყრმისაჲ-მის ტირილით ილოცუდა წი-
ნაშე ჰატიოსნისა ჟუარისა, და ეტყოდეს მას მუნ მდგომარ-
ებნი: „მომკუდარ არს ეგე, წარილე და დაჰმარსმ და ნუღარა
აწყინებ“. სოლო მან არ წარიკუეთა სასოებაჲ, არამედ
უფრომასად-ღა საწყალობელად ცრემლოოდა და ითხოვდა
შეწყენასა.

და მწყუსრისა ოდენ უამსა სულნი უკუნ-ისუნა ყრმა-
მან მან და თუაღნი აღსილნა, და შემდგომად სამისა
დღისა განკურნებული წარიყუნა იგი დედამან თჳსმან, და
ადიდებდა ღმერთსა და ჰატიოსანსა ჟუარსა.

და ვითარცა ისილეს ეოკელთა სასწაულნი ესე დიდ-
ბულნი ჰატიოსნისა ჟუარისაჲ, მრავალნი უშვილონი მოკ-
ლენედ და ილოცუედ მისგან შვილიერებასა, და შვილითა
განმამარნი ადიდებედ ღმერთსა, და შესაწირავთა და მადლ-
თა მისცემედ ჰატიოსანსა ჟუარსა.

არა სოლო თუ რომელნი მუნ მივლენედ და მათ-

1) ქ. ცხ. და სხვა გარიანტები: „მეუღარი“.

დენ მიჰმადლებს სათსოველსა, არამედ მათცა რომელნი შორს არიედ:

ვინა თუ ზრმოლასა ღუაწლას შინა ხადიდ ჰატიოსანსა ჟუარსა მცხეთისასა, მუთქუესეე მძლე ექმნი მტერთა შეწვენითა ჰატიოსნისა ჟუარისათა.

და დიდითა სისარულითა მოვიდიან მადლისა მიცემად ჰატიოსნისა ჟუარისა.

მრავალნი უღთონიჲ ჭიჭისა შესცუვეს, სოლო რაჲმს სარწმუნოებით ჰსადოდეს ჰატიოსანსა ჟუარსა მცხეთისასა, მუნ ქუესეე განერნიან და სისარულითა დიდითა მოვიდიან თაუენის-ცემად ჰატიოსანსა ჟუარსა, და ნათელი მოიღიან, და სისარულით ადიდებედ ღმერთსა და ჰატიოსანსა ჟუარსა.

სოლო სსუანი მრავალნი მრავალსა ჭირსა შესცუვეს და ვედრებითა ჰატიოსნისა ჟუარისათა განერნიან, და მრავალნი სსუელნი პირად-პირადითა სენითა მოვლენედ ვედრებად ჰატიოსნისა ჟუარისა და განკურნებუედ ვიდრე ღლეინდელად ღლემდეს, და სსუანიცა სასწაულნი იქმნებოდეს წინაჲე ჰატიოსნისა ჟუარისა ზეცით გარდამო ღუთისა მიერ, რომელნი არა დაწერილ არიან წიგნსა ამას.

ესე-ოდენ დაიწერეს საჩებელად ღუთისა და სადიდებულად ჰატიოსნისა ჟუარისა, და რათა ჩუენ უოკელნი კადიდებდეთ მამასა და ძესა, და წმიდასა სულსა წი და მარადის, და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

წიგნი, რომელი დაწერა მირიან მეუფემან ქართლისამან ჟამსა სიკუდილისასა, აღწერა კელითა ახაკობ მთავარ-ებისკოპოსისსამთა და მისცა სალომეს უკარმელსა; მის ცოლსა თვსსა, რომელი მეცნიერ იყო ყოველსავე ჰეშმა-რიტად.

და იყო ჟამსა-მას, რომელსა მოისსენა უფალმან ქუეყანა ესე ჩრდილომასამ, დაბნელებული ცოდვითა და საესე ცთომითა ეშპაკისამთა, ვიუუენით ჩუენ, ვითარცა ცსოვარნი კლვადნი.

რამეთუ ვარ მე ოცდა-მეთექვსმეტე მეფე, ვინამთგან მამანი ჩუენნი მოივლინეს ვიდრე დღეთა ჩემთადმდე, და შეჭამნეს შვილნი მათნი მსხვერპლად კერპთათვს სამაგელთა, და უბრალთა იგი ერი ქუეყანისამ-მის, და რომელნი შვილთა მათთა, ვითარცა თივასა, თიბდეს მამანი ჩუენნი, რათა სათნო ეუენენ კერპთა.

და უფრომას სოლო ორთა მათ მითა არმაზისა და ზადენისა, რომელთა ქუენიცა მათნი დაულთვან (sic) სისსლითა ჩჩვლთამთა, და ღირსცა არიან მათნი იგი ას-პოლვად ცეცხლითა რისსვითა ღუთისა მიერითა.

სოლო ოდეს მოიწია ჟამი, და მოვიდა ნეტარი ესე დედაკაცი მოციქული და მასარებელი მისა ღუთისამ, წმიდამ ნინო, პირ-იცვა, ვითარცა ტუუე, ვითარცა უცსოამ, და ვითარცა მწირი, ვითარცა შეუწვენელი, [ვითარცა] უსმ[ელ]

და უტყვ, რომელიცა აწ მექმნა ჩუენ ტყუე იგი დედოფალ,
უცხოჲ იგი—დედა შეუწევნელი, შესაკედრებელ უოკელ-
თა, და უტყვ იგი—ქადაგ ძლიერ და მეცნიერ დაფარულთა
ჩემთა გულის სიტყუათა.

ამან წმიდამან აღანთო გულსა ჩემსა სახთელი ნათ-
ლისაჲ, და შეაღამეს ოდენ მეჩუენა მე მცხ ბრწუენვალე,
ქრისტე ღმერთი ჩუენი, რომლისა ნათელი მისი არა მო-
აკლდეს უგუნისაჲ.

და მექმნა ჩუენ მოძღუარ, და შემართნა ჩუენ ერსა
ქრისტესსა ნათლის-ღებითა წმიდითა, და ჰატიოსნისა ქე-
ლისა თაყუენის ცემითა, და მომცა ჩუენ შვეული ასალი
ცხოვრებისაჲ და სისარულისაჲ, და ღირს მევენა გემოჲს
ხილვად საიდუმლოთა უხრწნელთა ზეცისათა. მე ვიქმენ
მორჩილ ბრძანებათა მისთა, რომელიცა მასწავა, და აღვა-
შენე ეგლეხიაჲ საღოცველად სამოთხესა-მას მამათა ჩუენ-
თასა, და მას შინა სუეტი ესე ნათლისაჲ, რომელიც მე
უოკლად ვერ შეუძლტ უოკლითა ძალითა და ცნობითა კა-
ცობრივითა, ხოლო ღმერთმან მალაღმან მოაკლინა ერთი
მსასურთა მისთაგანი, და წამის უოფითა მისითა ქუეყნით
ცად აღიწია.

და თვთ თუჲლნი თქუენნი სედვენ საშინელებასა და
საკვრეკლებასა მისსა, და მერმტ კურნებათა მათ მისთა.

და ოდეს მაუწყა აღმართებაჲ, წარვაკლინენ ხურონი
ძიებად სესა, და ვითარ ჰოვეს სტ ერთი მარტოჲ, მდგო-
მარტ კლდესა ზედა, რომლისადა არა მსებულ-იყო კელი
გაცისაჲ, არამედ მონადირეთაგან სმენით გუესმინა სასწაული
სისაჲ-მის, რამეთუ ოდეს ირემსა-ლა ეცის ისარი, მიიულ-

ტინ ბორცუსა-მასა ქუეშქ, რომელსა ზედა ღვა სქ იგი, და სწრაფით ჭამნ თესლსა-მას მის სისასა ჩამოცუნებულსა და სიკუდილისაგან განიერის.

ესე მითხრიან და ვიყავ დაკურვებულ. ამისთვის მოკუეთე მე სქ იგი და შეკქმენ მისგან სამნი ჭუარნი: ერთი ესე, რომელ ზეცით იყო სასწაული მისი. და ერთი აღვჭმართე აღვილსა მას, სადა იგი მსილება უფლისა მიერ ვიხილე მთა-მთასა ზედა თსოთისასა. სოლო ერთი იგი ქალაქსა უკარმას, რომელი წარიღო სალომე.

და აღვაშენე ეკლესია მახელოვანსა-მას შინა სინოხსა, და ვქმენ მას შინა საქმს ქმნული უჩინოა, და ცსადი დიდება მახელოვანთა-მათ, რამეთუ არა გამოვასუ ფურცელი ერთიცა მათგან, არამედ სარისსთა გარსქ შევიხუენ.

რამეთუ შესილვანს მრავალნი სასწაულნი მას შინა და კურნებანი დიდნი, და აღვაშენე ზემო ეკლესია მათვის ჩემისათვის ქვითა, და ერისა სიმრავლი [სათვის]. რამეთუ ქუემოსა ეკლესიასა [ერ]ქვა წმიდაა წმიდათა, და [ყოვლა]დგე ვერ ვიკადრებდი კართა მისთა განსუმად, თუნიერ ხოლო დღესა კურიაკესა, არცა შესლვად ვინ იკადრებდა თუნიერ მღუდელთასა, რომელნი გალობედ მას შინა.

რამეთუ შიში დიდი დაცემულ-იყო ყოველსა ზედა კაცსა სუეტისა მისგან ცსოველისა, და ქსედვიდა ყოველი კაცი სუეტსა-მას, ვითარცა ძალსა ღუთისასა, და მისედვაცა ვერ ეძლო კაცთა სართულსა მისსა, რომელსა თვთ კსედავთ, და ვერ ვიკადრსქ წინაშე მისსა აღმოკუეთად მიწა სამარედ ჩემდა, რათამცა დავსსენ გორცნი ჩემნი მის წინაშე, რამეთუ მეშინოდა მისგან ცოდვსა ოდენ მოქმედ-

სა და შევიძინა დე ზემო სათელავი, რათა თუ აღსა მისსა მი-
კჭრიდო, და წყალობასა მისსა მიკუთხვიო [აღდგომასა-მას
ყოველთასა].

და ვითარცა შევიძინა დე კეთილთა ღუთისათა განს-
რულებასა ჩემსა ზედა, და ვიტყოდე, ვითარმედ „შეკვედრო-
სული ჩემი დედასა ჩემსა, წმიდასა ნინოს.“

სოლო წმიდამან შეკვედრა სული თჳსი უბიწოჲ კელ-
თა და მბადებელისა თჳსისათა.

რამეთუ აღსარულა ყოველივე მცნებაჲ ღუთისაჲ და
სწავლაჲ წმიდისა-მის დედის მმისა მისისა, მამისა ჩუ-
ენისა, პატრიარქისაჲ, და დაგულობლნა ჩუენ ახლად შო-
ბილნი ჩიხლნი უმეტარნი, და ფრიად შეკვირუნდი სულითა
ჩემითა, და ყოველი ნათესავი ჩრდილოჲსა აღივსო მწესა-
რებითა.

რამეთუ აღმოადგინ-სრულ-იყო მზს სიმართლისაჲ
და მოადგინ-ფენილ-იყო ჭეშმარიტი, და დაფარა ღრუბელ-
მან წმიდაჲ ნინო. სოლო წმიდაჲ იგი ყოვლადვე ნათელ-
სა შინა არს და ყოველთაგან გუანათლებს. სოლო მე გან-
ვიზრასე წმიდაჲ იგი გუამი მისი, რათა იცა წარმოვიდე
გულს-მოდგინებითა დიდითა აჟა, წინაშე სუეტსა ნათლით
შემოსილსა, და არა ვპოვე ღონე ყოვლადვე, რამეთუ ვერ
განძრეს ორასთა კაცთა მცირე იგი ცხედარი, რომელსა ზე-
და შეისუენა წმიდამან და სანატრელმან ნინო.

მაშინ დაჰმარსეთ წმიდაჲ იგი გუამი მისი ყოვლად-
ვე დიდებულისაჲ ბოდს, დაბასა კასუთისასა, და გეგლოვ-
დით სიობლესა ჩუენსა ოცდა ათ დღს ყოველითურთ სა-
მეუფოჲთ ჩემით.

და აღვაშენე მას ზედ ეკლესიამ, და განვადიდე ფრინად, და მისითა მეოხებითა მაქუს სასოკებად მისა ლუთისაგან და სარწმუნოებასა ზედა დაუსაბამოდასა ლუთისა, მამისასა და უოკლად ძლიერისა მისასა, და ცსოკელს-მეოფელისა სულისა წმიდისა უკუდავისასა.

და კეძიებ და მოკელ აღდგომასა მკვდრებით და შეკვდრებ სულსა ჩემსა ქრისტეს მეუფისათა, რომლისადა არს დიდება, სიმტკიცე და ძლიერება აწ და მარადის, და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ ¹).

ანდერძი მირეან მეუისადა მისა თუხისა მიძართ რევისა და ცოლისა თუხისა ნანადასა ²).

აჴა, ესერა მე წარვალ ვინადაცა მოკედ ³), სოლო შენ ნანა უკუეთუ გეტეს მოცადებად ცსოვრებისადა შემდ-

¹) ეს პარაგრაფი სათაურით: „წიგნი, რომელი დაწერა მირეან მეფემან“ და სხვ. არც ერთ ნინოს ცსოვრების ვარიანტში არ მოიპოვება.

²) ამ ანდერძის სათაური არც ერთ ნინოს ცსოვრების ვარიანტში არ მოიპოვება.

³) აქ. ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტებო უმატებენ: „და ვმადლობო მრავალ მოწყალესა ღმერთსა, დამბადებელსა ცასა და ქვეყანისასა, რომელმან წარტყუენილი ეშმაკისაგან მიხსნა მე პიროსაგან ჯოფოხეთისა და ღირს მეო მე მარჯვენით მისთანა“.

გომად ჩემსა, განუკ სამეუფოა 1). ჩემი ორად და მიი-
ღე სამარხვოსა წმიდისა ნინოაჲსაჲსა უამთა შეცვალებისათჳს,
რათა არა შეირიოსს უკუნისამდე ადგილი იგი, რამეთუ
არა შეუეთა საჯდომი არს, შწირ არს ადგილი იგი.

ეგრევე ვჭკედრებ მთავარ-ებისკოპოზსა, რათა დადვას
დიდებაჲ მის ადგილისაჲ, რამეთუ ღირს არს პატრიისტი-
მისა.

ხოლო მესა თჳსსა ასწავებდა: რაჴა, ესერა შეიცვალა
ბნელი ჩუენი ნათლად და სიკუდილი ცხოვრებად.

აწ სადაცა ჴპოვნე ჴუეყანასა შინა შენსა ვნებანი იგი
ქართლისანი, მატურნი კერპნი, ცეცხლითა დაწუენ, და ნა-
ცარი მათი შეასუ მათ, ვინ მათ ეგლოკდის.

და ესე ამცენ შილთა შენთა, რამეთუ შე ვიცი, იგი
მწრათულ კავკასიათა შინა კერ დაილევიან.

ხოლო შენ ესრე ჴუოფდ: თავი შენი შეჭკედრებ სუ-
ეტსა-მას, ზეგარდამო დიდებულსა, და პატრიოსანსა ვუარ-
სა ცათა შინა ჩინებულსა.

და იუვენ შენი მისლვაჲ მიწად, ძილად საუკუნოდ,
ხარწმუნოვებასა უკდა წმიდისა სამებისაჲსა, ამენ“ 2).

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „სამეფო განძი ჩუენი“.

2) ეს ანდერძი შეტანილია ქ. ცხ.-შ. და სხვა ვარიან-
ტებში ცოტა უფრო ვრცლად (იხ. ქ. ცხ. 100—101: საქ-
სამოთ. გვ. 152—153).

წიგნი ქართლის მოქცევისაჲ, რომლითა ღმერთან
ნათელი გამოაბრწყინვა, დასაბამი წმიდათა ეკლესიათა გა-
მობრწყინებებისაჲ, [ძალთა ზეცისა მგალობელთა გუნდთა
უყავილად, უბიწოჲ საწმუნოკებაჲ, შეუძრავი კედელი ქრი-
სტესსა, ესე ჩუენისა ცოდვისა ხსნაჲ და მარტებულ] სულ-
საჲ, ვითარცა ტალანტი წინამძღუართაგან დათარული, შემ-
დგომად მრავალთა უამთა და წელთა ეპოკეთ ¹⁾.

¹⁾ ამ შენიშვნით თავდება ჩვენს დედანში ქართლის მოქ-
ცევა“. შენიშვნა ნაწერიჲ ტექსტისავე ხელთ და წითელიჲ
მელნით. ის რაც თარხნილებშია ჩასმული, დედანში ძრიელ
გადასულია, ჩვენ მივიღეთ ყოველი ღონის ძიება და როგორც
შეგვეძლო სიტყვა გამოუკლებლად აღვადგინეთ ტექსტი. განსვე-
ნებული დ. ბაქრაძის აზრით აქ ქართლის მოქცევის შედგენის დრ-
უნდა წერებულოჲ (იხ. გაზ. „იკრია“ 1889 წ. № 6). შეიძლება,
ჩვენ ერთი ორი სიტყვის აღდგენაში ვსცდებოდეთ, მაგრამ ეს კი და-
ბეჯითებით შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ აქ არავითარი დრო არ არის
ნაჩვენები.

უძთავრესნი ცთომილებანი.

ბკრდი	სტაჟინი ფკოდან	დაბეჭდილია:	უნდა იყოს:
XXVIII . . .	1	402	404.
XXXV . . .	13	ზონაზონს	პონაზონს.
6	9	მთა	მათა.
—	23	ზარამანაჲ	ზარმაჲ.
—	25—26	ხიგირაკაჲ	ხინგირაკაჲ.
7	14	იგი ¹⁰).	იგი ²).
13	6—7	დელოთჲალ	დედუთჲალ.
32	25	დამოკიდებულ	დამოკიდებულ.
55	2—3	ჭროით	ჭრომით.

შინაარსი წიგნისა ამის

გვერდი:

I წინა-სიტყვაობა.	I—XXIV.
II „უწყება მიზეზისა ქართუჭლთა მოქცევისასა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენებინა“, წერილი ეფრემ მცირისა.	XXIV—LVII.
III ცხოვრება წმიდისა ნინოსი.	1—74.
1) ცხოვრება წმიდისა ნინოსი, აღწერილი საღომე უყარმელისა და პეროუაკრა სივნიელისა	1—10.
2) თავი დ—ე. აღწერილი მისივე საღომე უყარმელისა.	10—20.
3) თავი ვ. მოწევნაჲ წმიდისა ნინოსისა მცხეთად, აღწერილი მისივე საღომე უყარმელისაჲ.	20—29.
4) თავი ზ, რომელი აღწერს დედაკაცმან ჭურიამან, სახელით სიდონიას, ასულმან აბიათარ მღღღისამან.	29—36.
5) თავი ც, თქმული სიდონიასივე დედაკაცისა.	36—40.
6) თავა თ—ი, თქმული მისივე.	40—49.
7) თავი ია, თქმული მისივე.	49—50.
8) თავი იბ, რომელი თქუა აბიათარ, რომელი იყო შირკველ მღღღელი ბაგინსა შინა ჭურიათასა მცხეთას და ნათელ-	

- ილო გელსა შინი ნინოასა გვერდი:
51—55.
- 9) თავი იგ. პატროსანი ჟუარისაჟს,
რომელი აღწერა იაკობ. 55—60.
- 10) თავი იდ. აღმართება. პატროსნის
ჟუარისა მცხეთისაჲ და მერმე გუაღად
გამოჩინებაჲ. 60—67.
- 11) წიგნი, რომელი დაწერა მირიან მე-
ფემან ქართლისამან უამს სიკუდილი-
სასა, აღწერა გელითა იაკობ მთავარ-
ეპისკოპოსისათა და მისცა სალომეს უყარ-
მელსა, მის ცოლსა თჳსსა, რომელი
მეცნიერ იყო ყოველსაჲჲ ჭეშმარიტად. 68—72.
- 12) ანდერძი მირიან მეფისაჲ მისა თჳსისა
მიმართ რევისა ჳ ცოლისა თჳსისა ნანაასა. 72—74.
- IV დამატება პირველი. შედარებითი სია
საქართველოს მეფეთა ქართლის მოქცე-
ვის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით.
- V დამატება მეორე. შედარებითი სია სა-
ქართველოს ერისთავთა ქართლის მოქ-
ცევის, სუმბატის ისტორიის ჳ ქართ-
ლის ცხოვრების ცნობებით.
- VI-დამატება მესამე. შედარებითი სია
საქართველოს მთავარ ეპისკოპოსთა ჳ
კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის ჳ
ქართლის ცხოვრების ცნობებით.

მეღაბრებითი სიბა სჯარტუელოს მეფუთა ქართლის მოქცევის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით.

(შენ. რიგი ცთფირების უჭკებებს, ვინ ვის შემდეგ შეფობდა. ჭაროსლოჯი ვასუშტის ასტორიიდან შუიოიტანეთ).

ქართლის მოქცევათ.

ქართლის ცხოვრებით.

1. არან (პარკული მეფე)
2. ანთ.
3. ფარსავან
4. სურამბე
5. შირვან I
6. ფარსავთ
7. არსი I
8. არი
9. შარტმან I
10. შირვან II
11. არსუკ II
12. რაი
13. ჭარამ და შარტმან II (არმზის მეფე) (მცხეთის მეფე)
14. ფარსმან I და კაოზ
15. არსი და აზარ
16. აზარს I და დურგ
17. ფარსმან II კეკელი და ფარსმან ავაზ.
18. რი და შირდატ I
19. დამბი
20. ფარსმან III
21. აზარს II
22. რე შართალი
23. ეპე
24. ბეურ I
25. შირდატ II
26. ასფიგურ
27. ლე
28. შირთინ

- სამრა (მამასხლისი მცხეთისა, † 322 ჭარსტეს წინ).
- აზინ ბერსინი (პეტრიკი, ანუ ერისთავი ჭაროსისა, აღკვ. სანდრე მაკედონელის შიერ დადგენილი).
1. ფარსავან (პარკული მეფე 302 — 237).
2. სურამბე (237 — 162).
3. შირვან I (სარსი სპელები სურამგისი, 152 — 112).
4. ფარსავთ (112 — 93).
5. არსი I (ქე სოშესთა მეფისა. 93 — 81).
6. არტაგ (81 — 66)
7. შარტომ I (66 — 33).
8. შირვან II (ქე ფარსავთმისი, 33 — 23).
9. არსი II (23 — 2).
10. ადურკი (ქე შარტომისი, 2 წ. წინ ქ. 55 წ. ჭარ. შებე)
11. ჭარამ... (55 — 72)... შარტმ II (არმზის მეფე) (მცხეთის მეფე)
12. ფარსმან I... (72 — 57) .. კაოზ
13. აზარ... (57 — 103)... არმზაველ
14. აზარს I... (103 — 113)... დურგ
15. ფარსმან II კეკელი... (113 — 129)... შირდატ I
16. დამბი (129 — 132)
17. ფარსმან III († 182)
18. აზარს II (182 — 186)
19. რე შართალი (ქე სოშესთა მეფისა. 186 — 213)
20. ეპე (213 — 231)
21. ბეურ I (231 — 246)
22. შირდატ II (246 — 262)
23. ასფიგურ (262 — 265)
24. შირთინ I, სარსთა შირთის ასარ, ა... . .

რქვ	რქვ
29. ბაკურ II	25. ბაქქარ I (ძმა რქვისი, 342—364).
30. თრდატ (ძმა ბაკურისი)	26. შირდატ III (364—379)
31. ვარაზ-ბაკურ	27. ვარაზ-ბაქარ, ანუ ბაქარ II (379—393)
32. ბაკურ III (ძე თრდატისი)	28. თრდატ (ძე რქვისა 393—405)
33. ფარსმან IV (დის წული თრდატისი)	29. ფარსმან IV (ძე ვარაზ-ბაქარისი. 405—408)
34. შირდატ III	30. შირდატ IV (ძმა ფარსმანისი 408—410)
35. არჩილ	31. არჩილ (410—434)
36. შირდატ IV	32. შირდატ V (434—446)
37. ვახტანგ გოლგასარი	33. ვახტანგ გურგ-ასლანი (446—499)
38. დანი უერამელი	34. დანი (499—514)
39. ბაკურ IV	35. ბაკურ II (514—528)
40. ფარსმან V	36. ფარსმან V (528—542)
41. ფარსმან VI	37. ფარსმან VI (შის-წული ფარსმან მეფისა. 542—557)
42. ბაკურ V	38. ბაკურ III (557—570)

შედარებითი სია დიდთა ერისთავთა, ანუ

ქართლის მოქცეუთ.

1) გურამ I

- 2) სტეფანოზ I დემეტრე
- 3) აღრსესე I

- 4) სტეფანოზ II
- 5) გურამ II გურამალატი
- 6) გურამ III ურმა
- 7) არშუშა გურამალატი
- 8) კარახ-ბაგურ ავაჟ მატრიკიოლზი
- 9) სერსე

უი

- 10) ფილიპე 11) სტეფანოზ III. 12) აღრსესე II. 13) გურამ IV

14) ბაგურენი, შე. პალდაისი.

- 15) სტეფანოზ IV. 16) აშოტ გურამალატი. 17) გურამ V

სუმატის ისტორიით.

1) გურამ I

- 2) სტეფანოზ I დემეტრე

- 3) აღრსესე I
- 4) სტეფანოზ II
- 5) გურამ II გურამალატი

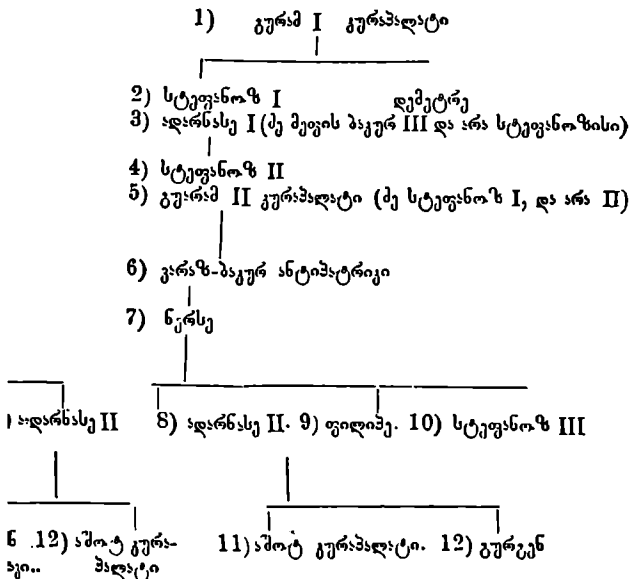
- 6) კარახ-ბაგურ ანთიპატრიკოსი
- 7) სერსე

- 8) ფილიპე 9) სტეფანოზ III. 1

11) გურკერი

ჩინთავთ ერინთავთა.

ქართლის ცხოვრებით.

შეღარებული სია შთავარ-ეპისკოპოსთა და კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით.

ქართლის მოქცევათ.	ქართლის ცხოვრებით.	შეფენი ქართ. მოქცევათ. რომელთა დროსაც კათალიკოსები ცხოვრობდნენ.	შეფენი ქართ. ცხოვრებით, რომელთა დროსაც კათალიკოსები ცხოვრობდნენ.
1. იოანე I	—	პირიან	პირიან (265—342)
2. იაკობ	—	პაპურ II	პაპურ I (342—364)
3. იოანე	—	თრდატ და კარაზ-პაპარ	თრდატ III (364—379)
4. ელია	—	პაპურ III	თრდატ (393—405)
5. სუმეონ	—	ფარსმან IV	ფარსმან IV (405—408)
6. იოსა	—	ანზილ	ანზილ I (410—434)
7. { იოსანი შთავარ-	იოანე II	—	—
8. { ეპისკოპოსნი. სპ-	გრიგოლ I	—	—
9. { სულეტი არ არის	პასილ I	—	—
10. { ნაწილები.	შობაძან	—	—
11. გლობოქორ	—	მირდატ IV	I — "
12. იოკელ I	—	ვახტანგ-გორგასლანი	ვახტანგ-გორგასლანი (446—499)
13. შიჭელ I	—	—	—
14. პეტრე (პირველი კათალიკოსი).	—	—	—
15. სამოკელ I	—	ღანი	ღანი (499—514)
16. პეტრე II	—	—	—
17. სამოკელ II	—	პაპურ III	I — "
18. თაყუანგ I	—	ფარსმან V	ფარსმან V (528—542)
19. მისაგ	ზორმატ	—	—
20. დასაია	საბა	ფარსმან VI	ფარსმან VI (542—557)
21. ეფთათე	ველაგოზ	—	—
22. მკარა	—	პაპურ V	პაპურ III (557—570)
23. სამოკელ III	—	—	—
24. სიმონ-პეტრე	სეიძონ	—	—
25. სამოკელ IV	—	გურამ (ერისთავი)	გურამ (575—600)
26. სამოკელ V	—	—	—
27. პართლომე I	—	—	სტეფანოს I (600—619)
28. პართლომე II	—	სტეფანოს I	—
29. იოანე III	—	ადრნესე	ადრნესე (619—639)
30. პაილა	—	—	—
31. თამარ	—	—	—
32. სამოკელ VI	—	სტეფანოს II	სტეფანოს II (639—663)
33. მესონ	—	—	—
34. თაყუანგ II	—	—	—
35. კელაღე	—	—	—
36. იოკელ II	—	—	—
37. სამოკელ VII	—	—	—
38. გეორგი I	—	—	—
39. გვირიონ	—	—	—
40. იოსებ-პროხორ	—	—	—
41. თბ	—	—	—
42. პეტრე III	—	—	—
43. იოვანე IV	—	—	—

შენი ცნობანი არან სწავსებენ.

ცოდინანი.

ქართლის მოქცევათ, მტკაპ რომელიც არ არის ნაწილები.

717 - 757

15. სამოკელ I	—	—	დანი	დანი (499—514)
16. ჰეტრე II	—	—	—	—
17. სამოკელ II	—	—	ბაგურ III	—
18. თაფუანგ I	—	—	ფარსმან V	ფარსმან V (528—542)
19. ჩიხუა	ჩირმაგ	—	—	—
20. დანბია	სანა	—	ფარსმან VI	ფარსმან VI (542—557)
21. ეფთათე	ველაუიოზ	—	—	—
22. სეგარი	—	—	ბეგურ V	ბეგურ III (557—570)
23. სამოკელ III	—	—	—	—
24. სიმონ-ჰეტრე	სეიმიონ	—	—	—
25. სამოკელ IV	—	—	გურამ (ერისთავი)	გურამ (575—600)
26. სამოკელ V	—	—	—	—
27. პართლომე I	—	—	—	სტეფანოს I (600—619)
28. პართლომე II	—	—	სტეფანოზ I	—
29. იოანე III	—	—	ადრნესე	ადრნესე (619—639)
30. აბილა	—	—	—	—
31. თამარ	—	—	—	—
32. სამოკელ VI	—	—	—	—
33. კენონ	—	—	სტეფანოზ II	სტეფანოზ II (639—663)
34. თაფუანგ II	—	—	—	—
35. კელაღე	—	—	—	—
36. იოკელ II	—	—	—	—
37. სამოკელ VII	—	—	—	—
38. გუარგი I	—	—	—	—
39. გვირიონ	—	—	—	—
40. იხილ-პოზილ	—	—	—	—
41. თბ	—	—	—	—
42. ჰეტრე III	—	—	—	—
43. იოვანე IV 717 - 727	—	—	—	—
44. გრიგოლ II	—	—	—	—
45. ელექსიტოს	—	—	—	—
46. სარქიან	—	—	—	—
47. თაღელე	—	—	—	—
48. სამოკელ VIII	—	—	—	—
49. გვირილე	—	—	—	—
50. გრიგოლ III	—	—	—	—
51. სამოკელ IX	—	—	—	—
52. გუარგი II	—	—	—	—
53. გაბრიელ	—	—	—	—
54. ილარიონ	—	—	—	—
55. არსენი I	—	—	—	—
56. ეგსეჟი	—	—	—	—
57. ასილი II	—	—	—	—
58. მიქელ II	—	—	—	—
59. დავით	—	—	—	—
60. არსენი II	—	—	—	—

მწიკი ცნობილი არაა სემანტის
 ისტორიოდგანვე.
 ცვლამანი.

ეს ცნობილი არაა მხოლოდ ქართლის მეტეპიოპო, შაგამ რა-
 მადილი ცნობილი არაა მხოლოდ ქართლის მეტეპიოპო, შაგამ რა-
 მადილი, ან მეტეპიოპოს დროს ცნობილი არაა მხოლოდ ქართლის მეტეპიოპო, შაგამ რა-
 მადილი.

—•••••| 3260 40 323. |•••••—
•••••| 3260 40 323. |•••••